

તમારી પ્રત્યે રામના વિચારો ખરાબ થઈ ગયા હશે. ભરત કહે છે - 'હું મોટા ભાઈનો સ્વભાવ જાણું છું તેમના સ્વભાવનું વર્ણન કરું છું તેઓ ખૂબ ઉદાર છે. જો કોઈ અપરાધી હોય તો પણ તેને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરે છે. અમે ક્યારેય રમવામાં પણ તેમના મનમા દ્વેષ-ભાવ જોયો નથી. હું ક્યારેક હારતો પણ હતો, તો તેઓ જીતાડી દેતા હતા.' મોટો માણસ તે છે, જે પોતાનાથી નાનાને પણ મોટો બનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આ રામાયણ શીખવે છે. અભિષેકની તૈયારી સમયે રામચંદ્રજીને એક જ ધૂન હતી. ભરત-શત્રુઘ્ન ક્યારે આવશે ? ખુશીમાં પણ ભાઈને ભાઈની યાદ આવતી રહે એવો પ્રેમ ભાઈ-ભાઈનો હોવો જોઈએ. આપણે નાના ભાઈને સાથે લઈને ચાલવું જોઈએ. આ રામાયણ શીખવે છે.

કેકેયીએ ભગવાન રામને કહ્યું કે તમારે વનવાસ જવું પડશે. ત્યારે રામચંદ્રજી કહે છે - 'ભરત તો મને પ્રાણથી પણ પ્રિય છે. મારો નાનો ભાઈ રાજગાદી પર બેસે તેનાથી વધુ ખુશીની વાત બીજી કઈ હોઈ શકે ?' રામચંદ્રજી વનવાસ ચાલ્યા ગયા ત્યારે ભરત સેના સહિત રામચંદ્રજીને લેવા ગયા. લક્ષ્મણજીના મનમાં વિચાર આવ્યો કે ભરત અમને મારવા આવી રહ્યો છે. રામચંદ્રજી કહે છે - 'સાંભળ લક્ષ્મણ ! ભરત જેવો ભલો માણસ આ સૃષ્ટિમાં ક્યાંય નથી. ભરત આવું નહીં કરી શકે. ખટાશનું એક ટીંપુ નાખવાથી કદી સીર સાગર ફાટી શકે ખરો !' રામાયણ એ શીખવે છે કે અવિશ્વાસીને પણ વિશ્વાસની સામે માથું ઝુકાવવું પડે છે. ભરતજી રામચંદ્રજીને અયોધ્યા આવવા આગ્રહ કરે છે, તો રામચંદ્રજી કહે છે - 'તું જ સમજ, શું બધી મર્યાદાઓને તોડી દઉં ? માતા-પિતાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરું ? ના ! એવું ન બની શકે. તેમની આજ્ઞાનું પાલન

કરવા દો.' ગુરુ વશિષ્ઠજી ભરતજીનું સમર્થન કરી રહ્યા છે. તેઓ કહે છે કે ચાલો રામ, હવે ઘરે ચાલો. હવે વનવાસ પૂરો થઈ ગયો.

ભરત કહે છે કે આપ મારી વાત ન માનો તો હવે ગુરુજીની વાત માની લો. રામચંદ્રજી જોઈ રહ્યા છે અને ખુશ થઈ રહ્યા છે. ગુરુ વશિષ્ઠને કહી રહ્યા છે - 'હું પિતાજીની સોગંદ ખાઉં છું કે ભરત જેવો ભાઈ આજ સુધી ઘરતી પર થયો નથી. વિશ્વાસ કરનાર પર અવિશ્વાસ થઈ જ ન શકે. પ્રેમ એવો ન હોવો જોઈએ જે કર્તવ્યથી ડગાવી દે. ભરત તું જ બતાવ, વિચાર ! તું જેમ કહીશ, ગુરુજી જેમ કહેશે, તેવું જ કરીશ,' ત્યારે ભરતજી કહે છે, 'તમે ઠીક કહો છો, મર્યાદાઓનું ઉલ્લંઘન ન થવું જોઈએ.'

સમય આવ્યે ભાઈ જ કામ આવે છે. ધનુષ્ય પણ સમયે જ્યારે પરશુરામજી આવ્યા ત્યારે લક્ષ્મણજીએ તેમની મજાક કરી. પરશુરામજીએ મસ્તક કાપવા માટે કુહાડો ઉઠાવ્યો. લક્ષ્મણજીને શ્રીરામજીએ ઈશારો કર્યો. લક્ષ્મણજી ચૂપ થઈ ગયા. ત્યારે રામચંદ્રજીએ ઠંડા પાણીની જેમ મીઠા વચન કહ્યા - 'નાથ.... આપ તો ઋષિ છો. આ તો હજી નાનું બાળક છે, હજુ તો તેના મોઢાનું દૂધ પણ સૂકાયું નથી. તેને આપના પ્રભાવની ખબર હોત તો આવું ન કરત. આપ તો અમારા માતા-પિતા સમાન છો. અમે તો હજુ બાળક છીએ. અમને બાળક સમજી ક્ષમા કરો.'

એકવાર લક્ષ્મણજીને મેઘનાદ સાથે યુદ્ધમાં શક્તિ બાણ લાગ્યું. લક્ષ્મણજી મૂર્છિત થઈને પડ્યા હતા. રામચંદ્રજી બેઠા હતા. કહી રહ્યા હતા - 'હનુમાનજી હજુ સુધી સંજીવની લઈને ન આવ્યા. અડધી રાત વીતી ગઈ. જો ભાઈ નહીં જીવે તો હું જીવન જીવવા લાયક નહીં રહું. લક્ષ્મણજીને છાતીએ લગાવી લીધા અને કરુણ વિલાપ કરવા લાગ્યા. હું તને માતા-પિતાની સુખસુવિધાથી છોડાવીને લાવ્યો. ભાઈ, તુ હવે કેમ ઊભો નથી થતો ? મને આવી ખબર હોત કે મારો ભાઈ ચાલ્યો જશે, તો હું પિતાની આજ્ઞા ન માનત.

વેદોનો દિવ્ય સંદેશ

બ્રહ્મગવી પર્યમાના યાવત્ સાભિવિજંગલે ।
તેજો રાષ્ટ્રસ્ય નિહન્તિ ન વીરો જાયતે વૃષા ॥

ભાવાર્થ : જ્યાં બ્રહ્મજ્ઞાનીઓનો, વેદ વિદ્યાનો અનાદર થાય છે, તે રાજ્યનો વિનાશ થઈ જાય છે. ત્યાં કોઈ તેજસ્વી તથા વીર હોતું નથી.

સંદેશ : બ્રાહ્મણ કોને કહેવામાં આવે છે ? ઋષિ કોને કહેવામાં આવે છે ? જે દુનિયામાં બધાને સંસ્કારવાન બનાવવાનું કાર્ય સુનિશ્ચિતપણે કરે તેને. ફક્ત પૂજાપાઠ કરવાથી કે કર્મકાંડનો ઢોંગ કરવાથી સમાજને લાભ થતો નથી. આવા બ્રાહ્મણોનો સ્વયંનો વેપાર ચાલી જાય, સુખ-સગવડો અને ધન-સંપત્તિના ઢગલા થઈ જાય, આ બધું તો બની શકે છે પરંતુ એનાથી ન તો તેમને કોઈ આધ્યાત્મિક લાભ મળે છે અને ન તો સમાજમાં સુખ-સમૃદ્ધિ આવે છે. પહેલાંના જમાનામાં બાળકોએ પચીસ વર્ષની ઉંમર સુધી ગુરુના આશ્રમમાં સાત્ત્વિક વાતાવરણમાં રહીને શિક્ષણ મેળવવું પડતું હતું. દુર્યાધન અને રાવણ જેવા અપવાદો ઓછા જ રહેતા હતા.

શિક્ષણ અને સંસ્કાર જ નહીં, ઋષિ લોકો સમય અને પરિસ્થિતિઓ પ્રમાણે રાજ્યની નીતિને પણ નક્કી કરતાં હતાં. તેઓ સમજ્યા વગર રૂઢિઓને વળગી રહેતા ન હતા. સમયને અનુરૂપ કાર્ય કરતાં હતાં. સમસ્યાનું મૂલ્યાંકન કરવું અને તેનો ઉકેલ શોધવાનું મુખ્ય કાર્ય તેઓ કરતાં હતાં. તેમની સલાહ વગર રાજ્યમાં પાંદડું પણ હાલતું ન હતું; ચાણક્ય નાલંદા વિશ્વવિદ્યાલયના કુલપતિ હતા. ત્યાં અભ્યાસ કરવા માટે સમગ્ર વિશ્વના વિદ્યાર્થીઓ આવતા હતા. વધુમાં ચાણક્ય ચંદ્રગુપ્તના મંત્રી પણ હતા. તેઓ રાજ્ય અને ગુરુકુળ બંને ચલાવતા હતા. વશિષ્ઠજી રઘુવંશીઓના કુલગુરુ હતા. રાજા બધું કામ ગુરુની આજ્ઞા લઈને કરતાં હતાં. ધર્મતંત્ર હંમેશાં રાજતંત્રને સલાહ આપતું હતું. ધર્મનો અંકુશ રહેવાથી રાજતંત્ર નિરંકુશ આચરણ કરતાં અટકતું અને સમાજમાં અરાજકતા અને ભ્રષ્ટાચાર દાખલ થતાં અટકતાં. ધર્મનો વાસ્તવિક અર્થ છે કર્તવ્યપાલન. જ્યારે રાજ્ય સત્તાના મૂળિયાં ધર્મની ફળદ્રુપ જમીનમાં ઊંચ પેસીને પોતાની શક્તિ ખેંચે છે ત્યારે તેમાં યશ અને કીર્તિના સુગંધિત પુષ્પો જ ખીલે છે.

આજે રાજ્યોની શિક્ષણ નીતિ એ રીતની છે કે તેનાથી લોકોનો નૈતિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસ જ શક્ય બની શકતો નથી. વૈદિક સાહિત્ય અને સદ્ગ્રંથોના વાચન-અભ્યાસને પ્રોત્સાહન જ અપાતું નથી. લગભગ બધી શાળાઓમાં નૈતિક શિક્ષણ તો બંધ જ કરી દેવામાં આવ્યું છે. પહેલાં નિત્ય કર્મોની માફક જ દરરોજ થોડક સમય માટે નિયમિત રૂપે વેદના અધ્યયનની પરંપરા હતી. એક-બે મંત્રો કે શ્લોકોનો સ્વાધ્યાય, તેમની વ્યાખ્યા (અર્થ) પર ચિંતન, મનન, સત્સંગ, ગોષ્ઠિ (ચર્ચા) વગેરેનો ક્રમ ચાલતો હતો. આ પ્રકારના જ્ઞાનવાન અને ચરિત્રવાન મનુષ્યોને રાજ્યનો આશ્રય પણ મળતો હતો અને સમાજમાં પ્રતિષ્ઠા પણ મળતી. એનાથી યોગ્ય, રાષ્ટ્રભક્ત અને ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાળા નાગરિકોનો વધારો થતો હતો અને દુર્ગુણી, દુરાચારી, દુર્વ્યસની મનુષ્યો ઉપેક્ષિત, તિરસ્કૃત અને દંડિત થતા હતા. રાજ્યનો યશ અને કીર્તિ પણ વધતી હતી.

બ્રાહ્મણત્વની સાર્થકતા ત્યારે છે જ્યારે જ્ઞાનવાન, ચરિત્રવાન અને નિષ્ઠાવાન મનુષ્યોને યોગ્ય પ્રોત્સાહન, સંરક્ષણ અને સન્માન પ્રાપ્ત થાય. આપણા સૌનું આ પવિત્ર કર્તવ્ય છે કે વેદ વિદ્યાના વિદ્વાનોનો અનાદર ન થવા દઈએ.

ॐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ।

યુગ શક્તિ ગાયત્રી

સંસ્થાપક/સંરક્ષક :

વેદમૂર્તિ તપોનિષ્ઠ યુગદેષ્ટા

પં. શ્રીરામ શર્મા આચાર્ય

અને

માતા ભગવતી દેવી શર્મા

પરામર્શ દાતા :

પં. લીલાપત શર્મા

સંપાદક :

ડૉ. પ્રણવ પંડ્યા

કાર્યાલય :

ગાયત્રી તપોભૂમિ,

મથુરા-૨૮૧ ૦૦૩

ટેલિફોન :

(૫૬૫)૪૦૪૦૦૦, ૪૦૪૦૧૫

વાર્ષિક લવાજમ : ૪૫ રૂપિયા

આજીવન લવાજમ : ૫૦૦ રૂપિયા

વર્ષ - ૨૬

અંક-૨

ફેબ્રુઆરી - ૧૯૯૬

સંધિકાળની આ વિપરિત પળોમાં શ્રેષ્ઠજનોની જવાબદારી

મનસ્થિતિની વિપત્તિએ આજે માનવીને દુર્બળ બનાવી દીધો છે. અનિચ્છનીય રિવાજોએ પરિસ્થિતિઓને ખૂબ જ કષ્ટદાયી બનાવી દીધી છે. વ્યક્તિ માનવીય ગૌરવથી ગભરીને ઘણો નીચે આવી ગયો છે. તેનું ચારિત્ર્ય અને સદાશયતા ન જાણે ક્યાં જતાં રહ્યાં છે ? સમાજ વ્યવસ્થાની પણ આવી જ દુર્ગતિ થઈ રહી છે. સહકારિતાની, સદ્ભાવનાની, વસુધૈવ કુટુંબકમૂની હળીમળીને રહેવાની અને હસી-ખુશીથી વહેંચીને ખાવાની પ્રથા ઘટતી જઈને ખલાસ થઈ રહી છે. માનવ રૂપી શરીરમાં નરપશુઓ અને નરપિશાચોના ટોળાં જ દેશમાન જણાય છે. સમાજને આંધળા ઘેટાઓનું ટોળું અથવા ભૂત-પલીતોની ચણણ ચોકડી જેવું જ કંઈ નામ આપી શકાય છે.

આવી વિપરિત પળોમાં સર્જનહાર એક જ નીતિ અપનાવી શકે છે - અનિચ્છનીયતાને ઓગાળવી અને શ્રેષ્ઠતાને ઢાળવી યુગસંધિના આવનાર પાંચ-છ વર્ષમાં આ જ બે કાર્યો યોજાતાં જોવા મળશે. અનિચ્છનીયતાઓ હઠતી અને સમાપ્ત થતી જોઈ શકાશે અને સાથે જ નવસર્જનનું બીજું કાર્ય થતું જોવા મળશે. એને ઉજવણ ભવિષ્યનું નિર્માણ કહેવાશે. હાલમાં પણ આ બંને પ્રક્રિયાઓ સાથોસાથ ચાલતી જોઈ શકાય છે, પૂર્ણતાની સ્થિતિમાં હવે તીવ્ર ગતિથી યોજાતી જોઈ શકાશે. જ્યારે પણ આવું પરિવર્તન થાય છે ત્યારે મૂળભૂત પ્રવૃત્તિના સંબંધમાં જ થાય છે, પરંતુ મનુષ્ય એની ઝપટમાં આવ્યા વિના રહેતો નથી. રોગ હઠવવામાં છેવટે રોગીને કેટલાય પ્રકારના દુઃખ સારવારના રૂપમાં આપવામાં આવે છે. તીવ્ર એન્ટીબાયોટિક પ્રકારની દવાઓ આવું જ કાર્ય કરે છે. ઉદ્દેશ્ય નિર્દોષ ગણાતો હવા છતાંય કડવી દવા ખવડાવવાથી માંડીને ઈન્જેક્શન આપવાના અને વાઢકાપ કરવાના કષ્ટદાયક કાર્યો દાકતર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે. હવે પછીના દિવસોમાં તેવું જ કંઈક અવતારી સત્તા દ્વારા થનાર છે. આ બાકીના વર્ષોમાં મનસ્થિતિ બદલવામાં જ્યાં અગ્રેસર યુગશિલ્પીઓ પોતાના પ્રખર કૌશલ્યનો પરિચય કરાવશે ત્યાં અદેશ્ય જગતમાં રહેલ પ્રકૃતિનો પ્રવાહ પણ પોતાનું કાર્ય કરશે. તેઓ પરિવર્તનમાં સહાયતા કરવા માટે ઓગાળવાના અને ઢાળવાના કાર્યમાં સહાયક બનવા માટે જ પ્રગટ થશે, પરંતુ તેમનું સ્વરૂપ ભરતી-ઓટના જેવું કે આંધી-તોફાન જેવું વિચિત્ર જ નહીં ભયાનક પણ હશે. તેમની ઝપટમાં ઘઉંની સાથે ઘનેરા દળાઈ જવાનું અર્થાત્ સૂકાની સાથે લીલું બળવાનું દેશ્ય ઉપસ્થિત થતું જોવા મળશે.

યુગાંતરીય ચેતના તોફાની પરિવર્તન સાથે લઈને આવી રહેલ છે. બીજી બાજુ અંધકારને પડકાર આપનાર પ્રભાત પણ આ જ ઉષાકાળમાં પોતાના આગમનની જાણકારી આપી રહેલ છે. આ યુગસંધિની પળોમાં આત્મકલ્યાણ, લોકમંગલ અને ઈશ્વરની કૃપાના ત્રિવિધ વરદાન તે સાધનાથી તે બધાને સહજ જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, જે મહાકાળે વિશિષ્ટજનો માટે નિર્ધારિત કર્યા છે. મહાનતાને પસંદ કરવાનો ઠીક આ જ સમય છે.

તે પરમ સત્તા કષ્ટકષ્ટમાં સમાયેલી છે

દિવસ આથમી રહ્યો હતો. રાત્રિ અને દિવસ ફરીથી છૂટા પડનારી કેટલીક ક્ષણો માટે એકબીજામાં એકાકાર થઈ ગયા. રમણીય વનપ્રદેશમાં એક પર્ણકુટીરમાંથી થોડોક ધુમાડો બહાર આવી રહ્યો હતો. કુટિરમાં રહેતાં શનક અને અભિપ્રતારી બે ઋષિઓ પોતાનું ભોજન બનાવી રહ્યાં હતાં. વનવાસીઓનું ભોજન તો શું હોય ? કેટલાક ફળ તોડી લાવતા, કેટલાંક કંદમૂળ લઈ આવતા તો કોઈકવાર દૂધથી કામ ચલાવી લેતાં. ભોજન લગભગ તૈયાર થઈ ગયું હતું અને કંદમના પાન પર પીરસવામાં આવી રહ્યું હતું.

તે વેળાએ બહારથી કોઈ આગંતુકના આવવાનો અવાજ આવ્યો. બંને જણાએ જાણવાનો પ્રયત્ન કર્યો. એક યુવાન બ્રહ્મચારી બહાર ઊભો હતો. ઋષીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો, “બોલો વત્સ ! શું જોઈએ ?” યુવક વિનમ્ર અવાજમાં બોલ્યો, “આજે સવારથી અત્યાર સુધીમાં કશુંય મળ્યું નથી. હું ભૂખને લીધે વ્યાકુળ છું, જો થોડુંક ભોજન મળી જાય તો આપની ઘણી દયા ગણાશે.”

કુટિર નિવાસી કહેવામાં તો વનવાસી હતા. તેમનું હૃદય સામાન્ય ગૃહસ્થો કરતાં પણ વધુ સંકુચિત હતું. તેઓ માત્ર સિદ્ધાંતવાદી હતા, વ્યાવહારિક વેદાંતી ન હતા. આથી લુપા સ્વરમાં કહ્યું, “ભાઈ, તમે કોઈ ગૃહસ્થીનું ઘર શોધો. અમે વનવાસી છીએ. અમારા ઉપયોગ જેટલું જ ભોજન મેળવીએ છીએ.”

બ્રહ્મચારીને ઘણી નિરાશા ઉપજી. જોકે હજુ તો તે જ્ઞાનપ્રાપ્તિ કરી રહ્યો હતો, છતાંય તેને કર્તવ્ય-અકર્તવ્યની વ્યાવહારિક સમજ હતી. તે નિરાશ એ વાતથી ન થયો કે તેને ભોજન ન મળી શક્યું, તેની માનસિક પીડાનું કારણ એ હતું કે જો કોઈ સાંસારિક મનુષ્ય આ રીતનો ઉત્તર આપત તો તે યોગ્ય હતું. તે તેના ભૌતિકવાદી

મોહથી ભરેલા દૃષ્ટિકોણનો પરિચય ગણાત. પરંતુ એ વનવાસીઓ કે જેઓ પોતાને બ્રહ્મજ્ઞાનના અધિકારી હોવાનો અનુભવ કરે છે, તેમના દ્વારા આ રીતનો ઉત્તર મળે તે ક્ષુબ્ધ કરે તેમ હતું.

આથી ત્યાંથી ચૂપચાપ ચાલી જવાને બદલે તે યુવકે વનવાસીઓને અજ્ઞાનમાં ડૂબેલા હોવાથી તેમની ભૂલ સમજાવવી યોગ્ય ગણી. તેણે ફરીથી બૂમ પાડી કે મને બહારથી અંદરનું બધું જ સ્પષ્ટ દેખાય છે. મુંઝતા શનક તથા અભિપ્રતારી બંને બહાર આવ્યા. ત્યારે યુવક બોલ્યો, “આપ કહેશો કે તમે કયા દેવતાની ઉપાસના કરો છો.” તે ઋષિઓ થોડાક ગુસ્સે થઈ ગયા. ભોજન માટે વ્યર્થ સમય પસાર થઈ રહ્યો હતો. પેટની જઠરાગ્નિ પણ તે તરફ મનને ખેંચી રહી હતી. મુંઝાયેલા તે બંને બોલી ઊઠ્યા, “તમે ઘણા અસભ્ય જણાઓ છો. સમય-કસમયને ઓળખતા નથી. અસ્તુ ! અમારા ઈષ્ટદેવ વાયુ છે, જેને પ્રાણ પણ કહીએ છીએ.”

હવે તે બ્રહ્મચારી બોલ્યો, “ત્યારે તો તમો અવશ્ય એ જાણતા હશો કે આ પ્રાણ સમગ્ર સૃષ્ટિમાં અર્થાત્ જડ-ચેતનામાં વ્યાપક છે.”

ઋષિ બોલ્યા, “કેમ નહીં ! આ તો અમે સારી રીતે જાણીએ છીએ.” હવે યુવકે પ્રશ્ન પૂછ્યો, શું હું એ જાણી શકું કે આ ભોજન તમોએ કોના માટે તૈયાર કર્યું છે.”

ઋષિ હવે ગર્વ સાથે બોલ્યા, “અમારું પ્રત્યેક કાર્ય અમારા ઉપાસ્યને સમર્પિત હોય છે.” બ્રહ્મચારી મંદ હાસ્ય સાથે ફરીથી બોલ્યો, “આ સમગ્ર સંસારમાં જો પ્રાણ તત્ત્વ વ્યાપ્ત છે તો તે મારામાં પણ છે. શું તમે આ વાત માનો છો ?”

ઋષિઓને હવે જણાવા લાગ્યું કે તેઓ અજાણતાં જ એ યુવાનની સામે હારી રહ્યા છે. નાવના તળિયામાં કાણું પડવાથી તે પળેપળ

પાણીમાં ડૂબતી જાય છે. યુવકની સારયુક્ત વાણીમાં તેમનો ગર્વ તથા અજ્ઞાન ઓછું થઈ રહ્યું હતું. અજ્ઞાનનું સ્થાન હવે વિનમ્રતાએ લીધું. શનક ઋષિ ધીમા અવાજે બોલ્યા, “બ્રહ્મચારી, તમે સત્ય બોલો છો, તમારી અંદર તે જ પ્રાણ સમાયેલ છે જે આ સંસારનો આધાર છે.”

બ્રહ્મચારી વિનમ્ર અવાજમાં હજુ પણ કંઈક કહી રહ્યો હતો, “તો હે મહામુનિ જ્ઞાનીઓ ! તમે મને ભોજન ન આપવાનું કહીને પોતાના ઈષ્ટદેવનું અપમાન કર્યું છે કે જે કણેકણમાં સમાયેલ છે. અનાજનો વિશાળ ભંડાર હોય કે એક દાણો પણ હોય તેમાં કોઈ અંતર હોઈ શકે. પરંતુ તેના તત્ત્વની એકતામાં કોઈ અંતર નથી. મને આશા છે કે મારી વાતનો કોઈ બીજો અર્થ કરશો નહિ.”

બ્રહ્મચારીનો ઉત્તર હૃદયમાં પ્રવેશી ચૂક્યો હતો. સત્યમાં આવી શક્તિ હોય છે. બંને ઋષિઓ ખૂબ જ શરમાઈને ઊભા હતા, પરંતુ સાધારણ મનોભૂમિવાળી વ્યક્તિઓમાં તથા જ્ઞાનીઓમાં આવું જ અંતર હોય છે. તેઓ પોતાની હકને લીધે પોતાની ખામીઓ સ્વીકારતા

નથી, પરંતુ પોતાની ભૂલ સમજાઈ જતાં જ તેને સાચા હૃદયથી સ્વીકારી લે છે તથા તૂરતજ તેને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

અભિપ્રતારીએ અત્યંત વિનમ્ર વાણીમાં કહ્યું, “બ્રહ્મચારી તમારી મોટી ભૂલ થઈ ગઈ, તમો કોઈ યોગ્ય ગુરુની પાસે શિક્ષણ મેળવી રહ્યા છો તેવું જણાય છે. તે ગુરુને ધન્ય છે. તમે ઉંમરમાં અમારાથી ઘણા નાના હોવા છતાં તત્ત્વજ્ઞાની છો. કૃપા કરીને હવે તમો અમારી કુટીરમાં આવો અને ભોજન સ્વીકારીને અમારી ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત કરવાની તક આપો.”

તે બંને ઋષિઓ આદરપૂર્વક તે બ્રહ્મચારીને અંદર લઈ ગયા. શીતળ જળ વડે તેના પગ ધોયા અને પોતાની સાથે બેસાડીને સન્માનપૂર્વક ભોજન કરાવ્યું.

તે દિવસ પછી તેઓ પોતાની કુટીરમાં એવી વ્યવસ્થા રાખતા કે કોઈપણ અતિથિ કે મુસાફર કદી પણ આવે તો તેને ભોજન કરાવ્યા સિવાય જવા ન દેતાં. ઈષ્ટની ઉપાસનાનું રહસ્ય અને સાચું સ્વરૂપ હવે તેમની સમજમાં આવી ગયું હતું.

એક સ્ત્રી સમદર્શી મંદિરના દરવાજા પાસે ઊભી હતી. તેને મંદિરમાં પ્રવેશ કરવા દેવામાં આવતી ન હતી. ત્યારે એક માણસ ચૂપચાપ આવીને તેની પાસે ઊભો થઈ ગયો. તે સરળ, શાંત અને ઓછાબોલો હતો. તે પણ તે સ્ત્રીની જોડે બહાર ઊભો રહ્યો. મંદિરની અંદર મોટા અવાજે મંત્રપાઠ ચાલુ હતા અને તે સ્ત્રી રડી રહી હતી.

“દેવિ, કેમ રડો છો ?” તે માણસે ઘણી કૃપાપૂર્વક પૂછ્યું. તે માણસના શબ્દોથી સ્ત્રીનું કોમળ મન હળવું થયું. રડવાના અવાજમાં સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે મને મંદિરમાં દાખલ થવામાં આવતી નથી. શાંત માણસે તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું, “તો પછી એ એવી વાત નથી કે જેના માટે રડવું જોઈએ. મને પણ અંદર દાખલ થવામાં દેવામાં આવતો નથી. દેવિ, તું એકલી જ પ્રવેશથી વંચિત નથી.”

“પરંતુ તમે કોણ છો ?” સ્ત્રીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો. “તે સમદર્શી જેના નામ પર મંદિર બનાવીને મૂર્તિની સામે પાઠ પારાયણ થઈ રહેલ છે.”

સ્ત્રી સાંત્વના અને સંતોષ મેળવીને પાછી વળી. તો પછી આવા નિષ્પ્રાણ નિર્જન ભવનમાં જવું વ્યર્થ છે. આજના દિગ્ગજ ધર્મ ધ્વજાધારિયોના ભવનો એવાં જ છે.

રામકથાની પ્રબળ પ્રેરણા

રામકથા કરોડો ભારતીયોના માટે ધર્મ, અધ્યાત્મ, નીતિ, સદાચાર, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, વ્યવહાર અને રાજનીતિ વગેરેની સમુચિત પ્રેરણાઓનો સ્ત્રોત છે. પરમપૂજ્ય ગુરુદેવે ૬ સપ્ટેમ્બર ૧૯૬૮ થી ૧૪ સપ્ટેમ્બર ૧૯૬૮ સુધી ગાયત્રી તપોભૂમિમાં રામકથા પર પ્રવચનો આપ્યાં હતાં. તે પ્રવચનોનો સાર તત્ત્વ ધારાવાહિક રૂપમાં રજૂ કરવામાં આવી રહેલ છે. (બીજો હપ્તો)

પ્રેમ અને મિત્રતા - પરિવારનો આદર્શ

(ગાયત્રી તપોભૂમિ, મથુરામાં ૭ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૬૮ ના પ્રાતઃકાળે આવેલું પ્રવચન)

દેવીઓ અને ભાઈઓ !

રામચરિત માનસ કથાનું સર્જન લોક મર્યાદાઓને કાયમ રાખવા માટે કરવામાં આવ્યું છે. લોકો લાંબા-લચક વ્યાખ્યાનો સાંભળ્યા કરે છે, પરંતુ ખરી વાત એ છે કે જે પણ સાંભળીએ તેને વ્યવહારમાં લાવીએ. રાજા હરિશ્ચંદ્રએ કદી વ્યાખ્યાન નથી આપ્યું, પરંતુ સત્યને જીવનમાં ઉતારી પોતાના વિવિધ કાર્યો દ્વારા સમજાવ્યું. માત્ર મુખથી આપવામાં આવેલ ઉપદેશ અધુરો હોય છે. ભગવાન રામચંદ્રજીએ પણ પોતાના પ્રવચનો નથી આપ્યાં. પોતાના જીવનમાં આદર્શો અને સિદ્ધાંતોને ઉતાર્યા અને તેના માધ્યમથી સૌને માર્ગ બતાવ્યો.

માતા-પિતાએ કેવી રીતે સંયમ રાખવો જોઈએ ? બાળકોને સંસ્કારવાન કેવી રીતે બનાવવા જોઈએ ? તે બાબતમાં અમે કાલે સમજાવ્યું હતું, જો તમે તમાકુ ખાશો તો બાળકોને કેવી રીતે રોકી શકશો ? પહેલાં તમારે તમાકુ દારૂ, ભાંગ, ગાંજો બંધ કરવો પડશે. ભાઈ-ભાઈને હળીમળીને રહેતાં શીખવવું જોઈએ. બાળકોમાં ભ્રાતૃ-પ્રેમ એવી રીતે પેદા કરવો જોઈએ કે દુનિયાના લોકોને ભાઈ-ભાઈ સમજે. ફક્ત પોતાની માના પેટથી જન્મેલ જ ભાઈ નથી હોતો, બધી જાતિ, ધર્મના લોકો ભાઈ જ તો છે. વિશ્વબંધુત્વની ભાવના પેદા કરવી અને વધારવી પડશે. પરિવારમાં ભાઈ ભાઈ પ્રેમથી રહે

છે. વિશ્વના બધા લોકો પ્રત્યે એવો જ પ્રેમભાવ હોવો જોઈએ. પરિવાર એ પ્રયોગશાળા છે. અભ્યાસ અહીં જ કરવો જોઈએ.

ગુરુ વશિષ્ઠજી આવ્યા. તેમણે રાજા દશરથને સમજાવ્યા કે રામચંદ્રજીને રાજગાદી આપી દેવી જોઈએ. જ્યારે રામચંદ્રજીને રાજ્યાભિષેકની વાતની ખબર પડી તો તેમણે કહ્યું કે આ રઘુવંશીઓમાં એક વાત બહુ ખરાબ છે, કે અહીં મોટા ભાઈને જ રાજ્ય આપવામાં આવે છે. અમે ચારે ભાઈઓ એક સાથે રમીએ, એક સાથે ભોજન કરીએ, બધા સંસ્કારો અને વિદ્યા એક સાથે પ્રાપ્ત કરી લગ્ન પણ એક સાથે થયા, પરંતુ રાજ્ય હું એકલો કરું, એ કેવી રીતે સંભવી શકે ? ભગવાન રામના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે જે અમારાથી નાના છે તેને પણ આ બધી સુવિધાઓ હોવી જોઈએ.

એક વ્યક્તિને વિશેષ લાભ અને બીજાને ઓછો. આ નિયમ ભલે ગમે તે જાતિ કે સમાજમાં હોય, ઉચિત નથી. આવું ન હોવું જોઈએ. ભગવાન રામના મનમાં આ વાત શરૂઆતથી ઠસાવી દેવામાં આવી હતી કે એક બીજા પ્રત્યે વિશ્વાસ કરવામાં આવે અને પ્રેમ રાખવામાં આવે. વિશ્વાસથી ખરાબ વ્યક્તિઓને પણ સુધારી શકાય છે. ભગવાન રામચંદ્રજીના વનવાસ જવાથી લોકો ભરતને કહેવા લાગ્યા કે

તમારી પ્રત્યે રામના વિચારો ખરાબ થઈ ગયા હશે. ભરત કહે છે - 'હું મોટા ભાઈનો સ્વભાવ જાણું છું. તેમના સ્વભાવનું વર્ણન કરું છું. તેઓ ખૂબ ઉદાર છે. જો કોઈ અપરાધી હોય તો પણ તેને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરે છે. અમે ક્યારેય રમવામાં પણ તેમના મનમા દ્વેષ-ભાવ જોયો નથી. હું ક્યારેક હારતો પણ હતો, તો તેઓ જીતાડી દેતા હતા.' મોટો માણસ તે છે, જે પોતાનાથી નાનાને પણ મોટો બનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આ રામાયણ શીખવે છે. અભિષેકની તૈયારી સમયે રામચંદ્રજીને એક જ ધૂન હતી. ભરત-શત્રુઘ્ન ક્યારે આવશે ? ખુશીમાં પણ ભાઈને ભાઈની યાદ આવતી રહે એવો પ્રેમ ભાઈ-ભાઈનો હોવો જોઈએ. આપણે નાના ભાઈને સાથે લઈને ચાલવું જોઈએ. આ રામાયણ શીખવે છે.

કેંકેયીએ ભગવાન રામને કહ્યું કે તમારે વનવાસ જવું પડશે. ત્યારે રામચંદ્રજી કહે છે - 'ભરત તો મને પ્રાણથી પણ પ્રિય છે. મારો નાનો ભાઈ રાજગાદી પર બેસે તેનાથી વધુ ખુશીની વાત બીજી કઈ હોઈ શકે ?' રામચંદ્રજી વનવાસ ચાલ્યા ગયા ત્યારે ભરત સેના સહિત રામચંદ્રજીને લેવા ગયા. લક્ષ્મણજીના મનમાં વિચાર આવ્યો કે ભરત અમને મારવા આવી રહ્યો છે. રામચંદ્રજી કહે છે - 'સાંભળ લક્ષ્મણ ! ભરત જેવો ભલો માણસ આ સૃષ્ટિમાં ક્યાંય નથી. ભરત આવું નહીં કરી શકે. ખટાશનું એક ટીંપુ નાખવાથી કદી ક્ષીર સાગર ફાટી શકે ખરો !' રામાયણ એ શીખવે છે કે અવિશ્વાસીને પણ વિશ્વાસની સામે માથુ ઝુકાવવું પડે છે. ભરતજી રામચંદ્રજીને અયોધ્યા આવવા આમ્રહ કરે છે, તો રામચંદ્રજી કહે છે - 'તું જ સમજ, શું બધી મર્યાદાઓને તોડી દઉં ? માતા-પિતાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરું ? ના ! એવું ન બની શકે. તેમની આજ્ઞાનું પાલન

કરવા દો.' ગુરુ વશિષ્ઠજી ભરતજીનું સમર્થન કરી રહ્યા છે. તેઓ કહે છે કે ચાલો રામ, હવે ધરે ચાલો. હવે વનવાસ પૂરો થઈ ગયો.

ભરત કહે છે કે આપ મારી વાત ન માનો તો હવે ગુરુજીની વાત માની લો. રામચંદ્રજી જોઈ રહ્યા છે અને ખુશ થઈ રહ્યા છે. ગુરુ વશિષ્ઠને કહી રહ્યા છે - 'હું પિતાજીની સોગંદ ખાઉં છું કે ભરત જેવો ભાઈ આજ સુધી ધરતી પર થયો નથી. વિશ્વાસ કરનાર પર અવિશ્વાસ થઈ જ ન શકે. પ્રેમ એવો ન હોવો જોઈએ જે કર્તવ્યથી ડગાવી દે. ભરત તું જ બતાવ, વિચાર ! તું જેમ કહીશ, ગુરુજી જેમ કહેશે, તેવું જ કરીશ,' ત્યારે ભરતજી કહે છે, 'તમે ઠીક કહો છો, મર્યાદાઓનું ઉલ્લંઘન ન થવું જોઈએ.'

સમય આવ્યે ભાઈ જ કામ આવે છે. ધનુષ્ય યજ્ઞ સમયે જ્યારે પરશુરામજી આવ્યા ત્યારે લક્ષ્મણજીએ તેમની મજાક કરી. પરશુરામજીએ મસ્તક કાપવા માટે કુહાડો ઉઠાવ્યો. લક્ષ્મણજીને શ્રીરામજીએ ઈશારો કર્યો. લક્ષ્મણજી ચૂપ થઈ ગયા. ત્યારે રામચંદ્રજીએ ઠંડા પાણીની જેમ મીઠા વચન કહ્યા - 'નાથ... આપ તો ઋષિ છો. આ તો હજી નાનું બાળક છે, હજુ તો તેના મોઢાનું દૂધ પણ સૂકાયું નથી. તેને આપના પ્રભાવની ખબર હોત તો આવું ન કરત. આપ તો અમારા માતા-પિતા સમાન છો. અમે તો હજુ બાળક છીએ. અમને બાળક સમજી ક્ષમા કરો.'

એકવાર લક્ષ્મણજીને મેઘનાદ સાથે યુદ્ધમાં શક્તિ બાણ લાગ્યું. લક્ષ્મણજી મૂર્છિત થઈને પડ્યા હતા. રામચંદ્રજી બેઠા હતા. કહી રહ્યા હતા - 'હનુમાનજી હજુ સુધી સંજીવની લઈને ન આવ્યા. અડધી રાત વીતી ગઈ. જો ભાઈ નહીં જીવે તો હું જીવન જીવવા લાયક નહીં રહું. લક્ષ્મણજીને છાતીએ લગાવી લીધા અને કરુણ વિલાપ કરવા લાગ્યા. હું તને માતા-પિતાની સુખસુવિધાથી છોડાવીને લાવ્યો. ભાઈ, તુ હવે કેમ ઊભો નથી થતો ? મને આવી ખબર હોત કે મારો ભાઈ ચાલ્યો જશે, તો હું પિતાની આજ્ઞા ન માનત.

રૂપિયા-પૈસા, ધન-દૌલત તો વારંવાર આવે છે, પણ સહોદર ભાઈ ક્યાં આવે છે ? હે ભાઈ ! જરા આંખ તો ખોલ !' કેટલો પ્રેમ છે ભાઈનો ભાઈ પ્રત્યે ! આવો પ્રેમ રામાયણ શીખવે છે. રામાયણ એ પાઠ કરવા માટે નથી. તેનું શિક્ષણ ઘર-ઘરમાં વ્યવહારમાં ઉતારવું જોઈએ.

જ્યારે રામચંદ્રજી અયોધ્યા આવ્યા ત્યારે કહે છે - 'ભાઈ આવો ! હવે તમને હું મારા હાથે નવડાવીશ.' બધા ભાઈઓએ જટાઓ ખોલી. રામચંદ્રજી ભરતજીને કહે છે - 'મैं बाणपशुમાં તને નવડાવ્યો હતો. આવ, તને પણ નવડાવી દઉં.' વનવાસ તો એક ભાઈને થયો હતો પરંતુ જટાઓ બધા ભાઈઓએ રાખી હતી. રામચંદ્રજીનો ભાઈ ભાઈમાં પ્રેમ કેટલો હતો ? એવું નહીં, કે ચાલો ભાઈ, સિનેમા જોવા જઈએ, ભણવું નથી. ભાઈને દુર્ગુણ ન શીખવવા જોઈએ. કુમાર્ગો ચાલે તો તેને અટકાવો. નીતિ અને ધર્મ શીખવવો જોઈએ. હનુમાનજીને રામચંદ્રજી કહે છે - 'મારામાં અને ભરતમાં કોઈ અંતર નથી, શરીર તો અમારા બે છે, પરંતુ આત્મા એક છે.' ઘર પ્રત્યે, વિશ્વ પ્રત્યે માણસે ઉદાર રહેવું જોઈએ. ભાઈ દ્વારા આપણે ઉદારતાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. જ્યારે રામચંદ્રજી તાડકાને મારવા ગયા હતા ત્યારે વિશ્વામિત્ર ગાયત્રી મહાવિદ્યા શીખવી રહ્યા હતા. વિશ્વામિત્રજી જ્યારે સૂવા જતા, ત્યારે બંને ભાઈ ગુરુજીના પગ દબાવતા હતા. તેમના વારંવાર કહ્યા પછી કે જાઓ બેટા, સૂઈ જાઓ ત્યારે બંને ભાઈ ગુરુજીના ચરણોનું ધ્યાન કરી સૂવા

માટે જતા હતા. લક્ષ્મણજી મોટા ભાઈના પગ દબાવે છે. રામચંદ્રજીના કહ્યા પછી કે હે ભાઈ ! હવે સૂઈ જાઓ, ત્યારે લક્ષ્મણજી સૂવા જાય છે. આ આદર્શ ઘરોમાં આવી જાય તો ઘર જ સ્વર્ગ બની જાય.

જ્યારે રામચંદ્રજીના વનવાસની વાત સાંભળી તો લક્ષ્મણજી સાથે જવા માટે પાણીમાંથી કાઢી લીધેલી માછલીની જેમ તરફડવા લાગ્યા અને કહેવા લાગ્યા - 'હું પણ સાથે આવીશ. ભાઈ મને ના છોડો. હું આપના વગર નહીં રહું.' તેઓ હાથ જોડી ઊભા રહી ગયા. રામચંદ્રજી કહે છે - 'લક્ષ્મણ મારા વિના સૂકાઈ જશે. તેનું મન અહીં નહીં લાગે.' ત્યારે રામચંદ્રજીએ કહ્યું - 'મા પાસે વિદાય માગી આવ.' માતાજીની આજ્ઞા લેવાનું કહ્યું - એવું નહીં કે મોઢું લઈને ચાલી નીકળ્યા. માતાજીએ આજ્ઞા આપી. લક્ષ્મણજી પ્રસન્ન થઈ ગયા. જે રીતે આંધળાને આંખ મળતાં ખુશ થઈ જાય છે, તેવી રીતે લક્ષ્મણજીને ખુશી થઈ. ભાઈ-ભાઈમાં કેટલો પ્રેમ હતો ! આવો પ્રેમ ઘર-ઘરમાં આવી જાય, તો રામરાજ્ય જેવી સુખ-શાંતિ છવાઈ જાય. એવું ન કરતા કે લગ્ન થઈ ગયા, બસ હવે જુદા થઈ જઈએ. મોટો ભાઈ ૬૦૦ રૂપિયા કમાય છે, નાનાને પહેરવા માટે કપડાં પણ નથી લાવી શકતો. સ્વાર્થને ત્યાગીને પરમાર્થ શીખવવો પડશે. લોકોની મનોવૃત્તિને બદલવી પડશે, તો જ રામાયણ વાંચવું સાર્થક થશે.

રાષ્ટ્રીય વિદ્યાલય ચલાવવા માટે યોગ્ય સંચાલકની નિમણૂકની બાબતમાં વાત ચાલી રહી હતી. પરંતુ આર્થિક પરિસ્થિતિ કંઈક યોગ્ય ન હોવાથી ૭૫ રૂપિયાથી વિશેષ આપવાની ક્ષમતા ન હતી. પરંતુ જે લાયકાતવાળા માણસની જરૂરિયાત હતી તે ૫૦૦ રૂપિયાથી ઓછામાં મળે તેમ ન હતો. છતાંય હિંમત કરીને જાહેરાત આપવામાં આવી.

બીજા દિવસે ૭૫ રૂપિયા લેનાર માણસ હાજર થયો તો લોકો આશ્ચર્યમાં ડૂબી ગયા અને કહેવા લાગ્યા. દેશ અને સમાજની જરૂરિયાતને સમજનારા ત્યાગીઓની હજું ખોટ નથી. તે માણસ હતા વડોદરા કોલેજના અધ્યક્ષ શ્રી અરવિંદ, જેઓએ તે સન્માનને જતું કરીને ફક્ત ૭૫ રૂપિયામાં કામ સ્વીકાર્યું.

પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થાય ?

દુનિયાનો દરેક મનુષ્ય વિકાસ કરવા ઇચ્છે છે. કદાચ જ કોઈ માનવી એવો મળે, જે અવિકસિત અને ગઈગુજરી સ્થિતિમાં પડી રહેવા ઇચ્છે છે. આ વિકાસની શું કોઈ હદ છે ? હદને ઓળખવા માટે મનુષ્યોની પરિસ્થિતિ અને મનસ્થિતિનો અભ્યાસ કરવો પડશે. આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી એક જ તથ્ય સ્પષ્ટ થાય છે કે ઘણુંખરું દરેક માનવી પોતાની પહેલાની સ્થિતિથી આગળ વધી જવાય છતાંય પણ વર્તમાન સ્થિતિથી અસંતુષ્ટ છે. તે એનાથી વિશેષ વિકાસ કરવા ઇચ્છે છે. જો તેને એમ પૂછવામાં આવે કે છેવટે વિકાસનો પણ કોઈ અંત છે, તો એક માત્ર ઉત્તર હશે - પૂર્ણતા.

દરેક માનવી અચૂક પૂર્ણ વિકાસ ઇચ્છે છે, પરંતુ અહીં સ્વાભાવિક જ જિજ્ઞાસા થાય છે કે છેવટે આ પૂર્ણતા પ્રાપ્તિ શેની છે - સ્વયંના વ્યક્તિત્વની અથવા બાહ્ય સાધનોની. દરેક વિકાસશીલ માનવીને આ પ્રશ્ન મુંઝવણમાં મૂકી દે છે. ખરેખરનો ઉદ્દેશ્ય શો છે - સાધ્ય કે સાધન. પૂર્ણતા તો ઉદ્દેશ્યની થાય છે, તેની પ્રાપ્તિ માટે સંભવિત સાધનોની પૂર્ણતા થતી નથી. આ એક એવું તથ્ય છે કે જે સરળ હોવા છતાંય ન સમજાય તેવું છે. આપણે સામાન્ય જીવનમાં જોઈએ છીએ કે કોઈ કામ માટે ઈચ્છિત સાધન ન મળે, તો બીજાનાથી પણ કામ ચલાવાય છે. ઉદાહરણ સ્વરૂપે જોઈએ કે યાત્રાનો ઉદ્દેશ્ય પૂરો કરવા માટે હવાઈ જહાજ ન મળે, તો રેલવે કે મોટર બસથી પણ કામ ચલાવી લેવામાં આવે છે. આ રીતે અહીં જરૂરી ઉદ્દેશ્યની પ્રાપ્તિ કરવાની છે, નહીં કે યાત્રાના સાધનોની પાછળ દોટ મૂકવાની છે.

સામાન્ય યાત્રા સંબંધી આ તથ્યનો દૈનિક ઉપયોગ કરતાં હોવા છતાંય જીવનયાત્રાના સંબંધમાં આ નિયમને લાગુ પાડવાની બાબતમાં હંમેશાં ભૂલ કરીએ છીએ. જો કોઈ માનવી યાત્રા પૂરી કરવા માટે સાધનો જ એકઠાં કરતો રહે, તો એ અવિવેકી ગણાશે. યાત્રા માટે સામાન્ય સાધન સાર્થકલ વગેરે ખરીદી શકાય છે, પરંતુ બસ, રેલવે, હવાઈ જહાજ ખરીદવાની વાત વિચારવી, એના માટે ચિંતિત રહેવું, તેના પર પોતાની મિલકતનું રોકાણ કરવાની વાત પર ભાર મૂકવો હાસ્યાસ્પદ જ કહેવામાં આવશે. સામાન્ય તથ્ય તો એ જ છે કે આટલો બધો સરંજામ એકઠો કરવાને બદલે જરૂરી ભાડુ આપીને લોકો કામ ચલાવી લે, પરંતુ આજે કહેવાતાં બુદ્ધિશાળી લોકો આમ નથી વિચારતાં કે આ સર્વસુલભ સૂત્રનો જીવનયાત્રા માટે ઉપયોગ થઈ શકે છે.

મોટેભાગે આજે ઘણા લોકો એવા છે કે જેઓ સાધનો એકઠાં કરવાના ચક્કરમાં સાધ્ય ભૂલી ગયા છે. તેમનો એક માત્ર ઉદ્દેશ્ય છે બને તેટલા વધુ સાધનો એકઠાં કરવાં. આ સાધનોના એકત્રીકરણમાં પૂર્ણતા તો મેળવી શકતા નથી, ઊલટામાં ક્ષુબ્ધ જેવું જીવન જીવવાં લાચાર થાય છે. હેરલ્ડ ક્રિક પોતાના એક લેખમાં આવા માનવીઓને પાગલ બતાવતાં કહે છે કે આવા માનવીઓ ઉદ્દેશ્યની પ્રાપ્તિમાં સફળ તો થતાં નથી, બલકે દુઃખી થઈ જાય છે. તે એમને માનસિક રોગી ગણાવે છે તથા એમના સાધનોની પૂર્ણતા પ્રાપ્તિ સંબંધી વાતને પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવાનું પાગલપણ કહે છે.

ક્રિકની વાત ચોક્કસ ન ગમે તેવી છે, પરંતુ

સર્વથા સત્ય છે. માનવીય વ્યક્તિત્વનું ગૌરવ શું છે, એને કોનાથી કેવી રીતે પ્રતિષ્ઠિત કરવું જોઈએ, વગેરે વાતો ભૂલી જઈને જે માનવી સતત સુવિધાઓ અને સાધનોની વણઝાર ભેગી કરવામાં લાગેલ રહે, તેના માટે ક્રિકના શબ્દો જ વિશેષ યોગ્ય છે.

આવા માનવીની મનઃસ્થિતિનું પૃથક્કરણ કરીને હેરલ્ડ ક્રિક કહે છે જ્યારે એનામાં સાધનો એકઠાં કરવાની ટેવ વધતી જાય છે ત્યારે આ વધતો ક્રમ તેને અઘીરો બનાવી દે છે. તેને કોઈ ચીજ કે માનવી પર વિશ્વાસ રહેતો નથી. તેને હંમેશાં ભય રહે છે કે લોકો તેની વિરુદ્ધમાં છે. તે પોતાની જાત પ્રત્યે પણ અવિશ્વાસુ બને છે. આવા માનવીઓના મનમાં ગુનાખોરીની ભાવના જન્મે છે, જેની અસર બીજાઓ પર પણ થાય

છે. તે એમને સાધારણ રીતે અસામાજિક અને આત્મવિશ્વાસહીન માનવી ગણાવે છે.

પૂર્ણતા પ્રાપ્તિના મૂળ રહસ્યને સમજવું જોઈએ. સાધનોની અભિવૃદ્ધિ અને પૂર્ણતાના ગાંડપણની ધૂનમાં ડૂબ્યા ન રહેતાં એવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે સ્વયંનું વ્યક્તિત્વ નિર્મળ, શુદ્ધ અને સદ્ગુણોની પૂર્ણતાથી પૂર્ણ બને. આવી પૂર્ણતા જેઓ અગાઉ મેળવી ચૂક્યા છે તેઓ સમાજનો માપદંડ બની ગયા છે આજે પણ એમને મેળવીને સમાજ અને રાષ્ટ્ર ધન્ય બની શકે છે. આવાં જ માણસો સમાજ માટે અનુકરણીય સાબિત થાય છે. આ દિશામાં આગળ વધતાં રહેવામાં વાસ્તવિક વિવેકશીલતા અને બુદ્ધિમાની છે, જેને દરેક કિંમત પર પૂરી કરવી જોઈએ.

સૃષ્ટિના સર્જનહારે એક દિવસ વિચાર્યું કે પૃથ્વી પર જઈને ઓછામાં ઓછી પોતાની સૃષ્ટિને જોઈ આવીએ. પૃથ્વી પર પહોંચતાં જ તેની દૃષ્ટિ સૌથી પહેલાં એક ખેડૂતની તરફ ગઈ. તે કોદાળી વડે પહાડ ખોદી રહ્યો હતો. સર્જનહાર પ્રયત્ન કરવાં છતાંય પોતાનું હસવું રોકી ન શક્યા. આવડા મોટા કાર્યમાં એક માણસને જોડાયેલો જોઈને આશ્ચર્ય પણ થયું.

તેઓ ખેડૂત પાસે ગયા અને કારણ જાણવાની ઇચ્છા કરી તો સીધો જ ઉત્તર મળ્યો, “મહારાજ ! મારી સાથે કેવો અન્યાય છે ? આ પર્વતને બીજે ક્યાંય જગ્યા જ ના મળી. વાદળો આવે છે તો એની સાથે અથડાઈને તેની તરફ વરસાદ વર્ષાવી દે છે અને પર્વતની આ બાજુ જ્યાં મારા ખેતર છે, તે સૂકા જ રહે છે.” “શું તમે આ વિશાળ પર્વતને હઠાવી શકશો?” સર્જનહારે પૂછ્યું. “કેમ નહીં હું એને હઠાવીને જ રહીશ, આ મારો દેઢ સંકલ્પ છે.”

સર્જનહાર આગળ વધી ગયા, તો તેમણે પોતાની સામે પર્વતરાજને આજીજી કરતા જોયા. તેઓ હાથ જોડીને કરગરી રહ્યા હતા, “વિધાતા ! આપની સિવાય આ દુનિયામાં મારું કોઈ રક્ષણ કરી શકે તેમ નથી.” સર્જનહારે પૂછ્યું કે નાના સરખા ખેડૂતના કહેવાથી આટલા કેમ ગભરાઈ રહ્યા છો ? તો પર્વતે કહ્યું, તમે તેની શ્રદ્ધા જોઈ નહીં ? મારો અનુભવ છે, નિષ્ઠાવાનના સંકલ્પ કદી અધુરા રહેતાં નથી. આટલી સબળ શ્રદ્ધા પેઢી દર પેઢીથી ચાલી આવી છે. સંકલ્પ પૂરો ન થાય ત્યાં સુધી વિરામ લેતી નથી.

કુદરતની સમજમાં કમજોરી પણ એક ગુનો છે. તે કમજોરી પર દયા નથી આવતી, બલકે કચરાની જેમ ઉખેડીને ફેંકી દે છે.

લોક મર્યાદાઓનો અદ્યક્ષ : ધર્મતંત્ર

સેવકે જઈને સંદેશ આપ્યો, “મહાત્મન ! મરારાજ ત્રૈવૃષ્ણ સ્વયં પધાર્યા છે, તેઓએ આપને હમણાં જ મળવા ઈચ્છા દર્શાવી છે.

મહર્ષિ જનના પુત્ર મહર્ષિ વૃશજાન સાંજની સંઘ્યાથી હમણાં જ ઉઠ્યા હતા. સેવકનો સંદેશ સાંભળીને તેઓ સ્વયં ઊઠીને દરવાજા સુધી આવ્યા અને સમ્રાટ ત્રૈવૃષ્ણનું સ્વાગત કરીને પોતાના સલાહ ખંડની તરફ ચાલી નીકળ્યા. રસ્તામાં જ પૂછ્યું, “મહારાજ ! દિગ્વિજય માટે નીકળવાની બધી તૈયારી પૂરી થઈ ગઈ હશે. વિજયા દસમીના પ્રાતઃકાળના અગ્નિહોત્રની પછી જ નીકળી જવું પડશે.”

ભગવન્ ! એમ જ થશે. અમે તમારી આજ્ઞાઓનું સંપૂર્ણ રીતે પાલન કરાવી રહ્યા છીએ. અમે એક બીજી અર્કિયન મહેચ્છા લઈને સેવામાં હાજર થયા છીએ. મહર્ષિ ! ઈશ્વાકુ વંશની વિજય પતાકા સમગ્ર વિશ્વમાં તમારા પ્રતાપે લહેરાઈ રહી છે. પ્રજાને કોઈ કષ્ટ નથી, ક્યાંય અપરાધો નથી, અરાજકતા નથી, આ બધું આપના આશીર્વાદને લીધે છે. ભગવન્ અમારી ઈચ્છા છે કે આ યુદ્ધમાં મારા રથનો દોર તમે જ સંભાળો. આપે પુરોહિતનો મોટા ભાગનો ભાર સંભાળીને આપની શાસ્ત્રની નિપુણતા સાબિત કરી છે. જ્યાં સુધી આપ જેવા સમર્થ પુરોહિત આ દેશમાં જન્મ લેતાં રહેશે ત્યાં સુધી પ્રજાના હિતની ચિંતા કરવી પડશે નહીં. પરંતુ અમે એ પણ જોવા ઈચ્છીએ છીએ કે શાસ્ત્રપુરોહિત શાસ્ત્રની નિપુણતા કેવી રીતે નિભાવે છે. આજ સુધી આપના બ્રાહ્મણત્વને જાણતાં આવ્યા છીએ, હવે આપમાં સમાયેલ ક્ષત્રિયત્વને જોવાની અભિલાષા પણ તીવ્ર થઈ ગઈ છે. આશા છે કે અમારું નિવેદન ઠુંકરાવશો નહીં.

વૃશ હસ્યા અને બોલ્યા, “મહારાજ ! એવું જ થશે. જાઓ, યુદ્ધની બાકીની તૈયારીઓ પણ

પૂરી કરો. આ યુદ્ધમાં આપના રથનું સંચાલન અમે સ્વયં કરીશું.”

ખરેખર સમગ્ર પ્રજાએ જોયું કે કાલ સુધી જે ભગવાં વસ્ત્ર પહેરીને સમગ્ર પ્રજાને જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપતા હતા, તે આજે વીર કેસરિયા વેશ ધારણ કરીને ઈશ્વાકુ શ્રેષ્ઠ ત્રૈવૃષ્ણના રથનું સુકાન પોતાના હાથમાં લઈને ચાલી રહ્યા છે. આયુષ્યનો પૂર્વાર્ધ પૂરો કરીને તેઓ ઉત્તરાર્ધ તરફ વધી રહ્યા હતા, વાળ શ્વેત થઈ રહ્યા હતા તો પણ જટા ધારણ કરીને જ્યારે તેમણે એક યોદ્ધાનું રૂપ ધારણ કર્યું માથા પર કવચ અને બાણનો ભાથો ધારણ કર્યો ત્યારે તેઓ વીરના વેશમાં શોભતાં હતાં. વૃશ જન્મજાત યોદ્ધા જેવા દેખાતાં હતાં. સેંકડો કલાકારોએ પ્રસ્થાનની તે પુણ્ય પળોમાં રાજધાની પહોંચીને મહર્ષિમા તે વીર વેશના ભારોભાર વખાણ કર્યાં.

દિગ્વિજયની યુદ્ધ શ્રૃંખલા શરૂ થઈ. મહર્ષિ વૃશજાને રથનું સંચાલન ઘણી કુશળતાથી કર્યું, તેઓ સ્વયં એક સિદ્ધ યોદ્ધા હતા. એક પછી એક યુદ્ધો જીતતાં ગયાં અને એકવાર ફરીથી ઈશ્વાકુ વંશની ઈજ્જત સમગ્ર વિશ્વમાં છવાઈ ગઈ.

વિજય રથો પાછા વળી રહ્યા હતા. તેમના સ્વાગત માટે પ્રજા ઉમટી પડી. બંને બાજુ હારબંધ ઊભેલા નાગરિકોના અભિનંદન સ્વીકારતા રાજસ્યન્દન આગળ વધી રહ્યા હતા. રાજધાનીમાં પહોંચતાં વિજયોત્સવના આનંદની છોળો ઉડી ગઈ. મહારાજ ત્રૈવૃષ્ણ પણ વિજયના ઉન્માદમાં ફૂલાયા સમાતા ન હતા. પ્રભુતાના ઉન્માદનો નશો મનુષ્યની વિવેક ચેતનાનું હરણ કરી લે છે. તેને બીજાઓને સન્માન આપવાની અને પોતાના શ્રેયમાં ભાગીદાર સમજવાની સાન ઠેકાણે રહેતી નથી. તે સ્વયંને સમગ્ર શ્રેયનો હકદાર સમજવા લાગે છે.

મહારાજ ત્રૈવૃષ્ણની બાબતમાં પણ એમ જ બન્યું. તેઓએ પ્રભુતાના મદમાં મહર્ષિ વૃશની ઉપેક્ષા કરવાની શરૂઆત કરી. ઉપેક્ષા સુધીની વાત હોત તો પણ ઠીક હતું. ઉપેક્ષાની સાથે અપમાન, અવગણના અને તિરસ્કારનો ક્રમ પણ શરૂ થઈ ગયો. તેઓ તેમની સાથે એક રાજ્ય કર્મચારી કરતાં પણ બદતર વ્યવહાર કરવા લાગ્યા. મહર્ષિ આ વર્તનને થોડા દિવસો સુધી તો સહન કરતાં રહ્યાં. પરંતુ ધીમેધીમે તેમનું મન તૂટી ગયું. તેઓએ રાજધાનીમાં ન રહેવાને બદલે એકાંત સાધના કરવા માટે વનમાં જવાનું યોગ્ય ગણ્યું. મહારાજને પોતાનો આ નિર્ણય જણાવીને એકાંત વનમાં ચાલી ગયા.

મહર્ષિ વૃશના ગયા પછી ધર્મતંત્ર શિથિલ પડી ગયું. રાજ્યઘરોમાં થનારો અગ્નિહોત્ર બંધ થઈ ગયો તો સામાન્ય પ્રજાએ પણ ધર્મકૃત્યો ત્યજી દીધાં. જોતજોતામાં રાજ્યની સંપૂર્ણ તેજસ્વિતા નાશ પામી ગઈ. લોકો આળસુ, કામુક અને ઉચ્છ્રંબલ બની ગયા. વ્યાપાર અટકી પડ્યો, ખેતીવાડી તૂટતી ગઈ, દેશની અવદશા થતી ગઈ. તેમ થવાથી લોકોને મહાપુરોહિત વૃશની ગેરહાજરી સતાવા લાગી.

એક દિવસે એક સામાન્ય નાગરિકની પત્નીએ પોતાના પતિની અવગણના કરી દીધી, તે ભૂખ્યો અને થાકેલો હોવા છતાંય તેણે રસોઈ બનાવી નહીં. પતિ-પત્નીની વચ્ચે પ્રેમ અને આત્મીયતા ન રહે તો તે યુગને દુઃખ અને દીનતાની ચરમ સ્થિતિ કહેવી જોઈએ. રાજવંશમાં પણ અવગણના ન થવા લાગે તેની ચિંતા શરૂ થઈ. ખરેખર એમ જ બન્યું. એક દિવસે મહારાજ ત્રૈવૃષ્ણની મહારાણીએ જ મહારાજ પ્રત્યેના કર્તવ્યમા આળસ કરી, તેથી તેમને ધર્મતંત્રના જાગરણની જરૂરિયાત સમજાઈ.

દુઃખી થયેલા નરેશ સ્વયં વૃશને લેવા ગયા. વૃશ પોતાની પ્રજાના સમાચાર જાણીને ઘણા દુઃખી થયા. જોકે તેમનો તિરસ્કાર થયો હતો, તો પણ લોકહિતની ખાતર પોતાના અપમાનનું ધ્યાન ન રાખતાં ફરીથી રાજધાની પાછા આવ્યા. તેમના આવવાથી લોક મર્યાદાઓ ફરીથી પ્રગટી ઉઠી.

મહારાજ ધર્મમંચનું સ્વરૂપ સમજ્યા અને ત્યારથી જ અનંતકાળ સુધી પુરોહિતનું પદ શાસનના અધ્યક્ષ કરતાં પણ ઉચ્ચ છે તેવી જાહેરાત કરી.

ઈસુ ખ્રિસ્ત કેપર નામના નગરમાં પહોંચ્યા. તેઓ દુષ્ટ-દુરાચારીઓના મહોલ્લામાં રોકાયા અને ત્યાં રહેવાનું શરૂ કર્યું. નગરના પ્રતિષ્ઠિત લોકો ઈસુના દર્શન કરવા ગયા, તો તેમણે આશ્ચર્યથી પૂછ્યું, “આવડા મોટા નગરમાં આપને સજ્જનોની સાથે રહેવાની જગ્યા ન મળી કે આપે તેમની વચ્ચે રહેવાનું પસંદ ન કર્યું.” ઈસુ ખ્રિસ્તે હસીને કહ્યું, “વૈદ્ય દર્દીઓને જોવા જાય છે કે સાજા લોકોને ? ઈશ્વરનો પુત્ર પીડિતો અને પતિતોની સેવા માટે આવ્યો છે. તેમનું સ્થાન તેમની વચ્ચે જ હોય.”

ચર્ચિલ રીટાયર્ડ થયા. તેમના મિત્રએ વિચાર કર્યો કે તેમની રાજનીતિના પરિપક્વ અનુભવોનો લાભ ઉઠાવવામાં આવે. તે ચર્ચિલને વાત કરવા ગયા. તેમણે જોયું કે આ ઘડપણમાં પણ ચર્ચિલ સ્વયં પોતાના ફૂલોના બગીચામાં ખોદકામ અને નિંદામણ કરી રહ્યા છે. તેમણે ચર્ચિલને કેટલાક રાજનીતિના પ્રશ્ન પૂછ્યા. ચર્ચિલે કહ્યું, જૂની વાતો છોડો. તે તો હવે પતી ગઈ. હવે તો મને ફૂલોના બગીચાની, શાસ્ત્રોના અભ્યાસની, ઈશ્વર ચિંતનની વાતો કરો તો મને સારું લાગશે. રાજનીતિની જૂની પૂરાણી વાતો હવે છૂટી ગઈ છે. વ્યર્થની માથાકૂટનો શો લાભ ? વ્યર્થની વાતોની જગ્યાએ સાર્થક ચિંતન બધી રીતે શ્રેષ્ઠ અને લાભકારી છે.

ભયના રોગથી મુક્તિ મેળવીએ

ભય એક માનસિક રોગ છે, જે સારા-ભલા વિચારતંત્રને હચમચાવી દે છે. મનોવૈજ્ઞાનિક એને જીવનની સહજવૃત્તિ માને છે. શિસ્તપાલન, નિયમ પાલન વગેરે માટે પણ એની જરૂરિયાત છે. જીવનની સુરક્ષા, બચાવ, સાવચેતી માટે પણ એની જરૂરિયાત છે. આ એક હદ સુધી આવકાર્ય અને ઉપયોગી ભલે હોય, પરંતુ હંમેશાં ડરીને બીતાં રહેવું મૂઢતા, જડતા, ત્રાસ અને આતંક જન્માવે છે. એનાથી ભીરૂતા જન્મે છે અને સાથે મનોબળ પણ ઘટે છે. એનાથી અઘીરાઈ, બેચેની, વ્યાકુળતા તથા અસ્થિરતાની મનઃસ્થિતિ જન્મે છે. ખરાબ કલ્પનાઓના તાણાવાણા ગુંથીને મનુષ્ય પોતાના ચિંતનને બગાડે છે અને સાથોસાથ સ્વાસ્થ્ય પણ ગુમાવે છે.

મનોવૈજ્ઞાનિકોના મત મુજબ જેટલા માણસો બીમારીથી મરે છે તેના કરતાં વિશેષ ડર અને નિરર્થક ચિંતાઓ તથા ખોટી કલ્પનાઓના કારણે મરી જાય છે. કેટલાય માણસોને બીમારીમાં દેઢ વિશ્વાસ થઈ જાય છે કે હવે બચીશું નહીં અને તેથી દરેક પળે મૃત્યુનો વિચાર કરે છે. કેટલાક લોકો જ્યોતિષી, ચાલબાજ અને ભૂવાઓના કથન પર વિશ્વાસ કરે છે અને કસમયે પોતાના પ્રાણ ગુમાવી બેસે છે. ભયયુક્ત મનઃસ્થિતિમાં દોરડીનો સાપ અને ઝાડીનું ભૂત દેખાવું કોઈ ખોટી વાત નથી. કારણ કે તે સમયે વિચારતંત્ર લગભગ લડખડાયેલી સ્થિતિમાં રહે છે. ફાંસમાં એક વ્યક્તિને ફાંસીની સજા કરવામાં આવી. ડોક્ટરોએ પ્રયોગ માટે એક વ્યક્તિની પસંદગી કરી. તે માટેની વ્યક્તિ ગભરાયેલી સ્થિતિમાં લાવવામાં આવી અને મેજ પર સૂવાડી દીધી. તેની ગરદનની પાસે એક સોય ખોસવામાં આવી અને ગરદનની પાસે જ એક નળી લગાડીને પાણીના ટીપાં ટપકાવવાનું શરૂ કર્યું. ટપકવાનો અવાજ

સાંભળીને સૂતેલી વ્યક્તિ સમજવા લાગી કે તેની ગરદનમાંથી લોહી ટપકી રહ્યું છે. ડોક્ટર પણ એમ બતાવતાં રહ્યા કે ઘણું જ લોહી વહી ગયું છે અને તે હવે મરવાની અણી પર છે. પરંતુ વાસ્તવિકતા એ હતી કે લોહી તો પાંચ-દસ ટીપા જ નીકળ્યું હતું અને થોડી જ વારમાં ભયના કારણે વાસ્તવમાં તે વ્યક્તિ મરી ગઈ.

આવી જ એક બીજી ઘટના છે જેમાં ભયને કારણે વ્યક્તિનું તુરત જ મૃત્યુ થઈ ગયું. એક વખત એક વ્યક્તિને સાપે ડંખ માર્યા, પરંતુ તે સમયે તે સમજતો રહ્યો કે કદાચ કંઈક ઘુસી ગયું છે. તે પોતાના કામમાં વ્યસ્ત રહ્યો, પરંતુ તેના સાથીએ જોયેલું કે સાપ કરડ્યો છે. તે સમયે તેણે સાથીને કંઈ કહ્યું નહીં.

એક મહિના પછી જ્યારે બંને મળ્યા ત્યારે તેના સાથીએ પૂછ્યું કે તમે હજુ પણ સ્વસ્થ છો. તમને કંઈ થયું નથી. તે દિવસે મારી હાજરીમાં જ તો તમને સાપ કરડ્યો હતો. આટલું સાંભળતાં જ ભયને કારણે તે વ્યક્તિ જીવ ગુમાવી બેઠો. આ રીતે અનેક લોકોના મોત જાણ્યે-અજાણ્યે ભય અને આતંકના કારણે થતાં રહે છે. અભણ, અણસમજુ વહેમી, શંકાશીલ અને અપરિપક્વ મનઃસ્થિતિના લોકો તાત્કાલિક વિવેકયુક્ત નિર્ણય કરવામાં અને પરિસ્થિતિઓનો તાગ મેળવવામાં સક્ષમ હોતા નથી. તેવા લોકો ભ્રમવશ કાળના ખપ્પરમાં હોમાઈ જાય છે અથવા પોતાના સ્વાસ્થ્યને ઘણું જ નુકસાન પહોંચાડે છે. ચિંતા અને કુકલ્પનાથી બુદ્ધિ અસ્થિર થઈ જાય છે અને નિર્ણાયક શક્તિ ક્ષીણ થઈ જાય છે. કાલ્પનિક ભયની મન અને શરીર પર ખરાબ અસર થાય છે.

ભયને કારણે અનેક વ્યક્તિઓ એમ જ મરી જાય છે, જેમને વાસ્તવમાં કોઈ રોગ હોતો

નથી. શરીરની તપાસના વૈજ્ઞાનિકોએ આ સંદર્ભમાં ઊંડી શોધખોળ કરી છે. એક પ્રસંગ પ્રમાણે સ્વિટ્ઝરલૅંડની એક હોસ્પિટલમાં એક વ્યક્તિને લાવવામાં આવી કે જે બેહોશ હતી. સાથી લોકોએ બતાવ્યું કે એને સાપ કરડ્યો છે. ડૉક્ટરોએ તપાસ કરી. પરંતુ તેના શરીરમાં વિષનું અથવા સાપના ડંખનું કોઈ ચિહ્ન જોવા ન મળ્યું. ગભરામણ અને ભયને કારણે જ તેની બેહોશી એટલી વધતી ગઈ કે ઊંડા ઉપચારો કરવા છતાંય પણ તેને બચાવી શકાઈ નહીં. આ રીતે એક બેહોશ રોગીને લાવવામાં આવ્યો. પરંતુ તપાસ કરતાં જાણવા મળ્યું કે દવા ખોટી ન હતી, બોટલ પર ભૂલથી ઝેરનું લેબલ લગાડવામાં આવ્યું હતું.

આ રીતે હોસ્પિટલમાં એક વિચિત્ર દર્દીને લાવવામાં આવ્યો, જેણે બૂમરાણ કરી દીધી હતી. તેને પેટના દુખાવાની તકલીફ હતી. તે પીડાથી તરફડી રહ્યો હતો. તેણે બતાવ્યું કે સૂતી વેળાએ તે પોતાના ચાર નકલી દાંત કાઢવાનો ભૂલી ગયો છે અને ભૂલથી શ્વાસની સાથે પેટમાં જતા રહ્યા છે. ડૉક્ટર ઓપરેશન કરવાની તૈયારીમાં વ્યસ્ત હતા. રોગીના કપડાં ઉતારવામાં આવી રહ્યા હતાં. નર્સે જોયું કે તેના નકલી દાંત તો કોટના ખિસ્સામાં રાખેલાં છે. રોગીને જણાવવામાં આવતાં તેનું દર્દ તો ગાયબ થઈ ગયું અને તે ઝડપથી ઉઠીને હોસ્પિટલમાંથી ભાગી ગયો.

મનોવૈજ્ઞાનિકોનું કથન સાચું છે કે રોગ શરીરનો મળત્યાગ કરવાની જેમ સ્વાભાવિક પ્રક્રિયા છે. પરંતુ અપરિપક્વ મનઃસ્થિતિવાળા કેટલાય લોકો એટલા બધા ગભરાઈ જાય છે કે જીવની શક્તિ ખરાબ રીતે લથડી જાય છે અને રોગ ઘટવાને બદલે વધતો જાય છે, ગભરામણમાં રોગ કરતાં વધુ દવાઓ ખાઈ લે છે. જેથી લાભના બદલે નુકસાન વેઠવું પડે છે. ભયના કારણે શરીરની અંદરની પ્રક્રિયા ગભડી જાય છે. મગજનું નિયંત્રણ, પેટની પાચન-પ્રક્રિયા અને હૃદયના ધબકારા પર અસર થવા લાગે છે.

માંસ-પેશીઓનું સાધારણ સંતુલન અસમતોલ થઈ જાય છે. વિચાર પ્રણાલીમાં ગરબડ થવાથી તેની ખાસ ગતિમાં તકલીફ પેદા થાય છે.

કેટલાય ભય ઘણા કાલ્પનિક હોય છે, પરંતુ તેમની પ્રતિક્રિયા શરીર પર અવશ્ય થાય છે. અભાવ, બીમારી, વૃદ્ધાવસ્થા, રોગ, શોક, મૃત્યુ, નુકસાન, સફળતા-અસફળતાની કલ્પના, કુકલ્પનાઓની ઘટમાળામાં જેમનો સમય પસાર થાય છે, તેઓએ સારી રીતે જાણવું જોઈએ કે કાલ્પનિક ભયની પ્રતિક્રિયાનો શરીર અને મન પર કેટલો પ્રતિકૂળ પ્રભાવ પડે છે.

ભયના સંસ્કાર મોટેભાગે બાલ્યાવસ્થામાં જ જામી જાય છે. એને છોડાવવાનો અથવા સ્થાઈ ન બનવા દેવાનો પ્રયત્ન શરૂઆતથી જ કરવો જોઈએ. અંધકારનો ભય, અથવા ભૂત, પલીત, ડાકણ, શંખણિથી બાળકોને ડરાવવા જોઈએ નહીં. બાળકોની મનોભૂમિ અને સમજ અપરિપક્વ હોવાને કારણે ભયના સંસ્કાર બીજ ઘણી ઝડપથી જામી ગયા પછી ફરીથી આજીવન તેમને ઉખાડવા સંભવ થતાં નથી. આવા વિશ્વાસોના આધાર પર બાળકનું વ્યક્તિત્વ ઘડાઈને વિકસે છે. સમાજમાં અંધ વિશ્વાસો અને રિવાજોનો જ વિશેષ પ્રભાવ છે. આથી ચારે તરફથી એનું પોષણ થવાને લીધે ભયના સંસ્કાર વધુ દૃઢ થઈ જાય છે. તેનાથી સ્વયં છુટકારો મેળવવામાં આવે અને અન્ય લોકોને પણ અપાવીએ.

ભય માત્ર એક નિષેધાત્મક અનુભૂતિ છે. નકારાત્મક ચિંતન અને કુકલ્પનાઓથી એમાં વધારો થાય છે. ઉજ્જવળ ભવિષ્યની કલ્પના કરવામાં અને તેના સાધનો એકઠાં કરવામાં જે પરિશ્રમી જોડાયેલાં રહે છે તેમને એવી કુકલ્પના કરવાની ફુરસદ હોતી નથી. આથી પોતાના માટે તો નહીં બીજાઓ માટે કંઈક કરતાં રહેવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. દૂરદર્શી વિવેકશીલતા અપનાવીને ભયથી મુક્તિ મેળવવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

સફળતા મનઃસ્થિતિની જાગૃતિ પર ટકેલી છે

વિશ્વવિખ્યાત જ્યોતિષાચાર્ય અને ખગોળ-શાસ્ત્રી એરિગ્મૈ ખૂબ જ ગરીબ પરિસ્થિતિઓમાં ઉછર્યા અને મોટા થયા હતા. બાળપણમાં તેમને નિશાળે જવાની તક ખૂબ જ ઓછી મળી. સ્કૂલ જવાના બદલે મહેનત મજૂરી કરીને તેમને પોતાનું તથા પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન કરવા માટે વધારે સમય આપવો પડતો અને પછી તો તેને જ પ્રાથમિકતા આપવી પડી. પરંતુ તેમના મનમાં આગળ વધવાની અને મોટા માણસ બનવાની મહેચ્છા દબાયેલી હતી. કિશોરાવસ્થામાં તેમને સમજ પડતી ન હતી કે તેઓ કેવી રીતે પોતાની યોગ્યતા વધારવાનો પ્રયત્ન કરે ? તે વખતે તેઓ એક જૂના પુસ્તકો વેચનાર વેપારીને ત્યાં જૂની અને ફાટેલાં પુસ્તકોનું સમારકામ કરવાનું કામ કરતાં હતાં. એક દિવસ તેઓ કોઈ જૂના પુસ્તક પર આવરણ ચઢાવી રહ્યાં હતા ત્યારે પાસે રાખેલ રદી કાગળના ઢગલા પર તેમને હાથે લખેલ એક કાગળનો ટુકડો દેખાયો. જજ્ઞાસાવશ જ તેઓ તેને ઉઠાવીને વાંચવા લાગ્યા. તે કાગળ એક પત્રની નકલ હતો અને જે ૦ ડી ૦ એલમ્બર્ટ નામની વ્યક્તિએ પોતાના કોઈ મિત્રને લખ્યો હતો. તે કાગળ પર લખેલું હતું, “આગળ વધો શ્રીમાન ! આગળ વધો ! જેમ-જેમ તમે આગળ વધશો, તમારી મુશ્કેલીઓ આપમેળે દૂર થતી જશે અને તમે જોશો કે તે મુશ્કેલીઓની વચમાંથી જ પ્રકાશ ઊગી નીકળ્યો છે, જેણે ઉત્તરોત્તર તમારા માર્ગને પ્રકાશિત કર્યો છે.”

જે યુવકને આ પત્ર લખવામાં આવ્યો હતો તેણે ખબર નહીં કેટલી પ્રેરણા ગ્રહણ કરી, પરંતુ એરિગ્મૈ માટે આ પંક્તિઓ માર્ગદર્શક બની ગઈ. તેમણે આ કામ કરતાં કરતાં જ પોતાના પ્રિય વિષયના પુસ્તકો વાંચવાનું શરૂ કર્યું. દુકાન પર સમારકામ માટે જેટલાં પુસ્તકો આવતાં હતાં તેને

પણ એરિગ્મૈ ઉપર-ઉપરથી જોઈ લેતાં અને આ સ્વાધ્યાય ક્રમથી તેમને એટલો લાભ થયો કે આગળ જતાં તેઓ વિશ્વવિખ્યાત સ્તરના જ્યોતિષાચાર્ય, ખગોળવેત્તા અને વિવિધ વિષયોના વિદ્વાન બની ગયા.

દુનિયામાં જેટલા પણ માણસો સફળ થયા છે, પોત-પોતાના ક્ષેત્રમાં કીર્તિમાન સ્થાપિત કરી શક્યા છે, તેમાંથી મોટાભાગનાએ પોતાનું જીવન સાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં જ શરૂ કર્યું હતું. જોકે દુનિયામાં બંને પ્રકારના લોકો હોય છે, કેટલાંક સારી સ્થિતિમાં જોવા મળે છે અને કેટલાંક ખરાબ તથા દીન-હીન સ્થિતિમાં, વિષમ પરિસ્થિતિઓમાં પોતાનું જીવન જેમ-તેમ કરીને પસાર કરતાં જોવાં મળે છે. દીન-હીન અને દયનીય સ્થિતિમાં જીવન પસાર કરવાવાળા વ્યક્તિ જ્યારે પોતાનાથી ઊંચી અને સારી સ્થિતિના લોકો તરફ જુએ છે તો ચીડાઈ જાય છે કે ભગવાનનો આ કેવો ન્યાય છે ? એક વ્યક્તિ તો આટલો બધો સમૃદ્ધ કે વિદ્વાન, જ્યારે એની માફક જ મેં પણ જન્મ લીધો છે, હું પણ મનુષ્ય છું, મારા પણ બે હાથ, બે પગ અને બે-બે આંખ-કાન છે. છતાં પણ મારી અને સામેવાળાની સ્થિતિમાં તો કોઈ અંતર નથી.

આ બળાપો એવા સંતોષ કે ચિંતાના બિંદુ પર આવીને સમાપ્ત થાય છે કે આપણું ભાગ્ય જ એવું છે. આવું આપણા નસીબમાં જ નથી. કદાચ આપણા ભાગ્યમાં પણ આવી જ પરિસ્થિતિઓ હોત તો અમે આનાથી પણ વધુ અને સારું કાંઈક કરી બતાવત. આ રીતે નિરાશાથી દુઃખી માનવી પોતાની દુર્દેશાનો બધો જ દોષ પરિસ્થિતિઓ કે ભાગ્ય પર નાંખીને ચૂપચાપ મન મનાવીને રહી જાય છે.

વસ્તુસ્થિતિ કાંઈક જુદી જ હોય છે. જે પરિસ્થિતિઓને પોતાની દુદર્શા કે ગરીબી માટે જવાબદાર ગણવામાં આવે છે એમાંથી મોટાભાગની પોતાની જ ઉત્પન્ન કરેલી હોય છે. જે લોકોને આજે ઊંચી સ્થિતિમાં જોઈ રહ્યાં છીએ, તેમને જો વારસાના રૂપમાં કશું જ મળ્યું ન હોત, તો તેઓ પણ ક્યારેક એમની જ માફક સાધારણ અને દીન-દીન સ્થિતિમાં હતા અને કોઈને વારસામાં કાંઈક મળ્યું પણ છે તો જેમના દ્વારા વારસામાં મળ્યું છે તેમણે પણ કષ્ટકારક, ખરાબ અને મુશ્કેલીના દિવસો જોયા હતા. તે પરિસ્થિતિઓમાં તેમણે પોતાના પુરુષાર્થને ચકાસ્યો છે, પ્રતિભાને વિકસાવી છે તથા પ્રયત્નોની આગમાં પોતાને તપાવ્યા છે.

આ પ્રકારના અગણિત ઉદાહરણ છે, જેમાં સાધારણ સ્થિતિના માનવીઓને પરિશ્રમ, પુરુષાર્થ, એકાગ્રતા, મનોયોગ અને નિષ્ઠાના બળ પર ઉન્નતિના ચરમ શિખરો સુધી પહોંચ્યા હોય. ફોર્ડ કંપની અત્યારના સમયની દુનિયાની મોટર બનાવવાવાળી સૌથી મોટી અને સૌથી વધુ પ્રખ્યાત કંપની છે. આ કંપનીના સંસ્થાપક હતા- હેનરી ફોર્ડ. ફોર્ડના કારખાનામાં બનેલી કારો સૌથી વધુ મજબૂત અને ટકાઉ સમજવામાં આવે છે અને ફોર્ડ કુટુંબની ગણના વિશ્વના સૌથી વધુ સમૃદ્ધ કુટુંબોમાં ગણાય છે. આ કંપની કે ઉદ્યોગના સંસ્થાપક હેનરી ફોર્ડનો જન્મ એક એવા કુટુંબમાં થયો હતો જેમાં પ્રત્યેક સભ્યને આજીવિકા માટે મહેનત કરવી પડતી હતી. તેમના પિતા એક નાના ખેડૂત હતા. આ કારણે ફોર્ડ સારું શિક્ષણ મેળવી શક્યા ન હતા, કારણ કે તેમનું કુટુંબ તેમને સ્કૂલ, કૉલેજ મોકલવાનું ખર્ચ ઉઠાવવાની સ્થિતિમાં ન હતું.

પરંતુ પ્રયત્ન, લગન અને પરિશ્રમના જોરે એવી પરિસ્થિતિઓમાં પણ ફોર્ડ પોતાનું વ્યક્તિત્વ જાતે જ બનાવ્યું અને અસફળતાની કેટલીય આપત્તિઓને પાર કરીને સફળતાની ટોચ પર

પહોંચ્યા. જેના કારખાનામાં નાનામાં નાના મજૂરને પણ દરરોજના સાઈકલ રૂપિયાથી ઓછું નહોતા કમાતા, તે કારખાનાના સંસ્થાપકને આટલું વેતન મેળવવા માટે આખો મહિનો કાર્યરત રહેવું પડતું હતું. ફોર્ડ પોતાનું પ્રારંભિક જીવન જે પરિસ્થિતિઓમાં ગુજાર્યું એનું અનુમાન નથી લગાવી શકાતું. તેવી પરિસ્થિતિઓમાં રહીને સફળતાના શિખર પર પહોંચવાનું રહસ્ય તેમની લગન અને નિષ્ઠાને જ સમજી શકાય છે.

મજૂરી કરતી વખતે જ ફોર્ડ કિશોરાવસ્થામાં સંકલ્પ કર્યો હતો કે તેઓ કાર બનાવવાનું કારખાનું ખોલશે. તે સમયે તેઓ જો પોતાના લક્ષ્યની બાબતમાં કોઈને જાણ કરત તો પણ તેઓ તેમને શોખચલ્લીથી વધારે મહત્ત્વ ન આપત. એટલે સુધી કે તેમના માતા-પિતાએ પણ તેમને ધૂની અને પાગલ કહ્યાં. પરંતુ ફોર્ડ પોતાના સ્વપ્નને સાકાર કરવા માટે પોતાની ઢબથી કામ કરતા રહ્યા. તેઓ દિવસમાં મજૂરી કરતા અને રાત્રે એક મોટર કંપનીમાં કામ શીખવા માટે જતા. કબાડીના સામાનમાંથી આખરે તેમણે એક દિવસ કારની ડીઝાઈન તૈયાર કરી લીધી અને તે કાર થોડે દૂર સુધી ચાલી. આ દુનિયાની પહેલી કાર હતી. એ પછી તો સફળતાએ જાણે પોતાના દરવાજા તેમના માટે ખોલી નાંખ્યા અને તેઓ એક-એક પગથિયું પાર કરીને મંજીલ સુધી પહોંચી ગયા. પરંતુ આ વર્ષોમાં તેમણે જેટલો સખત પરિશ્રમ અને પુરુષાર્થ કરવો પડ્યો તેટલો શ્રમ પોતાના ધ્યેય પ્રત્યે “સર્વતોભાવેન” સમર્પિત વ્યક્તિ જ કરી શકે છે.

સોયથી માંડીને રેલવેના એન્જિન સુધી નાનામાં નાની અને મોટામાં મોટી વસ્તુઓના નિર્માતા, ઉદ્યોગ સમૂહ ટાટાના સંસ્થાપક જમશંદજી ટાટાના સમૃદ્ધ જીવનના સંબંધમાં તો લગભગ બધા લોકો જાણે છે, પરંતુ એ જાણવાવાળાઓની

સંખ્યા ઓછી જ છે કે તેમનો જન્મ એક એવા કુટુંબમાં થયો હતો જેની આજીવિકાનો આધાર પુરોહિતપણું હતું. નવસારીમાં જન્મેલા અને ત્યાં જ ઉછરેલા જમશેદજીને જરૂરી શિક્ષણ મેળવવા માટે એક જ્ઞાતિબંધુનો સહયોગ લેવો પડ્યો હતો. વિદ્યાર્થીકાળમાં તેઓ એક એવી છતવાળા ઓરડામાં રહ્યા જેની છતમાંથી થોડોક પણ ઝરમર વરસાદ થવા પર પાણી ટપકવા લાગતું હતું. શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરીને એમણે પોતાની વ્યવહાર કુશળતાના જોર પર એવા સહયોગીઓની ટીમ તૈયાર કરી, જેના સહયોગથી તેઓ પોતાનો કારોબાર ચલાવવા યોગ્ય સાધનો ભેગા કરી શક્યા.

સૌપ્રથમ તેમણે એક કાપડનું કારખાનું શરૂ કર્યું અને આ રીતે તેમણે ઉદ્યોગ જગતમાં પ્રવેશ કર્યો. પરિશ્રમ, દૈવતા તથા વ્યવહાર કુશળતાના બળ પર તેમણે પોતાના કેટલાય સાથી સહયોગી બનાવ્યા અને ઉદ્યોગપતિના રૂપમાં પ્રતિષ્ઠિત થઈ શક્યા. લોકો હંમેશાં કોઈનો સહયોગ નથી મળતો એવી વાતો કરે છે. યાદ રાખવું જોઈએ કે સહયોગ ન તો ઘેર બેઠા મળે છે અને ન તો અનાયાસ. તેના માટે માનવીનું ઉદ્યમી હોવાની સાથે સાથે વ્યવહારકુશળ પણ હોવું જરૂરી છે, ત્યારે જ ઈચ્છિત સહયોગ મળી શકે છે અને સારી પરિસ્થિતિઓનું નિર્માણ થાય છે, જેના આધાર પર આગળ વધવાનું શક્ય બને છે.

પરિસ્થિતિઓ કેટલીય વિષમ અને પ્રતિકૂળ કેમ ન હોય, જો વ્યક્તિ પોતાના કાર્યનો મનોયોગ અને તન્મયતા સાથે પૂરું કરતો રહે તો તે એ જ પરિસ્થિતિઓમાં આગળ વધતો રહી શકે છે. સંયુક્ત રાજ્ય અમેરિકામાં આમ તો કેટલાય રાષ્ટ્રપતિ થયા છે, પરંતુ અબ્રાહમ લિંકનનું નામ જેટલા આદર અને સન્માન સાથે લેવામાં આવે છે, વોશિંગ્ટનને છોડીને કદાચ જ

કોઈ બીજા રાષ્ટ્રપતિનું લેવામાં આવે છે. અબ્રાહમ લિંકનના પિતા કુલાડી અને બન્દૂકના આધારે જ પોતાનું જીવન ગુજારતાં હતાં. કુલાડીથી તેઓ લાકડા કાપતાં હતાં અને બંદૂકથી જંગલી જાનવરો સામે પોતાનું રક્ષણ કરતાં હતાં. અબ્રાહમ લિંકનના પિતા પોતાના બાળકોને ભણાવવા-શિખવાડવા યોગ્ય સાધન-સુવિધા ભલે ન આપી શક્યા હોય, પરંતુ તેમણે કામચલાઉ અક્ષરજ્ઞાન અને ભણવાની અભિરુચિ અવશ્ય જગાડી દીધી હતી. આ જ કારણ હતું કે સ્ટ્રીટલાઈટના અજવાળામાં, ખાવાનું બનાવતી વખતે ચૂલામાં સળગાવતા અગ્નિના પ્રકાશમાં તેઓ વાંચ્યા કરતાં હતાં, કારણ કે દિવાબત્તીની વ્યવસ્થા પણ તેમના માટે ખૂબ મુશ્કેલીથી થઈ શકતી હતી અને આવી પરિસ્થિતિઓમાં ભણીને બહાર આવેલા લિંકન, જીવનમાં વારંવાર અસફળ થવા છતાં પણ હિંમત ન હાર્યા તથા અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ બનવામાં સફળ થયા.

અમેરિકામાં બીજી કક્ષાનું જીવન જીવતા, ગોરા લોકોની ગુલામીના ચક્રમાં પિસાયેલી મૂળ જાતિ નિઓમાં જન્મ લેનારા કોર્બરને પણ પોતાના જીવનમાં શું શું સહન નહોતું કરવું પડ્યું ? તેઓ એવા પરિવારમાં જન્મ્યા હતા, જેનું આખું જીવન જ એના સ્વામીના ઈશારાઓ પર કઠપુતળીની માફક નાચતું હતું. એટલે સુધી કે તે લોકોને પોતાના બાળકોના લગ્ન પણ પોતાના માલિકની મરજી પ્રમાણે કરવા પડતા હતા, કારણ કે બાળકો તેમના સંતાન નહીં, તેમના માલિકની સંપત્તિ ગણાતા હતા. આમ છતાં પણ આજ્ઞાકિતપણું, નિયમ-નિષ્ઠા અને વિશ્વાસના બળ પર જ્યોર્જ કોર્બરે પોતાના માલિકને પ્રસન્ન કરીને તેમની પાસેથી થોડીક સુવિધાઓ હસ્તગત કરી લીધી અને તેનો ઉપયોગ પોતાના વિકાસમાં કરવા લાગ્યા. ભવિષ્ય

પ્રત્યે આશાવાદી અને વર્તમાન પ્રત્યે ઉત્સાહપૂર્ણ તથા જાગૃત રહીને તેમણે પોતાના જીવનને એવી રીતે તૈયાર કર્યું કે સફળતાના તે શિખર પર જઈ પહોંચ્યા જેને કારણે તેમને વૈજ્ઞાનિકરૂઢિ કહેવામાં આવ્યા.

શિક્ષણ અને વિદ્વતાની બાબતમાં તો લોકો મોટેભાગે પરિસ્થિતિઓ પર જ આધાર રાખે છે, વિચારે છે કે જો સારા ઘરમાં જન્મ્યા ન હોય, ભણવા-લખવાની સુવિધાઓ ન હોય, જરૂરી પરિસ્થિતિઓ જ પ્રાપ્ય ન હોય ત્યારે તો માણસ કશું કરી જ ન શકે. જો કે સાચું એ છે કે અન્ય ક્ષેત્રોમાં પરિસ્થિતિઓ ભલેને થોડી મદદ કરી જાય, વિદ્યા અને જ્ઞાનના સંબંધમાં તો તેમનો જરા પણ અંકુશ નથી ચાલતો. અનુકૂળ પરિસ્થિતિઓ હોવા છતાં પણ કેટલાય ધનવાનોનાં બાળકો અભણ અને બુદ્ધુ રહી જાય છે તથા પરિસ્થિતિઓ અને સાધનો ન હોવા છતાં પણ કેટલાય ગરીબ બાળકો વિદ્વાન અને જ્ઞાની બની જાય છે. કાલિદાસ, સૂરદાસ, તુલસીદાસથી માંડીને પ્રેમચન્દ, શરતચંદ્ર, મહાવીરપ્રસાદ દ્વિવેદી, રામચંદ્ર શુક્લ, જયશંકર પ્રસાદ, નિરાલા, રત્નાકર વગેરે

કેટલાય વિદ્વાન સાહિત્યકારો થયા છે જેમની આર્થિક સ્થિતિ ખૂબ જ ઓછી સારી હોય અથવા તો દુર્દશાગ્રસ્ત જ રહી છે. છતાં પણ તેમણે પોતાનાં પ્રયત્નો અને તપ સાધનાના બળ પર જગતને કાંઈક આપી શકવાની સફળતા પ્રાપ્ત કરી.

સફળતા અને ઉત્કર્ષ આંતરિક સિદ્ધિ છે, જ્યારે સારી સ્થિતિ અને અનુકૂળ પરિસ્થિતિઓ બહારના સાધનો. બરાબર એવી રીતે જેમકે અન્ન ભંડારના માલિકને આહારની દૈષ્ટિએ સ્વસ્થ અને પોષક અન્નગ્રહણ કરવાનું કાંઈ જરૂરી નથી. જો પેટની કોઈ બીમારી થઈ હોય તો હજારો મણ અનાજ ભરેલું હોવા છતાં પણ પાશેર રોટલી પચાવવાનું મુશ્કેલ છે અને જેને કકડીને ભૂખ લાગે છે તેને કામઘંઘો કરવા ઊભા થવું જ પડશે. આંતરિક વિશેષતાઓને, મન:સ્થિતિ અને ક્ષમતાઓને જો યોગ્ય દિશામાં વાળવા તથા જગાડવામાં આવે તો પરિસ્થિતિઓ ગમે તેટલી બાધક હોવા છતાંય શૂરવીર યોદ્ધાઓની માફક વિજયના ગઢ પર સફળતાના ધ્વજ લહેરવાનો અવસર આવીને મળશે જ.

એક તત્ત્વજ્ઞાની ઘાણીવાળાને ત્યાં તેલ લેવા ગયા. ઘાણીવાળો જ્યાં સુધી તેલને જોખતો રહ્યો ત્યાં સુધી ઘાણીનો બળદ સ્વયં જ ચાલી રહ્યો છે. તેને કોઈ હાંકતું ન હતું. તેમણે ઘાણીવાળાને કહ્યું કે તમારો બળદ ઘણો ઈમાનદાર અને આજ્ઞાંકિત છે. કોઈ ચલાવનાર નથી છતાંય ચાલી રહ્યો છે. ઘાણીવાળાએ કહ્યું કે જોતાં નથી કે તેની આંખો પર ડાભલાં બાંધ્યાં છે. તેમણે પૂછ્યું કે એમ કેમ કર્યું છે ? ઘાણીવાળાએ કહ્યું કે આંખો ખુલ્લી રહે તો બળદનું ચાલવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે. બળદ તો કોઈ મનુષ્ય નથી કે આંખો હોવા છતાંય પણ વિશ્વાસ ના કરે અને આંધળો બની જાય. તત્ત્વજ્ઞાનીની સમજમાં મનુષ્યનું અસલી સ્વરૂપ સમજાઈ ગયું.

કામની શ્રેષ્ઠતા તેની પાછળના ઉદ્દેશ્યને આધારે આંકવી જોઈએ અને તેને કરતી વેળાએ કેટલો રસ બતાવવામાં આવ્યો તે પણ જોવું જોઈએ.

પ્રસન્નતા : એક દેવી યેભવ

પ્રસન્ન રહેવું એક ઈશ્વરીય વરદાન છે. જે મનુષ્યો હંમેશાં હસતાં રહે છે, તેઓ દુનિયાના સૌથી વધુ ધનવાન મનુષ્યો છે, કારણ કે પ્રસન્નતા એક એવો ખજાનો છે જે વહ્યવાથી વધતો રહે છે. પ્રસન્ન રહેવાથી સમગ્ર દુનિયા આપણા માટે પ્રકાશમાન થઈ જાય છે અને ચારે તરફ અજવાળું જ અજવાળું નજરે પડે છે.

જો આપણને જિંદગીથી પ્રેમ છે તો પ્રસન્ન રહેવાના ઉપાયો શોધવા જોઈએ. પ્રસન્નતાથી પરિપૂર્ણ વ્યક્તિત્વને દરેક પદાર્થ સુંદર અને આનંદ આપનાર જણાય છે. પ્રકૃતિ, પશુ-પક્ષી અને તેની સાથે સમગ્ર દુનિયા આનંદમય દેખાય છે. એનું તાત્પર્ય છે કે પ્રસન્નતા મનુષ્યની અંદર છે. ઈમાનદારીપૂર્વક પ્રસન્નતાના ઉપાય શોધવાથી પ્રસન્ન રહેવાના અનેક અવસર મળી જાય છે, જેમકે ઠંડીમાં બપોરના તાપનો શેક કરવો, રાત્રિની ઠંડીમાં લાકડાં સળગાવીને હાથ શેકવા, ગરમીના દિવસોમાં ઘાસ પર પડેલા ભેજ પર સવારે ચાલવું, બરફથી ઢંકાયેલા પહાડોના દર્શન કરવા, પહેલા વરસાદની ભીની માટીની મહેકનો અનુભવ કરવો, વહેતી નદીના કિનારા પર બેસીને તેના કલકલ કરતાં પાણીનો અવાજ સાંભળવો, સૂર્યોદયના સમયે પૂર્વમાં છવાયેલી લાલીમા જોવી, પ્રાતઃકાળે પક્ષીઓનો કલરવ સાંભળવો, સાયંકાળે તેમનું માળાઓમાં પાછળ વળવું વગેરે. આ બધા અવસરો ઘણાં જ આનંદદાયક અને શાંતિદાયક છે.

કોઈ કોઈ વખત નાના બાળકો જેવું સરળ આચરણ કરવાથી હૃદયમાં અનાયાસ જ પ્રસન્નતા છવાઈ જાય છે. જે રીતે દુનિયાના દ્વેષ-દુર્ભાવોથી મુક્ત અબોધ બાળકો પોતાની કાલીઘેલી વાતોથી બધાના મન જીતી લે છે તે રીતે કોઈ કોઈ વખત ગંભીર વિષયોથી બાજુ પર રહીને હલકી-ફુલકી સરળ મનોરંજક વાતચીત કરીએ. એનાથી તે લોકોના હોઠો પર પણ હળવું હાસ્ય

આવી જશે, જેઓ હસવું ભૂલી ચુક્યા છે. એનાથી આપણને પણ સાચી ખુશી મળશે.

હમણાં જ એક પત્રિકામાં શરીરવિજ્ઞાનના સંશોધનકારની સલાહ પ્રકાશિત થઈ છે કે બાળકોમાં એક એવો જાદુઈ 'સ્પાર્ક' હોય છે, જેનાથી આપણને સારું સ્વાસ્થ્ય અને દીર્ઘાયુષ્ય મળે છે. બાળકોની સાથે તેમના જેવા બનીને ખેલકૂદ કરવાથી તણાવથી સોએ સો ટકા મુક્તિ મળે છે. ઈંગ્લેન્ડના ૮૮ વર્ષના પ્રસિદ્ધ અંશોલોજિસ્ટ એઈલે મોંટાગુ પોતાનું લાંબું જીવન અને સફળ કારકીર્દિનું રહસ્ય બતાવતાં કહે છે, "બાળકોના જેવા આપણા જે વિવિધ કૃત્યો હોય છે તેનો કોઈ ભાગ જો આપણે સમગ્ર જીવન માટે સુરક્ષિત કરી લઈએ તો નિશ્ચિત આપણું જીવન વધુ લાંબુ, સ્વસ્થ અને શાંત બની જશે." વેસ્ટ જર્મનીના હૈનોવર મેડિકલ સ્કૂલમાં સંશોધનકર્તાઓએ ૬૧ થી ૮૯ વર્ષના ૨૫૬ મનુષ્યોના લોહી અને પેશાબના નમૂના એકઠાં કર્યાં. તેની તપાસમાં જોવા મળ્યું કે જે લોકો સ્વયંને બાળકો જેવા આગ્રહ પ્રકૃતિના અર્થાત્ સ્વયંને રમવા-કૂદવા અને મિત્રતા કરવાના શોખીન માનતા હતા, તેઓ બીજાની સરખામણીમાં કંઈ વિશેષ સ્વસ્થ હતા.

જિંદગીની ધૂપદોડથી હટીને મનને શાંત અને સ્વસ્થ બનાવવાનો એક પ્રભાવશાળી ઉપાય છે કે થોડાક સમય માટે નદીના કિનારે, જંગલમાં કે શાંત ઓરડામાં એકાંતમાં રહેવું. એના માટે ૨૪ કલાક એકાંતમાં રહેવાની એક પ્રાયોગિક ટેકનિક છે REST (રીસ્ટ્રિક્ટેડ એન્વાયરમેન્ટલ સ્ટિમ્યુલેશન થેરાપી). એકાંતવાસથી મગજને આરામ મળે છે. પરિણામે શરીરમાં નવીન સ્ફૂર્તિ અને ઉત્સાહનો સંચાર થવામાં મદદ મળે છે.

મગજની તકલીફોથી મુક્ત થવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે - સંગીત. સંગીતથી મગજમાં સારો 'મૂડ' બનાવનાર કેમિકલ (એન્ડોર્ફિન)નું નિર્માણ,

થાય છે. સંગીત મગજમાં તે તંતુઓને પણ શક્તિશાળી બનાવે છે, જેમાં કમજોરી આવવાથી તાણ પેદા થાય છે.

જો આપણે પશુ-પક્ષીઓ, છોડ-વૃક્ષોને પ્રેમ કરીએ તો તકલીફોમાં પણ આનંદની કેટલીક પળો મેળવી શકીએ છીએ. પશુ-પક્ષીઓ મનુષ્યની ઉંમર, રૂપ, જાતિ, પ્રતિષ્ઠા વગેરે જોતાં નથી. તેઓ, બસ પ્રેમ કરવાનું જાણે છે. એટલા માટે તેમની સાથે કોઈ બનાવટ સિવાયનો સરળ ભાવે સ્નેહ કરી શકાય છે અને તકલીફોને ભૂલાવીને પ્રસન્નતા અનુભવી શકાય છે. આ રીતે ફૂલ-છોડની સાથે પ્રેમ કરીને સ્વાસ્થ્ય લાભની સાથે આંતરિક પ્રસન્નતા પણ મળે છે.

અનુભવની વાત એ છે કે લેવાં કરતાં બીજાને આપવામાં વધુ પ્રસન્નતા છે. આપણે જેટલા વધુ લોકોને હસાવી શકીએ છીએ, એટલી જ આપણને આંતરિક પ્રસન્નતા મળે છે, જેથી અંતરમાં સંતોષ અને શાંતિ ઉભરે છે અને તેથી સમગ્ર દુનિયા પહેલાં કરતાં વધુ સુંદર દેખાય છે. પોતાના પુસ્તક, 'હાઉ ટુ સ્ટોપ વરીંગ એન્ડ સ્ટાર્ટ લિવિંગ' માં લેખક ડેલ કારનેગીએ એક મોટર સેલ્સ કંપનીમાં કાર્યરત એક માનવી સી. આર. બર્ટનની આપવીતી ઘટનાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. બર્ટનના માથા પરથી બચપણમાં જ માતાપિતાની છાયા ઊઠી ગઈ હતી. ગામના લોકો અનાથની જેવો વ્યવહાર કરવા લાગ્યા. લોકિટન નામના દંપતિ પોતાના ખેતરમાં એક શરત પર કામ કરવા લઈ ગયા, "તમે મારી સાથે ત્યાં સુધી રહી શકો છો કે જ્યાં સુધી જૂઠું બોલો નહીં, ચોરી નહીં કરો અને આજ્ઞાનું બરાબર પાલન કરશો." તેણે એ શરતનું દેઢતાથી પાલન કર્યું. શાળામાં પણ જવા લાગ્યો. પરંતુ ત્યાં બાળકો તેને અનાથ કહીને ચીડાવતા, મજાક ઉડાડતા અને ખૂબ જ પરેશાન કરતા. એટલા સુધી મજાક કરી કે એક જણે મરઘાનું બીફ મોં પર ફેંક્યું, એકે તેની પ્યારી ટોપીમાં પાણી ભરી દીધું. તેને ઘણું જ દુઃખ થયું. ત્યારે શ્રીમતિ લોકિટને સલાહ

આપી, "જો તમે પોતાની સાથીઓની સાથે મિત્રતાનો ભાવ રાખવા માંડો તથા તેની સાથે શક્ય બને તેટલો સાથ આપો તે તેઓ તમને કદી અનાથ કહીને ચીડાવશે નહીં." પરિણામે તે સામર્થ્ય કરતાં વધુ સાથીઓને મદદ કરતો અને કઠોર શ્રમથી વર્ગમાં પ્રથમ રહેવા લાગ્યો. બધા તેના મિત્રો બની ગયા. ત્યારે પડોશનાં બે વૃદ્ધો અવસાન પામ્યા અને તે ચાર પરિવારોમાં એકલો પુરુષ બચ્યો. બે વર્ષ સુધી તેણે તેમની બને તેટલી સેવા કરી. ગામના લોકો તેને ખૂબ જ પ્રેમ કરવા લાગ્યા. બધાની સાથે તેનો સંબંધ વિશુદ્ધ અને કપટમુક્ત હતો. તેની પોતાની ચિંતાઓ ઓછી થઈ ગઈ કારણ કે તે બીજાઓની મદદ કરવામાં જોડાયેલ રહેતો અને તેમાં સુખ માનતો. ત્યારબાદ કોઈએ તેને અનાથ કહ્યો નહીં.

અબ્રાહમ લિંકને કહ્યું છે, "મોટાભાગના લોકો પોતાની મનોદશા પ્રમાણે જ પ્રસન્ન રહે છે. સુખ આપણી અંદર જ રહે છે, ક્યાંય બહાર હોતું નથી. જે હરકોઈ પરિસ્થિતિમાં આનંદિત રહેવાનું શીખી લે છે તેને સમગ્ર દુનિયા આનંદમય જણાય છે. એવા જ માનવીઓ બીજાઓના જીવનમાં પણ હાસ્યના સુવાસિત પુષ્પ પાથરી શકે છે. પ્રસન્ન રહેનારા મનુષ્યો આપોઆપ બધાની સાથે આત્મીયતા વિકસિત કરી લે છે. બીજાઓના દુર્ગુણોને છોડીને સદ્ગુણોને જુઓ. આત્મીયતા મેળવીને માનવી સ્વયં જ દુર્ગુણોને છોડવા વિચારવા લાગે છે અને એનાથી આપણી પ્રસન્નતા બમણી થતી જાય છે. એપિકટેટ્સે કહ્યું હતું, "આપણે જેવું કરીએ છીએ તેવું પામીએ છીએ. ભાગ્ય આપણને હંમેશાં કોઈને કોઈ રૂપમાં આપણા દુષ્કૃત્યોનું મૂલ્ય ચૂકવવામાં કરજ પાડે છે." તેમનું કહેવું હતું કે પ્રત્યેક માનવીને પોતાના દુષ્કૃત્યોનો દંડ છેવટે તો ભોગવવો પડે છે. જે માનવી આ વાતનું ધ્યાન રાખશે તે કોઈનાથી નારાજ થશે નહીં, ગાળો કે ખરાબ વાત કહેશે નહીં, કોઈને દોષ દેશે નહીં,

કોઈને ઉત્તેજિત કરશે નહીં અને કોઈને નફરત પણ નહીં કરે. જેવાની સાથે તેવો વ્યવહાર કરવાની મનોવૃત્તિ રાખવાથી શત્રુને દુઃખી કરવાને બદલે સ્વયં દુઃખી થઈ જાય છે. ઈસુએ કહ્યું હતું, “શત્રુઓને વારંવાર માફ કરી દો અને લોહીદબાણ, હૃદયરોગ વગેરે અન્ય કેટલીય બીમારીઓથી બચતા રહો. મહાભારતમાં ઘટોત્કચના પુત્ર બર્બરીકની બાબતમાં ઉલ્લેખ છે કે તે બે બાણથી જ સમગ્ર કૌરવ સેનાનો નાશ કરી શકતો હતો. તેણે એક બાણ ચલાવ્યું. બીજા બાણને શ્રીકૃષ્ણએ સુદર્શન ચક્ર ચલાવીને રોકી દીધું અને કહ્યું કે ભગવાને દુષ્ટોને માટે તેમના કર્માનુસાર વિવિધ દંડ (સજા) નક્કી કર્યા છે. સજા મળવાનો સમય પણ નિશ્ચિત છે. એટલા માટે કોઈને પોતાનો શત્રુ ન માનો. કોઈના પ્રત્યે વિરોધ ન રાખો.

કોઈ શ્રેષ્ઠ લક્ષ્યની પ્રાપ્તિમાં વ્યસ્ત રહીએ

તો વિવાદ, પશ્ચાત્તાપ, ઘૃણા વગેરે માટે સમય જ વધતો નથી. આપણે આપણું માનસિક સ્તર ઊંચું ઉઠાવવું પડશે. એક તત્ત્વજ્ઞાનીનું કથન છે, “આપણા શરીરનું દુઃખ તો દૂર થઈ શકે છે, પરંતુ આપણે એવું કોઈ કાર્ય કરવું જોઈએ નહીં કે જેનાથી આપણું મગજ બીમાર થઈ જાય, કારણ કે તેને ઠીક કરવું ખૂબ મુશ્કેલ છે. જ્યારે આપણું જીવન જીવવાનો રસ્તો ખોટો હોય છે ત્યારે મગજ બીમાર થઈ જાય છે. એનાથી બધી ખુશીઓ (પ્રસન્નતા) સમાપ્ત થઈ જાય છે.

પ્રસન્નતા મનુષ્યના માટે શાશ્વત વરદાન છે. એ તેની સ્વાભાવિક પ્રવૃત્તિ પણ છે. દુઃખ તો બનાવટી અને જાતે ઓઢેલું સ્વરૂપ છે. આપણી ચારે તરફ વિખરાયેલી પ્રસન્નતાને જો આત્મસાત કરી શકાય, વ્યાવહારિક જીવનમાં ઉતારી શકાય તો નિશ્ચિત જ માનવ જીવનને સાર્થક અને સફળ માનવામાં આવશે.

ગ્લેડ્સ્ટન ઈંગ્લેન્ડના પ્રધાનમંત્રી હતા. સંસારના સુપ્રસિદ્ધ રાજનીતિજ્ઞોમાં તેમની ગણના કરવામાં આવે છે.

એક દિવસ તેઓ ફરવા નીકળ્યા, ત્યારે એક ગાડીવાળા સાથે તેમનો ભેટો થયો. ગાડીવાળાએ ગાડીમાં લોખંડનો સામાન ભરેલો હતો. ગ્લેડ્સ્ટને ગાડીવાળાને લોખંડ ભરીને લાવવાથી મળનારા ભાડા અંગેની પૂછપરછ કરી. એટલામાં રસ્તામાં એક ટેકરો આવ્યો. ધોડાને ગાડી ખેંચવામા તકલીફ થવા લાગી. આ જોઈને ગ્લેડ્સ્ટને ગાડીવાળાને પૂછ્યું કે, “હવે તું શું કરાશ ?”

ગાડીવાળાએ કહ્યું, “બીજું શું કરી શકાય છે, ખેંચવામાં ખભો લગાવી મદદ કરવી પડશે.”

ગ્લેડ્સ્ટન બોલ્યા, “સારું ! ચાલો, હું પણ ખેંચવા લાગું છું.” આમ કહીને ગ્લેડ્સ્ટન તેની સાથે ગાડી ખેંચાવવા લાગ્યા. થોડીવારમાં ગાડી ટેકરો ચઢી ગઈ. ગાડીવાળાએ ગ્લેડ્સ્ટનનો આભાર માન્યો અને ગ્લેડ્સ્ટન પોતાના રસ્તે ચાલ્યા ગયા.

આગળ જતાં એક માણસે ગાડીવાળાને કહ્યું, “તું જાણે છે એ વ્યક્તિ કોણ હતી ?” ગાડીવાળાએ કહ્યું, “ના, હું શું કામ જાણું ?” એ વ્યક્તિએ કહ્યું, “અરે ! તે તો ગ્લેડ્સ્ટન હતા-આપણા દેશના પ્રધાનમંત્રી.” નાદાન ગાડીવાળો આશ્ચર્યચકિત થઈને બોલ્યો, “કોણ, ગ્લેડ્સ્ટન ?”

આવી હતી તે રાષ્ટ્રના અધ્યક્ષની સાદગી અને સરળતા.

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવની અમૃતવાણી આપણા બ્રાહ્મણો અને સંતોને જીવંત બનાવો

ગાયત્રી મંત્ર અમારી સાથોસાથ બોલો.
ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો
દેવસ્ય ધીમહિ ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ।
દેવીઓ અને ભાઈઓ,

તમારામાંથી મોટાભાગના માણસો એ વિચારી રહ્યા હશે કે હું અહીં હતો છતાંય પ્રવચન કેમ ન કર્યું. વિશેષ કારણને લીધે પ્રવચન ન કરી શક્યો. બેટા ! હું મારા જીવન પર્યંત પ્રયોગ કરતો રહ્યો છું. કયા-કયા પ્રયોગો કર્યા છે ?

પહેલા બ્રાહ્મણ બનવાનો પ્રયોગ કર્યો કે બ્રાહ્મણત્વના કયા કયા ચમત્કાર થઈ શકે છે. મેં તેને મારા જીવનમાં ધારણ કરીને જોયું છે અને તેમાં સફળતાઓ પણ મેળવી છે તથા ચમત્કાર પણ છે. બ્રાહ્મણ જીવન કોને કહેવાય છે ? સાદાઈપૂર્ણ જીવનને કહેવાય છે. બ્રાહ્મણ તેને કહેવાય છે કે જે ઓછામાં ઓછું ખર્ચ કરે છે તથા વધુમાં વધુ પોતાનું ધન, અક્કલ, મહેનત સમાજ માટે વાપરે છે. જેનાથી તેના જીવનનું લક્ષ્ય સમાજનું લક્ષ્ય પૂરું કરે છે. જે માનવીએ પોતાની જરૂરિયાતો વધારી દીધી છે, તે માનવી કંઈ બચાવી શકતો નથી.

અમારું કહેવાનું એ છે કે અધ્યાત્મવાદી બનવા માટે સાદાઈયુક્ત બનવું પડશે, બ્રાહ્મણ બનવું જોઈશે. અમે એનો જીવનમાં અમલ કર્યો છે તથા લાભ મેળવ્યો છે. અમે અમારું ખાવું, પીવું તથા રહેવું બ્રાહ્મણ જેવું રાખ્યું છે. અમારી જમીન ઉપરાંત જે કંઈ અમને મળ્યું છે, તેને ગાયત્રી તપોભૂમિના માટે દાન કરી દીધું. મેં અમારી પત્નીને પેશવા બ્રાહ્મણની ઉપમા આપતાં કહ્યું કે. તમારે પણ આ જીવન જીવવું જોઈએ.

પેશવાના રામ ટાંકે પોતાના ગુરુની પત્નીના આદેશ પ્રમાણે બધું જ આપી દીધું હતું. એમણે પણ પોતાના બધા જ ઘરેણાં ગાયત્રી તપોભૂમિના માટે ખર્ચી દીધાં. અમે પૈસાની બાબતમાં ખાલી હાથ થઈ ગયા, પરંતુ શક્તિ ઘણી મળી ગઈ.

મિત્રો ! ધનની અને બળની શક્તિ હોતી નથી. તે બ્રાહ્મણત્વની શક્તિ હોય છે. એ વિશે હું વિશ્વાસ અપાવી શકું છું. હું બ્રાહ્મણ હતો અને હજુ પણ બ્રાહ્મણ છું. તમે જે કંઈ જોઈ રહ્યા છો તે બ્રાહ્મણત્વનો ચમત્કાર છે. મિત્રો, આ દુનિયામાં એક જ કોમ રહી ગઈ છે, જેનું નામ વાણિયા છે. બાકી બધી જ કોમ મરી ગઈ છે, એક જ કોમ છે, તે વાણિયા છે. સમગ્ર ક્ષેત્રમાં વાણિયા જ વાણિયા છવાયેલ છે. ક્યાંય બ્રાહ્મણ નથી. પરંતુ અમે બ્રાહ્મણ છીએ, એના પર અમને ગર્વ તથા સંતોષ છે. જો કોઈ પોતાને બ્રાહ્મણ બનાવી શકે છે, પોતાના ખર્ચ અને જરૂરિયાતને ઓછા કરી શકે છે તથા દાનતમાં બ્રાહ્મણત્વ છે તો અમને પ્રસન્નતા થશે. પરંતુ આપની દાનતમાં ચંડાળ વસેલો છે. માનવીએ ગરીબ પણ બનવું પડશે, એ અમે બ્રાહ્મણનો પ્રયોગ કરીને જોયું છે.

બીજો પ્રયોગ અમે સાધુનો કર્યો-જેનું નામ તપસ્વી છે. અમે અમારા બધા છિદ્રો (દુષણો)ને બંધ કરી દીધા. આ બીજું સોપાન છે. કાંટા પર ચાલનારનું નામ તપસ્વી નથી. ઠંડા પાણીથી નહાનારનું નામ તપસ્વી નથી. જેણે પોતાને તપાવ્યો તે માનવીનું નામ તપસ્વી છે, સાધુ છે. અમે સ્વયંને તપાવ્યા છે. અક્કલની દૃષ્ટિએ માનવી કરતાં વધુ બેઈમાન અને બહુરૂપી કોઈ નથી. અમે અમારી અક્કલને ઠીક કરી લીધી છે. તમે પણ મારવાના ડંડાથી તમારી અક્કલને ઠીક

કરી લો. અમે અમારી દરેક ચીજને તપાવી, અંદરના હિસ્સાને પણ તપાવ્યો. અમે અમારા મનને અને બુદ્ધિને તપાવી છે. પરંતુ તમારી બુદ્ધિ તો એવી ચાંડાલ અને રાક્ષસી છે કે શું કહીએ. કોઈની જિંદગીની સમસ્યાને હલ કરવાનો સવાલ હતો તો આપની અક્કલ અને બુદ્ધિ એવી બહાર મારી ગઈ કે શું કહેવું. અમે પૈસાથી માંડીને સમય સુધીનું બધું જ ફક્ત સમાજને માટે ખર્ચા દીધું. આ અમારું કસાયેલું જીવન તપસ્વીનું જીવન છે. મંત્રોમાં શક્તિ છે તે વાત ખોટી નથી. દેવતાઓમાં પણ શક્તિ છે આ પણ ખોટું નથી. પરંતુ જો કોઈ માનવી તપસ્વી છે તો તે દરેક કામ કરી શકે છે. અમે અમારા અનુષ્ઠાનના સમયમાં કોઈની સાથે વાત કરી નથી, કોઈપણ અન્ય ચીજ ખાધી નથી. જવની રોટલી અને છાસ, બસ આ બે ચીજ અમે ખાતા રહ્યાં.

જેવું અમે અનુષ્ઠાન પૂરું કર્યું કે એક માનવી આવ્યા, જેઓ બનાવટી રેશમ બનાવતાં હતાં. તેમણે કહ્યું કે અમે તમોને ગુરુ બનાવીશું. તેમણે અમારા હાથ પર સવા રૂપિયો મૂક્યો. આ વાત પર અમે વિચાર્યું, કે તો પછી અમે બ્રાહ્મણ ન હોઈ શકીએ, અમે મજૂર છીએ. તેમણે કહ્યું કે બ્રાહ્મણે તો લેવું જોઈએ. આ આજથી લગભગ ૩૫-૪૦ વર્ષ પહેલાંની સને ૧૯૪૫-૪૬ની વાત છે. અમે તે સજ્જને લઈને બજારમાં ગયા. તે જમાનામાં ઠંડીમાં પાથરવા માટે જૂના કપડાંની તથા રૂની હાથની બનેલી ગોદડી બે રૂપિયામાં મળતી હતી. તેનાથી તે ચીજ ખરીદીને જરૂરિયાતવાળાઓમાં વહેંચી દીધી, પરંતુ અમારા માટે અમે તેનો સ્વીકાર ન કર્યો. અમારી અક્કલ અને બીજી ચીજો જે અમારી પાસે હતી તેને અમે હંમેશાં વહેંચતાં ગયા. તે માનવીએ થોડાક દિવસો પછી અમોને બસો રૂપિયા મોકલાવ્યા. તેને અમે ગાયત્રી તપોભૂમિનું મંદિર બનાવવામાં ખર્ચા દીધા. અમને પૈસા મોકલનાર તે માનવી પ્રથમ હતા. હું અમારા તપસ્વી જીવનની એ ઘટનાઓ બતાવી રહ્યો છું. આ રીતે અમારા

બધા કામ થતાં ગયાં. અમારું કોઈ કામ અટક્યું નહીં.

તમોને હવે એક પ્રયોગ વાણીના સંયમનો સંભળાવું છું. અમે ઈચ્છતા હતા કે મૌન ધારણ કરીએ તથા વૈખરી વાણીનો પ્રયોગ ઓછો કરીએ. અમે જેટલા પ્રવચનો કર્યા છે તેટલા દુનિયામાં કદાચ જ કોઈ માનવીએ કર્યા હશે. રામકૃષ્ણના પ્રવચનની જેમ પ્રવચનોથી લોકોનો કાયાકલ્પ થઈ ગયો. જે લોકો રીંછનો તમાશો, રીંછનું પ્રવચન સાંભળવા આવ્યા હતા તેમને કોઈ ફાયદો થયો નહીં. જેમને અમે પ્રવચન સંભળાવીએ છીએ તેમને ચકાસીને જોઈએ છીએ કે તે માનવીઓ કેવા છે. તે નિમ્ન કોટિના છે કે શાનદાર છે ? તો અમોને તે માનવીઓ નાના અને નિમ્ન પ્રકારના જણાય છે. અમોને શાનદાર માનવીઓ દેખાતાં નથી. શાનદાર માનવીઓનો અર્થ છે, “સિદ્ધાંતનિષ્ઠ માનવીઓ”, સિદ્ધાંતોને સાંભળનારા, માનનારા, તેના પર ચાલનારા, સિદ્ધાંતોને જીવનમાં ઉતારનારા કોઈ જોવા મળતાં નથી. લોકો પર ગુસ્સો ન કરીને પોતાના પર ગુસ્સો ન કરું તો શું કરું ? તમોને ખબર હશે કે જ્યારે માનવી મરવાનો થાય છે અને તેથી ઘણી શક્તિ વપરાય છે. કોઈ કહે છે તાઉજી સારા માનવી છે, કોઈ કહે છે કે અમોને આશીર્વાદ આપો. આથી વાતો કરવામાં ઘણી શક્તિ વપરાય છે. આમાં અંદરની શક્તિ ઘણી વપરાય છે. આથી અમે વિચાર કર્યો છે અને મળવાનું બંધ કરી દઈશું. અમે અમારી વૈખરી વાણી બીજા કામમાં વાપરીશું. વૈખરી વાણી ઓછી થઈ જશે ત્યારે પશ્યંતી વાણી અને મધ્યમા વાણીનો ઉપયોગ કરીશું, જેથી અમે વધુ કામ કરી શકીએ. વાતચીત ન કરીએ તો આપણે વધુ કામ કરી શકીએ છીએ, તથા વાતાવરણને પણ ગરમ કરી શકીએ છીએ. બેટા ! અરવિંદ ઘોષે અને રમણ મહર્ષિએ આ રીતનો પ્રયોગ કર્યો હતો અને સમગ્ર હિન્દુસ્તાન ગરમ થઈ ગયું હતું.

વૈખરી વાણીનો ઉપયોગ કરવાથી શક્તિઓનો દુર્વ્યય થઈ જાય છે. આથી મેં વિચાર કર્યો કે હવે તેનો ઉપયોગ ઓછો કરીશું. ભગવાનની શક્તિ અપાર છે. હવે બોલવાનું ઓછું કરતો જઈશ અને લોકો સાથે ખોટી વાતોમાં વ્યર્થ સમય બગાડીશ નહીં. લોકો ખોટી ગિર્દી કરે છે અને કહેતાં હોય છે કે અમોને ધ્યાન લાગતું નથી અને મન પરોવાતું નથી. આમ બેકારની વાતો કરે છે, પરંતુ મતલબની વાતો કરતા નથી. હવે અમે બેકારની વાતોમાં સમય બગાડીશું નહીં. વાણીથી વાતો નહીં કરીએ. તો, શું તમ નિષ્ક્રમ બની જશો. ના બેટા, અમે બ્રાહ્મણ પછી સંતના રૂપમાં પગલાં ભર્યાં છે. સંત તેને કહેવાય છે કે જેનું મન કૃષ્ણાથી તરબોળ હોય છે. જે દાઢી વધારી લે છે, રંગેલાં કપડાં પહેરી લે છે, ધ્યાન ઘરે છે તેને સંત કહેવામાં આવતો નથી. કૃષ્ણાથી ભરેલો માનવી જ સંત કહેવાય છે. જ્યાં સુધી અમે છીએ ત્યાં સુધી અમે સમાજના માટે કામ કરતાં રહીશું. અમારી દુકાન બરાબર ચાલતી રહેશે.

એક અમારી પરબ પણ કદી સુકાશે નહીં. જેઓ પરસેવાથી ભીંજાઈ ગયા છે, થાકી ગયા છે, તેમને અમારું પીવાનું પાણી અમારી તપશ્ચર્યામાંથી આપતાં રહીશું, તેમને હર્યાભર્યા બનાવી રાખીશું. તમે અમારી પરબમાંથી પાણી પી શકો છો. બ્રાહ્મણ અને સંતનું જીવન ચાલતું રહેશે. અમે પરબ બંધ કરી શકતાં નથી. અમે એક દવાખાનું-ડિસ્પેન્સરી ખોલી છે. જે કોઈ દુઃખી અમારી પાસે આવ્યા તેમને અમે પ્રેમથી આવકાર્યા, તેમની બીમારી અને દુઃખનો બરાબર ખ્યાલ રાખ્યો. સંતનું કામ ભાવ સંવેદનાનું છે. અમારે અમારા બાળકોને ખવડાવવું છે અને તેમની દેખરેખ રાખવી છે, બાળકોને ફુગા આપવા છે અને તેમના ચહેરા પર હાસ્ય જોવું છે. આ જોઈને અમોને આનંદ થાય છે. અમો બાળકોની સ્કૂલ ચલાવીએ છીએ, હોસ્પિટલ ચાલે

છે, ડિસ્પેન્સરી ચાલે છે, પરબ ચાલે છે. આ બધાનો શો મતલબ છે ? આ આધ્યાત્મિક વાત છે. આ સંતની વાતો છે. તો શું તમે સંતની દુકાન બંધ કરી દેશો. ના, જ્યાં સુધી અમે જીવિત છીએ ત્યાં સુધી બંધ નહીં કરીએ. આગળ પણ ચાલતી રહેશે.

તમો બધાને અમે ઘણીવાર કહ્યું છે કે તમારી જે સમસ્યાઓ છે તેને તમે લખીને આપો. તમે અડધો કલાક પણ ભગવાનનું નામ લઈ શકતા નથી. તમે કહો છો કે અમે તમારા કહેવા પ્રમાણે કામ કરીશું. બેકારની વાતો ન કરો. અમારી પાસે ત્રાજવું છે. અમે જાણીએ છીએ, અમારા ભગવાન પણ જાણે છે કે તમે કોણ છો. આથી અમે આ વેળાએ એવું કહેવાનું શરૂ કર્યું છે કે તમે અમારો સમય બરબાદ કરવાને બદલે લખીને આપી જાઓ. તમે અહીં ધ્યાન કરવા આવતાં નથી, પૂજા કરવા આવતાં નથી, મતલબની વાત કરવા આવતાં નથી, ફક્ત ફરવા આવો છો અને ભારું ખર્યો છો. તમે અમોને અક્કલ વગરના સમજો છો. અમે તમારી નસે-નસ ઓળખીએ છીએ. એટલા માટે અમે વૈખરી વાણીથી બોલવાનું બંધ કરી દીધું છે. અમારા ગુરુ અમારી સાથે વૈખરી વાણીથી બોલતાં નથી, પશ્યંતી વાણી અને પરાવાણીથી બોલે છે. અમે તમારી વાતોને સાંભળી છે અને ખોટી બેકારની વાતો કરીને અમારો સમય કેમ બરબાદ કરો છો. મને રામ કહાનીથી શો મતલબ છે, તમે મતલબની વાત કહો.

સાથીઓ, અમારું મૌન ધારણ કરવાનું એક કારણ છે. તમે એ ના માનશો કે હું અમારી પરબ બંધ કરનાર છું. અમોને બાળકોને ખવડાવવાનો શોખ છે. અમોને બાળકોને પ્રેમ કરવાનું અને ફુગા આપવાનું ઘણું ગમે છે. સ્વયં ઘોડો બનીને પીઠ પર બેસાડીને ફેરવવાનું ઘણું ગમે છે.

અમે તમારી જે કાંઈ સહાય કરી શકીએ તે ચોક્કસ કરીશું, પરંતુ તમારે પણ સ્વયંમાં સંવેદના જન્માવવી પડશે. ખાસ કરીને બિહાર અને રાજસ્થાનના લોકોને અમે ત્યાં જવાનો વાયદો કર્યો છે, કારણ કે અમે ત્યાં જઈ શક્યા નથી. ગાયત્રી તપોભૂમિથી આવ્યા પછી અમે ક્યાંય જઈ શક્યા નથી. ગુજરાત અને મધ્યપ્રદેશમાં બે વખત આંટો મારી આવ્યા છીએ. યુ. પી. માં પણ એક વખત જઈ આવ્યા છીએ. બિહારમાં અને રાજસ્થાનમાં પણ ક્યાંય ગયા નથી. હવે એ રાજ્યોમાં જવું જોઈશે. બે મહિના માટે જઈશું. હવે અમે અહીં (કેન્દ્ર) પર હોઈશું નહીં તો તમારી સાથે કેવી રીતે વાતો કરીશું. એટલા માટે અમો તમોને કહીએ છીએ કે ઉપાસના કરો, જપ કરો કે જેથી તમોને તે સમયે પરા અને પશ્યંતી વાણીથી સલાહ આપી શકું. તો પછી હું મારી મૌનની શક્તિ મોકલીશ તો તમોને નુકસાન થશે.

મારા ગુરુએ પ્રવચન કરવાનું બંધ કરી દીધું તો શું તેમની શક્તિ ઘટી ગઈ ? અમે બોલતાં નથી, અમારા ગુરુ બોલી રહ્યા છે. તમે પણ તેમની શક્તિથી બોલશો. તમે જ્યારે પ્રજ્ઞાપુરાણ વાંચશો અને લોકોને સંભળાવશો ત્યારે તે તમારી વાણીમાં નહીં, બલકે મારા ગુરુની વાણીમાં હશે, કે જેમાં વિશેષ તાકાત હશે. તમારી વાણીમાં કોઈ તાકાત હશે નહીં, તમે એમ જ બકવાસ કરતા રહેશો. આપની વાણીની અસર બે કોડિની હશે, અમારા ગુરુ બોલશે તો પ્રભાવ પડશે. અમે મૌન રાખીશું તો અમારી શક્તિ વધી જશે. અમારી પરા અને પશ્યંતી વાણીની તાકાત વધી જશે. તમે મારી એ વાણી સાંભળશો તો તમારી આંખોમાં પાણી આવશે અને ત્માવ સંવેદના જાગશે. અમે એનાથી તમારી સહાયતા વિશેષ કરી શકીશું.

તમે શું વિચારો છો કે તમારા પર અમારી કોઈ અસર પડતી નથી. આ અમારું મૌન

બ્રાહ્મણત્વ છે. આ તપસ્વીની વાણી છે. અમે સેવા કરવામાં સંતની આ પ્રવૃત્તિને જીવિત રાખી છે, કે અમે સમાજની સેવા કરીશું. આજે માનવીની સેવા વધુ થાય છે, સમાજની સેવા ગૌણ થઈ ગઈ છે.

અમારા મર્યા પછી તમે જોશો કે ગુરુજીના મર્યા પછી તેમનો સમય, ધન, શ્રમ કયા કામમાં વપરાયેલ છે. અમારી શક્તિ અને સામર્થ્ય બાળકોને ખવડાવવામાં, હોસ્પિટલ ખોલીને દર્દીઓની સેવામાં ખર્ચાયેલ છે. અમે આજ સુધીમાં ચાલીસ ટકા સમાજને આપેલ છે અને દુઃખીયારા લોકોને પાંચ ટકા આપ્યું છે. હવે અમારું મન તે હિસ્સો વધારી દેવાનું કહે છે. જ્યારે અમે મૌન ધારણ કરી લઈશું તો અમારો બ્રાહ્મણ વધુ જાગી જશે, તે સમયે અમે માનવીઓની પણ વધુ સેવા કરી શકીશું. નક્કર સેવા કરી શકીશું. આજ સુધી અમારી સહાનુભૂતિનો અંશ વધુ રહ્યો છે, સેવાનો અંશ ઓછો રહ્યો છે. અમે સહાનુભૂતિ આપી છે અને મેળવી છે. જો અમે કોઈની એક કિલોગ્રામ સેવા કરી છે, તો તેમાં પાંચસો ગ્રામ સહાનુભૂતિ પણ છે. તે સમયે અમે સાધન સંપન્ન અને સમર્થ હતા. પરંતુ હવે પછીના દિવસોમાં જ્યારે અમે જીવાત્માની વધુ ઉન્નતિ કરીશું ત્યારે વિશેષ સેવા કરી શકીશું. તમારા માટે અમે કંઈ કર્યું છે કે નહીં ? એની સાબિતી જોવી હોય તો નજર લંબાવીને જુઓ, તો ખબર પડશે કે આ પચાસ લાખ માનવીઓ જે અમારી સાથે જોડાઈ ગયા છે તે ન જાણે ક્યાંથી આવી જાત ? એ અમે ક્યાં કહીએ છીએ કે કંઈ થયું નથી. અમારા એક ઈશારા પર ૫૦ લાખ માનવીઓ ઊભા થઈ શકે છે. આટલી શક્તિપીઠો ક્યાંથી બની ? ૫૦ લાખ મુઠ્ઠી અને ૫૦ લાખ લોકોનું એક કલાકનું સમયદાન કંઈ સામાન્ય નથી.

અમે અમારા બ્રાહ્મણને ફરી જીવંત

બનાવીશું. સંત દાનશ્વરી હોય છે. માનવીએ દાનેશ્વરી બનવા માટે સંત બનવું જોઈએ. અમે બ્રાહ્મણ અને સંતને ફરીથી જીવંત બનાવીશું. બ્રાહ્મણ એકદું કરે છે અને સંત તેને ખર્ચે છે. અમે નિશ્ચય કર્યો છે અને વિચાર કર્યો છે કે જિંદગીની તે આખરની ક્ષણોમાં અમારા બ્રાહ્મણ અને સંતને સાધીને બધા માટે એક ઉદાહરણ સ્થાપી દઉં.

શું આપણે જિંદગી પર્યંત આપણી પત્ની અને બાળકોને જ ખવડાવતાં રહીશું, જેના પર મનુષ્યના ભવિષ્યનો આધાર છે. શું તેના માટે કંઈ નહીં કરી શકો? આપણા માટે વિશેષ અને સમાજ માટે આટલું ઓછું આ કેમ ચાલે? મારા ગુરુએ દુઃખિયારાની સેવા અને સમાજની સેવા ઓછી કરી છે, પરંતુ તેમણે સમગ્ર વિશ્વને હલાવી દીધું છે. બીજાઓના દુઃખ જોઈને તેઓ એ વિચારે છે કે એના માટે અમે શું કરીએ? તે સમયે રડી પડું છું અને તેને મદદ કર્યા વિના મારું મન માનતું નથી. આ કમ ચાલતો રહેશે જ. પરંતુ એક બીજું કરવાનું છે. અમે માનવીને આગળ વધારવા ઈચ્છીએ છીએ અને તે કામ થઈ જાય તો અમને મજા આવી જાય. તમે બધા જે હાજર છો તેમને અમે ફૂટબોલની માફક ઊંચે ઉછાળી દઈએ તો મજા આવી જાય. તમો બધાને ઉછાળી દઈએ તો તમારીમાંથી હર કોઈ માનવી હનુમાન, ઋષિ, વિવેકાનંદ બની જશે. તમારામાંથી એક પણ માનવી એવો નથી જે વિવેકાનંદ ન હોય. તમારામાંથી એક પણ માનવી એવો નથી જે રૈદાસની તુલનામાં ગરીબ હોય. પરંતુ તમે એટલા ભારે છો કે તમારું શરીર કામ કરી રહ્યું નથી, તમારા હાથ ઊંચે ઉઠતા નથી. માનસિક દૃષ્ટિએ એક-એક બેડીઓ હજાર મણ જેટલી ભારે છે. આથી તમોને કેવી રીતે ઉપાડી શકાય. તમારી બેડીઓને હું કાપીશ. કારણ કે અમારા પછી આ બાળકોને ખવડાવનાર અને નર્સિંગહોલ ચલાવનારા ક્યાંથી લાવીશું. આ હોસ્પિટલ બંધ થઈ જતાં તેના અનુભવ સિવાય એમનું ઓપરેશન કોણ કરશે? માનવીને ઊંચે

(પ્રગતિ) લઈ ગયા સિવાય આ બધી વાતો કેવી રીતે શક્ય બનશે?

આ જ કામ માટે અમે સમય ખર્ચીશું. અમારે સમયની તંગી છે. તમે તો ફક્ત પૂજાપાઠની પાછળ લાગેલા છો, દેવી-દેવતાઓની પાછળ પડેલા છો કે મનોકામના પૂરી થઈ જાય. કોઈ દિવસે મારા મગજમાં ગુસ્સો આવી જશે તો પૂજા જ બંધ કરી દઈશ અને કહીશ કે એની પાછળ પડ્યા છો, પૂજાના ચક્કરમાં પડ્યા છો. પૂજાથી આજ્ઞા ચક્ર જાગશે, જો તમે કહેતા રહેશો કે પૂજાથી જ બધું મળી જશે અને માળા ફેરવવી તેને જ પૂજા કહે છે તો એક દિવસ હું પૂજાને ગાળો આપીશ. અજ્ઞાની અને ભ્રમમાં રહેતા લોકો મનુષ્યને દબાવમાં લાવવાના તથા ચક્કરમાં નાંખવાના નામને પૂજા કહે છે. દેવી-દેવતાઓને પકડવા માટે અને મનોકામનાઓ પૂરી કરવા માટે જે તમે પૂજાનું સ્વરૂપ બનાવ્યું છે, તે ઘણું જ હલકું રૂપ છે. તમે લોકો જે સમજી બેઠા છો કે અગરબત્તી સળગાવીશું, ચોખા ચઢાવીશું, નૈવેદ્ય ઘરીશું અને મનોકામના પૂરી થઈ જશે, તો તેવી પૂજા ન હોઈ શકે, તેવા દેવતા ન હોઈ શકે કે તેવું ધ્યાન ન હોઈ શકે. તમે લોકો સમજી બેઠા છો તેવું અધ્યાત્મ નિમ્ન ન હોઈ શકે. તમારી પૂજા નિમ્ન, તમારા દેવતા નિમ્ન, બધું જ નિમ્ન છે. તેને સમજવું જોઈએ.

દરરોજ પત્રો આવે છે કે દરેક શાખામાં મારામારી-ઘડસાઘડસી છે. મને મેનેજર બનાવો, તેને મેનેજર પદેથી હટાવો. અમે શાખાઓ અને શક્તિપીઠો એટલા માટે નથી બનાવી અને તેમાં દેવતાને એટલા માટે નથી બેસાડ્યા કે લોકોનો અહંકાર વધે. તેને બરબાદ કરવા અમે ટ્રસ્ટી બનાવ્યા નથી. અમે એ બધાને ટ્રસ્ટી બનાવીને સ્વયં ભૂલ કરી અને એ લોકોને આગળ વધારીને પંચાયત સમિતિઓની માફક ઝગડા વધારી દીધા છે. આપણી શક્તિપીઠોમાં પણ દરેક જગ્યાએ ચાંડાલપણું છે તે શું આપણને દેખાતું નથી. શું અમે શક્તિપીઠો એટલા માટે બનાવી હતી, પૂજા એટલા માટે શરૂ કરી હતી, સંગઠન

એટલા માટે કર્યું હતું કે તમે લોકો અહંકારી બની જાઓ અને પરસ્પર એકબીજાના પગ ખેંચો. તમે આવી પૂજાને બંધ કરી દો. પૂજા ન કરો, આ નિમ્નકક્ષાનું કામ બંધ કરી દો. તમે ભલે નાસ્તિક બની જાઓ, પરંતુ તમે આ પ્રકારનું સંગઠન કરવાનું બંધ કરી દો. તમે શક્તિપીઠોને બનાવવાનું બંધ કરી દો.

અહીં અમે એક વાત ચોક્કસ કહીશું કે તમે આધ્યાત્મિકતાના મૌલિક સિદ્ધાંતોને સમજો. પૂજાને પાછળ રાખો, આધ્યાત્મિકતાના મૌલિક સિદ્ધાંતોને સમજો. તમે એ ન વિચારશો કે ગુરુજીએ ચોવીસ-ચોવીસ લાખના જપ કર્યા ન હતા. અમે અન્ય ચોવીસ લાખના જપ કરનારાઓના નામ બતાવી શકીએ છીએ કે જેઓ આજે બિલકુલ ખાલી હાથ છે અને પોકળ છે. જપ કરનારા લોકો કંઈ કરી શકતા નથી, અમે બ્રાહ્મણની શક્તિ, સંતની શક્તિ જગાડવા ઇચ્છીએ છીએ. તમે રામનું નામ લો કે ના લો. એથી વિશેષ કહીશ કે હવે માળા-જપ કરો કે ના કરો, એક માળા જપ કરો કે ૮૧ માળા જપ કરો, પરંતુ મુખ્ય વાત એ છે કે તમે તમારું બ્રાહ્મણત્વ જગાડો. પરબને કોણ ચલાવશે ? હનુમાન ચાલીસાના પાઠ કરનારાઓએ કેટલાં લોકોનું ભલું કર્યું છે ? બ્રાહ્મણો અને સંતોએ ભલું કર્યું છે. બ્રાહ્મણોની વાણીમાં અને સંતોની તપસ્યામાં બળ હોય છે. તમને આ પ્રકારના કોઈ મળી જશે તો તમે નાસ્તિક બની જશો. તમે પૂજાનું મહત્ત્વ વધારો છો. ખબરદાર, બ્રાહ્મણત્વનું મહત્ત્વ વધારો, સંતોનું મહત્ત્વ વધારો. અધ્યાત્મ આ લોકોના દ્વારા જ ટકેલું છે.

તમારી પાસે બેંકમાં પૈસા જમા નથી, તો ચેક કેવી રીતે લખી શકો છો. પહેલાં બેંકમાં મૂડી જમા કરાવો, કારણ કે બેંકમાં મૂડી હોવી જરૂરી છે. અમારી સૌથી મોટી પૂજા સમાજની સેવા છે. અમે લાખો માનવીઓની જ નહીં, બહુકે સમગ્ર વિશ્વની સેવા કરી છે. અમે અમારી અક્કલ, ધન, અનુષ્ઠાન, વર્ચસ બધું જ એમાં

ખર્ચું છે. અમે ખેતી કરનારા અને મકાન બનાવનારાઓને જોયા છે કે સેવાના નામ પર તુચ્છ છે.

તમે એકલા ચાલો. અમારા ગુરુ એકલા ચાલ્યા છે. અમે એકલા ચાલ્યા છીએ. તમે પણ એકલા ચાલો, સંગઠનના ચક્કરમાં ન પડશો. તમને બોલતાં આવડતું નથી અને તમે કહો છો કે પ્રવચન શીખવી દો. તમે કોણ છો તે અમને બતાવો. ભાષણથી શું થશે. તમે અમારી વાત માનો. તમને બોલતાં આવડતું નથી તો અમે શું કરીએ. તમે પોસ્ટમેનનું કામ કરો. અમે બોલતાં શીખવીશું. છોકરીઓને શીખવ્યું હતું. મહારાજજી અમને પણ બોલવાનું શીખવાડી દો. તમે ત્યાગ કરીને તો અમને બતાવો. ગાંધીજીએ જવાહરલાલ નહેરૂ અને શાસ્ત્રીજીને ખાદી વેચવાનું કહ્યું હતું. તેઓ ઘરેઘર જઈને ખાદી વેચતા હતા. ઘરેઘર ઠેલણગાડી લઈને તેઓ જતા હતા તથા લોકોને ખાદી પહેરવાનું કહેતા હતા. બાળકો ખાદી વેચતા હતા.

તમે તમારી જાતને નીચોવો. આ અમારા બાળકો, આ મારી પત્ની, જોજો એ લોકો જ તને મારશે કે તને યાદ રહી જશે. અમારા બાળકો, અમારી પત્ની એમ રટણ કરતા રહેશો કે કંઈ સમાજને માટે અને ભગવાનને માટે પણ કરશો ? ના ગુરુજી, અમે તો હનુમાન ચાલીસા વાંચીએ છીએ, ગાયત્રી ચાલીસા વાંચીએ છીએ. અરે સ્વાર્થી, તારી તો ક્યાંક અક્કલ ખરાબ થઈ ગઈ છે, અહંકાર વધી ગયો છે.

અમે તમો બધાને કહ્યું છે કે બ્રાહ્મણ બનો. ના ગુરુજી, અમે તે ફંડ એકઠું કરી લીધું, તો અમે તેનું શું કરીએ ? તમો માનવી તો બન્યા નહીં, પહેલાં તમે માનવી બનવાનું શીખો. તમે નિમ્ન કક્ષાના ન બનો, સવારથી સાંજ સુધી કામ કરો, પાત્રતા વિકસાવો.

ઋષિઓએ પોતાના લોહીને એક ઘડામાં ભર્યું હતું, જેનાથી સીતાજી પેદા થયા હતા. તમારે પણ સંસ્કૃતિની સીતાની શોધ કરવાની છે.

સમાજને માટે અને સંસ્કૃતિ માટે તમે પણ તમારો સમય ધન અને લોહી આપો. તમે સ્વયંને નીચોવી દો. નીચોવવાની બાબતમાં અંગુઠો બતાવો છો અને ત્યાગની બાબતમાં આનાકાની કરો છો. બકવાસની બાબતમાં અને ફરવાની બાબતમાં મતલબ વગરના આડંબર કરી રહ્યા છો. તમે સ્વયંને નીચોવો. જો તમે સ્વયંને નીચોડશો તો પછી જોજો તમે શું બની જાઓ છો. અમે સ્વયંને નીચોવી લીધા, તો જુઓ કે શું બની ગયા.

જો તમે પોતાને નીચોવી લીધા છે તો અમારું એક જરૂર કરશો અને તે કામ છે અમારા વિચારોને - અમારી આગને લોકો સુધી પહોંચાડશો. અમે લેખક નથી, પરંતુ અમારા લખેલા શબ્દોમાંથી અગ્નિ વરસે છે. તેમાંથી વિચારોની અગ્નિ, ભાવનાઓની ક્રાંતિની અગ્નિ નીકળે છે. આજે પ્રજા પણ તરસી છે, અમો પણ તરસ્યા છીએ, અમારી વિચારધારા જે અગ્નિ છે. અમો અગ્નિ વરસાવી છીએ. અમે લેખક નથી. અમારી કલમમાંથી, મગજમાંથી અને આંખોમાંથી અગ્નિ નીકળે છે. અમારી વિચારોની અને ભાવનાઓની અગ્નિને ઘરેઘર પહોંચાડો. તમારામાંથી દરેક માનવે લાલબહાદુર શાસ્ત્રી, જવાહરલાલ નહેરૂ, સરદાર પટેલ બનવું જોઈએ. તેઓ ગાંધીજીના આદેશથી ઠેલણગાડી ધકેલીને ખાદી વેચવા ગયા હતા.

ઈસુ ખ્રિસ્ત મીશનરીની સ્ત્રીઓ ઘરેઘર જાય છે અને કહે છે કે અમારી ૧ પૈસાની ચોપડી જરૂરથી ખરીદો. જો તે સારી ન લાગે તો કાલે હું પરત લઈ જઈશ.

અરે બાબા, આ ચોપડી વેચવાની નથી, મારા વિચાર ઘરેઘર પહોંચાડવાના છે. તમારા પર અમારા એક સૂત્રી કાર્યક્રમની જવાબદારી છે. તમે જાઓ અને સ્વયંને નીચોવો. તમારું ઘર ખર્ચ જો ૧૦૦૦ રૂપિયા છે તો તેમાંથી બચાવીને બચતને જ્ઞાનયજ્ઞ માટે ખર્ચો. અમારી અગ્નિને પ્રસરાવો, વાતાવરણને ગરમ કરી દો, તેનાથી અજ્ઞાનતાને

મિટાવી દો. તમે લોકો જાઓ અને સ્વયંને નીચોવો. જ્ઞાનઘટના પૈસાનો ખર્ચ કરો. તો શું અમે અમારી પત્નીને વેચી દઈએ ? શું બાળકોને વેચી દઈએ ? ચુપ, કંજુસ ક્યાંક ના ? ઉપરથી કહો છો અમે ગરીબ છીએ. તમે ગરીબ નથી, કંજુસ છો.

દરેક માનવી પ્રત્યે અમારો આકોશ છે. અમને આગ લાગી રહી છે અને તમે નીચોવતા નથી. માનવીની ઈમાનદારી, વ્યક્તિત્વ ખલાસ થઈ રહ્યું છે. આજે શક્તિપીઠો અને પ્રજ્ઞાપીઠો જેટલી વધી રહી છે તેટલો જ માનવીનો અહંકાર વધી રહ્યો છે. પરસ્પરની લડાઈ-ઝઘડા વધી રહ્યા છે, અમે ઈચ્છીએ છીએ કે હવે પંદર-વીસ હજારમાં ઘાસની શક્તિપીઠો-પ્રજ્ઞાપીઠો બની જાય તો ઓછામાં ઓછો લોકોનો રાગદ્વેષ અને અહંકાર તો વધત નહીં. આજે તમો સૌને એક જ નિવેદન છે કે તમે અમારી અગ્નિને સ્વયં વિખેરો, નોકરની જેમ નહીં. સેવકની જેમ જાઓ, અમારું સાહિત્ય વાંચો તથા લોકોને વંચાવો, એથી વિશેષ અમે કંઈ કહેવા ઈચ્છતા નથી. અમે બે જ વાત કહેવા ઈચ્છીએ છીએ. પહેલી વાત છે કે અમારી અગ્નિને ઘરેઘર પહોંચાડો અને બીજી વાત છે કે બ્રાહ્મણ અને સંતને જીવંત બનાવો જેથી અમારી પરબ અને હોસ્પિટલ ચાલી શકે, અમારા બાળકોને ખવડાવી શકીએ, તેમને જીવતાં રાખી શકીએ તથા મૃત સંસ્કૃતિને જીવંત રાખી શકીએ. તમે ૧૧-૧૧ માળા જપ કરો છો, તેથી તમોને ખૂબ જ ધન્યવાદ. આ જાદુગરી નથી. કોઈ માળામાં કોઈ જાદુ નથી. હું તો એટલ સુધી કહી શકું છું કે મનોકામનાની માળાઓ અને જાદુગરીની માળામાં આગ લગાડી દો. તમે મનોકામનાની માળાઓ, જાદુગરીની માળા અને આજ્ઞાયક જાગૃત કરવાની માળાઓને પાણીમાં વહેવડાવી દો.

તો મહારાજજી શું કરીએ ? તમે તમારા બ્રાહ્મણત્વને જગાડી દો, સાધુને જગાડી દો કે જેથી તમે તમારી નાવ સ્વયં પાર કરી શકો.

જોકે અમે એજ કહીશું કે કદાચ અમારું તપ ઓછું છે, નહીંતર આ બધામાંથી ક્યાંકને ક્યાંક અમને બ્રાહ્મણ અને સાધુ મળી જ જાત.

તમારી પાસે ઘન ન હોય તો તમારી ભાવના, વિચાર, શ્રદ્ધા તો સમાજમાં વિખેરી જ કશો છો. તે જ વિખેરો અને સંત બનીને તમારો પરિચય કરાવો. સંત દાની અને ઉદાર હોય છે.

અમારું મન હતું કે અમારા બચેલા બાકીના દિવસોમાં બ્રાહ્મણ તથા સંતનું કામ વધુમાં વધુ કરી શકું. અમારું એમ મન છે કે લોકોની મધ્યમાં વાણીથી અને પરાવાણીથી વધુમાં વધુ સેવા કરી શકું. હું તમોને એક જ વાત કહી શકું છું કે તમે તમારી જાતને નીચોવી જ દો. કોઈ બચત ન કરો, તમારા શ્રમ, સમય, ઘન અને વિચારણા-ભાવનાની સમાજ અને સંસ્કૃતિને જરૂરિયાત છે. એનો મોનશોખમાં ખર્ચ ન કરશો. જો કોઈનામાં બ્રાહ્મણત્વ અને સંત જીવંત છે તો તેને નીચોવી લો અને તેને તમે વિખેરી દો. અમે પ્રાર્થના કરી છે કે જો તમારામાં ક્યાંય પણ, કોઈપણ ખૂણામાં જો બ્રાહ્મણત્વ કે સંત જીવંત છે તો તે જાગી જાય. ઉપાસના-સાધનાના નામ પર તમે જાદુગરી બંધ કરી દો. દેવતાને ગેરરસ્તે લઈ જનારી, મનોકામના સિદ્ધ કરનારી પૂજા બંધ કરો.

તમને ખબર નથી કે સાધના કોને કહેવાય છે ? તમે હનુમાનજીની પૂજા કરો છો, સંતોષી

માતાની પૂજા કરો છો. આ મંત્ર છે ન કોઈ યંત્ર કે ન પૂજા છે. તમે હનુમાનજી, સંતોષી માતાની સાધના કરો છો. અરે, પહેલાં તમે સ્વયંની તો સાધના કરો, પરંતુ તમે તો જાદુગરી કરો છો, તે બદમાશી સિવાય બીજું કંઈ નથી. જો તમે પૂજા-ઉપાસના કરો છો તો તે ઠીક છે, તે તમારી મરજી છે, પરંતુ એ તો કોઈ મંત્ર જપ નથી, ન ભજન છે, આ તો માત્ર દગાબાજી છે. જો તમે પૂજાના નામ પર આવી દગાબાજી કરો છો તો તમારી મરજી મુજબ એનાથી કશું જ થનાર નથી. પહેલાં તમે સમર્પણ થવાનું શીખો. આ બધી મુખ્ય મુખ્ય વાતો હતી, જે અમે કોઈ પણ સ્વરૂપે તમને કહી દીધી.

અમારી ગુરુજીની આ જ મરજી છે કે અમે તમારામાંથી પ્રત્યેક માનવીમાંથી બ્રાહ્મણ તથા સંતને જીવંત કરીએ. અમે પણ એ જ ઇચ્છીએ છીએ કે જો તમારી અંદર બળ હોય અને તમારી અંદર બ્રાહ્મણત્વ તથા સાધુ હોય તો તે જીવંત બની જાય. વિદાયના આ પ્રસંગ પર આટલું જ કહીને અમે તમોને વિદાય કરી રહ્યા છીએ. મિત્રો, ગુરુજીએ હંમેશાં આપ્યું છે. હવે પછી પણ આપતાં રહેશે. તે માટેની શરત માત્ર એક છે કે તમે તમારી બ્રાહ્મણ તથા સંતની પ્રવૃત્તિ જીવંત કરો. તમે ઘેર જાઓ અને તમારા કામમાં જોડાઈ જાઓ.

ૐ શાંતિ

સંયમમાં જ બ્રાહ્મણત્વ સમાયેલું છે. એકવાર કોઈ મહિલાએ અમેરિકન દાર્શનિક થોરોને એક ચટાઈ ભેટ ધરી. ચટાઈ પાછી આપતાં તેઓ બોલ્યા, “શ્રીમતિજી ! ન તો મારા ઘરમાં એટલી જગ્યા છે કે હું ચટાઈને બિછાવી શકું અને ન તો એટલો સમય છે કે એને ઝાડૂ મારીને સાફ કરી શકું. વધુમાં ઘરને અનાવશ્યક વસ્તુઓનું સંગ્રહાલય બનાવવાથી લાભ પણ શો છે ?” આ રીતે તેમણે પોતાના મેજ ઉપર રાખેલા, કોઈ મિત્ર દ્વારા ભેટ અપાયેલા સફેદ સુંદર પથ્થરોના ત્રણ મનોરમ્ય પેપરવેઈટને ફેંકી દીધા. તેમના મિત્રએ કારણ પૂછ્યું તો તેમણે આ જ ઉત્તર આપ્યો, “ભાઈ ! મારા પોતાના મગજને સાફ કરવાનું કાર્ય જ શું ઓછું છે, તે બેકારની વસ્તુઓનો ઢગલો લગાવી ઝંઝટમાં વધારો કરું.”

અપનોસે અપની બાત

યુગ સંધિનું પ્રભાતપર્વ આ દિવસોમાં જ

આ દિવસોમાં પ્રગતિ અને ચમક-દમકનું વાતાવરણ છે, પરંતુ તેનું ઢાંકણ ખુલતાં જ સડાથી ભરેલ વિષઘટ પ્રગટ થાય છે. વિજ્ઞાન, શિક્ષણ અને આર્થિક ક્ષેત્રની પ્રગતિ બધાની સામે પોતાની ઝગમગાટ રજૂ કરે છે. આથી આશા કરવી જોઈએ કે આ પ્રાપ્તિઓના આધાર પર મનુષ્યને અધિક સુખી, સમૃદ્ધ, પ્રગતિશીલ, સુસંપન્ન, સભ્ય, સુસંસ્કૃત બનાવવાનો અવસર મળશે. પણ થયું બરાબર ઊલટું, મનુષ્યના દષ્ટિકોણ, ચરિત્ર અને વ્યવહારમાં કનિષ્ઠતા દાખલ થવાથી સંકીર્ણ સ્વાર્થીપણું અને મારે તેની તલવારના ન્યાય જેવો ઊલટો પ્રવાહ શરૂ થયો. માનવીય ગૌરવ અનુરૂપ શ્રેષ્ઠ આદર્શવાદિતાની ઉપેક્ષા થઈ અને વિલાસ, સંગ્રહ, પક્ષપાત તથા અહંકારનો દોર ચાલતો રહ્યો. જે લોભ, મોહ અને અહંકારને ક્યારેક શત્રુ માનીને, બચવાનો, છોડવાનો સદ્વ્યવહાર અપનાવવામાં આવતો હતો. હવે એની કાંઈ હયાતી જ નથી દેખાતી અને દરેક વ્યક્તિ તેના માટે જ મરતો જણાય છે. પરંપરા ઊંઘી થઈ જવાથી પરિણામો પણ વિનાશક હોવા જોઈતાં હતાં. તેમ થઈ પણ રહ્યું છે. શક્તિની વિપુલતા એક તરફ છે તો વિનાશ બીજી તરફ. તે જોઈને હેરાનગતિ તો જરૂર થાય છે, પરંતુ તે સમજવામાં વાર પણ નથી લાગતી કે ભ્રષ્ટ ચિંતન અને દુષ્ટ આચરણ અપનાવવાથી ભૌતિક સમૃદ્ધિ વડે આપણું જ ગળુ કાપીએ છીએ, આપણી જ માચિસથી આત્મદહન જેવો વ્યવહાર થાય છે.

ચળકાટવાળા પડોનો પડદો ઉઘાડતાં જ ખાતરી થાય છે કે બધું ખોખલું થતું ગયું છે અને સડી ગયેલું માળખું ગમે તે ક્ષણે ધરાશાયી થવાની સ્થિતિમાં પહોંચી ગયું છે. જન-જનનું

સ્વાસ્થ્ય ખોખલું થતું જાય છે. દુર્બળતા અને રોગોથી દરેક કાયા જર્જર થઈ રહી છે. લોકો અડધું-અધરું આયુષ્ય પૂરું કરતાં-કરતાં મોતના મોંમાં પ્રવેશે છે. માનસિક સમતોલનના ક્ષેત્રમાં દરેક ચિંતિત, ભયભીત, આશંકાભર્યા, આતંકિત, ઉદાસ, દુઃખી અસંતુષ્ટ તથા ઉદ્વિગ્ન જોવા મળે છે.

તણાવયુક્ત મનોદશા ન કોઈને રાત્રે ચેનથી ઊંઘવા દે છે અને ન દિવસે સંતોષ અને ઉલ્લાસનો અનુભવ થવા દે છે. ઉદ્વિગ્નતા એક પ્રકારની વ્યગ્રતા છે, જેનાથી મનુષ્ય માત્ર અશુભ જ વિચારે છે અને અયોગ્ય જ કરે છે. આ સ્થિતિનું પ્રમાણ પોતાની અથવા પડોશીઓની મનઃસ્થિતિનું સર્વેક્ષણ કરવાથી જ સારી રીતે જાણી શકાય છે.

લોભ, અપવ્યય, દુર્વ્યસન, આળસ, પ્રમાદ, અહંકાર, ઘઠ-માઠ અને કુરિવાજોના વાતાવરણમાં દરેકની આર્થિક સ્થિતિ અસંતોષજનક બની ગઈ છે. જે મળે છે તે ઓછું પડે છે. ફળસ્વરૂપે લોકો ભ્રષ્ટાચાર અપનાવે છે. ન કરવા યોગ્ય પણ ઘણું બધું કરે છે. ગુનેગારી પ્રવૃત્તિ તેના સ્વભાવ અને વ્યવહારમાં ભળી જાય છે. આક્રમણ નહીં તો, છળ કે શોષણ તો ખરું. ગમે તે પ્રકારે મનુષ્ય ભ્રષ્ટ કમાણીમાં જોડાય છે. તેમ છતાં ખોટા ખર્ચને લીધે આર્થિક તંગી ઉત્તરોત્તર વધતી જાય છે.

કુટુંબમાં ન સુખ છે, ન ચેન, ન સ્નેહ ન સહયોગ, ન યોગ્યતા. દરેક સભ્યને પોતાની જ ફિકર છે. જેલખાનાઓ, ધર્મશાળાઓ, મુસાફર-ખાનાઓમાં પણ લોકો જથ્થાબંધ રહે છે. ઘેટાંઓ પણ એક સાથે વાડામાં બંધ રહે છે. કુટુંબીઓની સ્થિતિ લગભગ એવી જ છે. લોકો ફાવે તેમ

પ્રજનન પાછળ પાગલ છે અને પોતાનું જીવન વિલાસી બનાવવા માટે, તેમની પ્રસન્નતા ખરીદવા માટે શ્રમ, સમય અને ધન પાણીની માફક ખર્ચાને હોળીની માફક સળગાવતા જોઈ શકાય છે. છતાં પણ એ ક્ષેત્રમાં દુષ્પ્રવૃત્તિઓનું પ્રમાણ જ વધતું જાય છે. જ્યાં ઘરોમાં ક્યારેક સ્વર્ગના દર્શન થતાં હતાં ત્યાં આજે વિગ્રહ અને અસંતોષ સિવાય બીજું કંઈ ક્યાંય પણ શોધવા છતાં નથી મળતું. સામાજિક રિવાજોમાં એકબીજાને ઠગવાની, દબાવવાની, શોષણ કરવાની, હલકા પાડવાની અગણિત પ્રથાઓ સ્વાભાવિક અને જરૂરી બની ગઈ છે. કોઈનો કોઈના પર વિશ્વાસ નથી. કોઈને કોઈની પાસે જરા પણ આશા નથી. જેઓ વિશ્વાસ કરે છે અને આશા રાખે છે તેનો થોડાંક જ દિવસમાં કૃતઘ્નતા અને દગાબાજીના શિકાર થયાનો અનુભવ કરતા, પોતાના ભોળપણનો વાંક કાઢતાં જોવા મળે છે.

અત્યારના સમયમાં આર્થિક ક્ષેત્રનો ભ્રષ્ટાચાર અને નૈતિક ક્ષેત્રનો અનાચાર સમાજ વ્યવસ્થાની કમર તોડી રહ્યો છે. સામાજિક કુરિવાજોને કારણે થતી બરબાદીને બધા લોકો સમજે છે, પરંતુ તેને કોઈ છોડતું નથી. તેમના લાભદાયક પક્ષને જો છોડવામાં નહીં આવે તો નુકસાનકારક પક્ષમાંથી પણ છુટકારો નહીં મળે. પુત્રીના લગ્નમાં સુધારાવાદી અને પુત્રના લગ્નમાં પરંપરાવાદી બનનારા એ કુચક્ષી છૂટતાં જ નથી. બેઢંગી ચાલ, બેધારી નીતિ અપનાવનારા ઘાણીના બળદની માફક જ પિસાય છે અને માર ખાય છે. સમાજમાં દરેક ક્ષેત્રમાં અનિચ્છનીયતાઓનું વાતાવરણ ફેલાયેલું છે.

રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે વસતીવધારો, દરેક વ્યક્તિના સ્વભાવમાં સંકળાયેલી અપરાધી પ્રવૃત્તિ, વર્ગભેદ, સંગ્રહખોરી અને વિલાસિતા, કુટનીતિ ભરેલા કુચકોનું કાંઈક એવું વાતાવરણ બની ગયું છે કે વિગ્રહ અને આક્રમણ સિવાય બીજું કંઈ સૂઝતું જ નથી. માનવીય સંકુચિતતા ભાષા, રાજ્ય, સંપ્રદાય, જાતિ

વગેરેની આડમાં કેટલાકને લાભ કમાવવામાં ઉત્તેજિત કરે છે અને બીજાઓને બરબાદ કરે છે. એકતા, સમતા, ન્યાય, યોગ્યતા અને દૂરગામી પરિણામોની જાણે કોઈને કોઈ જાતની ચિંતા જ નથી રહી. આવી સ્થિતિમાં સમસ્યાઓનું નિરાકરણ થાય પણ કેવી રીતે ? સમાધાન નીકળે તો કોણ કાઢે ? પોલિસ, ન્યાયતંત્ર, જેલ, કચેરીઓની સીમા-મર્યાદા ન ગણ્ય છે, તે હજારો ગુનેગારોમાંથી એક-બેને સજા કરી શકે છે. જેઓ જેલ જાય છે તેઓ સુધરવાને બદલે વધારે રીઢા અને તાલીમ લઈને બહાર નીકળે છે. ગૃહયુદ્ધ, કોત્રીય યુદ્ધ અને વિશ્વ યુદ્ધ આ જ વાતાવરણની ફળશ્રુતિ છે.

અગાઉ બે મહાયુદ્ધ થઈ ચૂક્યા છે. અણુશસ્ત્રોની ગડગડાટી ધીમે પગલે ત્રીજી વખત વિશ્વવિનાશના અને મહાપ્રલયનો પડકાર ફેંકે છે. વધતી જતી દુષ્પ્રવૃત્તિઓએ અદેશ્ય વાતાવરણને ઝેરથી ભરી દીધું છે અને રીસાયેલી પ્રકૃતિ વારંવાર દૈવી પ્રકોપના રૂપમાં પોતાનો કોપ વરસાવે છે.

વૈજ્ઞાનિક અને આર્થિક પ્રગતિએ વાયુ-પ્રદૂષણ, ખાદ્ય-પ્રદૂષણ, રેડિયો-વિકિરણનું પ્રમાણ એટલું બધું વધારી દીધું છે કે શ્વાસ રૂંધાવાથી, પેઢીઓ અપંગ થવાથી માંડીને ધ્રુવોનું ઓગળવું સમુદ્ર ઊંચા અને આગળ આવવા તથા હિમયુગ આવી પડવા જેવી વિનાશિકાઓ સામે છે, જે આ બ્રહ્માંડને સર્જનહારની સર્વોત્તમ કલાકૃતિ ધરતીને ચપટી વગાડતાં આ અંતરિક્ષમાં ધૂળ બનાવીને ઉડાવી શકે છે. સંકટ કાલ્પનિક નહીં વાસ્તવિક છે. શાહમૃગોને તો પોતાનું મોત પણ દેખાતું નથી, પરંતુ જેમને વસ્તુસ્થિતિનાં સર્વેક્ષણની સૂક્ષ્મદૃષ્ટિ મળેલી છે તેઓ જાણે છે કે સંકટ કેટલું ઊંડું છે અને કેવી રીતે માનવીનું અસ્તિત્વ જીવન મરણ વચ્ચે આજે ઝૂલી રહ્યું છે.

સર્જનહારે ભૂલોકની વ્યવસ્થા જાળવી રાખવા અને પ્રગતિ માટે પ્રયત્નરત રહીને પોતાના વર્ચસ્વને પ્રમાણિત કરવા અને મનુષ્યથી

પણ વધુ ઊંચું પદ ઋષિ, દેવતા, અવતારના રૂપમાં પ્રાપ્ત કરવાની સુવિધા અર્પણ કરેલી છે. યુવરાજપદનું ગૌરવ પણ છે અને જવાબદારી પણ. જો એનો નિભાવ બરાબર ન થયો તો પદભ્રષ્ટ થવાની, અધિકાર ઝૂંટવાઈ જવાની અને રાષ્ટ્રપતિ શાસન લાગૂ થવાની પણ વ્યવસ્થા છે. આ દિવસોમાં એમ જ થનાર છે. સમયે-સમયે આમ થતું પણ રહ્યું છે. મનુષ્યએ પડતી અને પરાજયની ખીણમાં પડવાનું, અસુરતાનું પોષણ કરવાનું અને વિનાશ-વિગ્રહને પેદા કરનાર આસ્થા સંકટ જ્યારે જ્યારે ઊભું કર્યું છે ત્યારે ત્યારે સર્જનહારે વિનાશની ક્ષણ આવતા પહેલાં લગામ લઈ લીધી છે અને જવાબદારી સંભાળી લીધી છે. અધર્મનો નાશ અને ધર્મનું સંરક્ષણ, સજ્જનતાનું રક્ષણ અને દુષ્ટકૃત્યોના વિનાશવાળા વચનનું પરિપાલન કર્યું છે. મનુષ્ય નીચે પડવાની કે પાડવાની ઉચ્છૃંખલતા તો અમુક હદ સુધી કરી શકે છે, પરંતુ ઝડપી ગતિથી વિનાશનું ચક્ર ચલાવી દીધા પછી ફરીથી એને રોકવું મર્યાદા બહારની વાત બની જાય છે. આવા વિનાશ પ્રવાહને રોકવાનું અને ઊલટાને ઊલટાવી સીધું કરી દેવાનું સામર્થ્ય એનામાં જ છે જેણે આ સૃષ્ટિને બનાવવાની સાથે-સાથે નિયંત્રણમાં રાખવાની પણ જવાબદારી સંભાળી છે.

આ એ સમય છે જ્યારે સર્જનહારે યુગ પરિવર્તનના તોફાની પ્રવાહનું સૂત્રસંચાલન કર્યું હતું. આ પહેલાં જેવી પરિસ્થિતિઓ હતી ત્યારે તે સ્તરના અવતારો પ્રગટ થયા છે. રામ, કૃષ્ણ, ગાંધીના સમયમાં અવતારોના પ્રવાહ તથા કાર્યક્રમ તે સમયની પરિસ્થિતિઓને અનુરૂપ બન્યાં છે. વર્તમાનની અસુરતા સંકટના રૂપમાં દેવત્વની શ્રેષ્ઠતાને અને માનવીય ગૌરવને ભસ્મસાત કરવા માટે વૃત્રાસુરની માફક અટ્ટહાસ્ય કરતી દેખાય છે. એનું નિવારણ મહાપ્રજ્ઞા દ્વારા જ સંભવ છે. એટલા માટે આ દિવસોમાં ભગવાન આઘશક્તિ ગાયત્રીના રૂપમાં, પ્રજ્ઞાઅભિયાન તથા વિચારક્રાંતિના રૂપમાં પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે. એને જ

પ્રજ્ઞાઅવતાર કહે છે. પૌરાણિક નિષ્કલંક પણ આ જ છે. નિષ્કલંક તો આ સંસારમાં દૂરદર્શી વિવેક જ છે. પ્રજ્ઞા પણ તેને જ કહે છે.

અવતાર એક તોફાની પ્રવાહ હોય છે. તેના અદેશ્ય ઉભારને કાર્યાન્વિત કરવા માટે જાગૃત આત્માઓ આગળ આવે છે. પર્વતના શિખરો પર સૌથી પહેલાં સૂર્યકિરણો ચમકે છે. ઉષાકાળનો સમય થતાં જ સૌથી પહેલાં કૂકડો બાંગ પોકારે છે. જાગૃત દેવાત્માઓ આવા સમયમાં ભગવાનની ઇચ્છાને પૂર્ણ કરવા માટે વાહન બનીને પોતાના પુરુષાર્થનો પરિચય આપે છે. હનુમાન, અંગદ, અર્જુન, ભીમથી માંડીને બુદ્ધ, ગાંધી વગેરેની પોતાના સમયમાં આવી જ ભૂમિકા રહી છે. આ બધી દેશ્યમાન પૂતળીઓ હતી, એમની પાછળ સૂત્રસંચાલન કરવાવાળી અદેશ્ય શક્તિ જ પોતાની ભૂમિકા નિભાવતી રહી છે. આગળ પડનારાઓને શ્રેય મળવું સ્વાભાવિક જ છે. આંધીની સાથે ઉડવાવાળા તણખલાં-પાંદડાં તથા રેતીના કણ પણ આકાશને સ્પર્શ છે. ચક્રવાતની પ્રચંડતા જોઈને જ સમજી શકાય છે. આ બધું જ અવતારી શક્તિને સાથ આપવા માટે પ્રવાહમાં સામેલ થવાના જ પરિણામ છે. અનિચ્છનિયતાને ભટ્ટીમાં ઓગાળવામાં આવી રહી છે અને પિગાળીને તેને ઉપયોગી સ્વરૂપમાં ઢાળવામાં આવી રહી છે. યુગસંધિનું પ્રભાતપર્વ આ જ મહાન પરિવર્તનનો ઐતિહાસિક સમય છે. રાત્રિની સમાપ્તિ અને દિવસનો ઉદય આ વેળામાં જ થઈ રહ્યો છે. સને ૨૦૦૦ સુધીનો સમય આવી જ ઉથલ-પાથલ ભરેલો સમજવો જોઈએ.

આ દિવસોમાં અસાધારણ પરિવર્તનો થઈ રહ્યાં છે અને થવાના છે. એ ઉથલ-પાથલના ગર્ભમાંથી પ્રજ્ઞાયુગનો જન્મ થશે, તેની સાથે ઉજ્જવળ ભવિષ્યની બધી સંભાવનાઓ જોડાયેલી છે. આમ તો તે પહેલાંની પ્રસવ વેદના પણ ઓછી નહીં સહન કરવી પડે. સડેલાં ગૂમડાંઓની ખરાબી બહાર કાઢતી વખતે કષ્ટદાયક ઓપરેશન પણ થાય છે.

નજદીકના ભવિષ્યમાં થનાર પ્રજાયુગના અવતરણની પરોક્ષ પ્રેરણાનું વહન પ્રત્યક્ષ રૂપે પ્રજ્ઞા પરિજનોએ કરવું પડશે. તેમણે જ રીંછ વાનરોની, બાળગોવાળિયાઓની, બુદ્ધના પરિ- વ્રાજકોની, સત્યાગ્રહીઓની ભૂમિકા નિભાવવી પડશે. મનુષ્યમાં દેવત્વનો ઉદય અને ધરતી પર સ્વર્ગનાં અવતરણમાં તેમણે જ ભાગીરથી પુરુષાર્થની પુનરાવૃત્તિ કરવી પડશે.

જોવા જતાં આવી ઝંઝટોમાં પડવું એ ખોટનો ઘંઘો સાબિત થાય છે, પરંતુ વાસ્તવમાં આ અસીમ નફો કમાવાનો વ્યવસાય છે. હનુમાને કશુંક ગુમાવ્યું તો ખરું પરંતુ મેળવ્યું તેનાથી પણ અધિક. વિભીષણ, સુગ્રીવ જો ઝંઝટમાં ન પડત, સાથ ન આપત તો ચીલાચાલુ જીવન જીવી શકતા હતા. જે ઐતિહાસિક શ્રેય મળ્યું, પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ લાભ ઉઠાવ્યો તેનાથી તેઓ વંચિત જ રહી ગયા હોત. કેવટ અને શબરીને પણ કશુંક તો ત્યાગવું જ પડ્યું. ખિસકોલીને પણ થોડો તો નકામો શ્રમ કરવો પડ્યો, પરંતુ વાસ્તવમાં તેમણે ગુમાવ્યું ઓછું અને મેળવ્યું અધિક. ગાંધીના સહયોગી વિનોબા, નહેરૂ, પટેલ, રાજ ગોપાલાચાર્ય, રાજેન્દ્ર બાબૂ ઝાકિર હુસેન વગેરે તો આરંભમાં તો એવા જ મૂખાઓમાં ગણાતા હતા જેઓ આદર્શો માટે નુકસાન ઉઠાવતાં અને જરૂરી કામ કરતા. આ બધાને કુટુંબી, મિત્રો, સંબંધીઓએ રોક્યા પણ હતા અને પોતાના સ્વાર્થ રાખવાની ચતુરતાની સલાહ જ નહીં, દબાણ પણ કર્યું હતું. આવા વિપરિત સમય પર જ મહા-માનવોની શ્રેષ્ઠતા પારખી શકાય છે અને તે ન ફક્ત પોતાના માટે ખરી ઉતરે છે, પરંતુ એમના આખા સમુદાય માટે શ્રેય પ્રદાન કરે છે. આવા વિપરિત સમય પર એક દુર્ભાગ્ય પણ છે કે જેઓ શ્રેષ્ઠ હોવા છતાં પણ દ્વિધામાં ફસાઈને અંતઃપ્રેરણાઓને કચડતા રહે છે તેમને પાછળથી ખૂબ જ પસ્તાવું પડે છે.

સાહસિકો ક્યાંથી ક્યાં ચાલ્યા ગયા અને સંકોચગ્રસ્ત, બીકણ, આળસુ લોકો આમ તો

સદાય નુકસાનમાં રહે છે, પરંતુ આવો સોનેરી અવસર ગુમાવવાથી મિત્રોની તુલનામાં જ્યારે પોતાના દુર્ભાગ્યને જુએ છે તો દુઃખ અને પ્રાયશ્ચિત પણ ઓછું નથી થતું. જેલ જવાવાળાઓમાંથી ઘણાંને મિનિસ્ટર બનેલા જોઈને કેટલાય માથું ધુણાવે છે અને કહે છે કે એ દિવસોમાં અમારી સંકુચિતતા જ આડે આવી, નહીં તો અમને પણ આ રીતે શ્રેય મેળવવામાં મુશ્કેલી ન પડત.

પ્રજ્ઞાપરિવારમાં આવાં જ મૂર્ધન્યોનો સમુદાય છે. યુગસંધિની પ્રથમ પૂર્ણાહુતિના સમયે તેમને આ જ સલાહ આપવામાં આવે છે અને વિનંતી અને આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે તેઓ સમય ન ચૂકી જાય. આ આપત્તિકાળમાં યુગધર્મ નિભાવે. નાના-મોટા બહાનાઓને આડા ન આવવા દે. અગ્નિકાંડ, ભૂકંપ, પૂર, રોગચાળો, દુર્ઘટના જેવા આપત્તિકાળના અવસરો પર પોતાનું કામ તકલીફ વેઠીને પણ અંતરાત્માના પોકાર પર સહાયતા કરવા માટે દોડવું પડે છે. આનાથી આર્થિક દૈષ્ટિએ નુકસાન પણ થાય છે, પરંતુ તે નુકસાનના બદલામાં જે કાંઈ સંતોષ, લોક-સન્માન અને પુણ્યફળના રૂપમાં દૈવી કૃપાનો લાભ અર્પે છે તેને જોતાં જ અંતે એ જ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું પડે છે કે જે કાંઈ ગુમાવ્યું તેનાથી અધિક મળી ગયું. બીજા આરંભમાં ઓગળી જાય છે પરંતુ થોડા જ સમય પછી તે અંકુરિત, પલ્લવિત તથા ફૂલોથી લદાયેલું વિશાળ વૃક્ષ બને છે તો સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે જે પગલાં ક્યારેક મૂર્ખતાના લાગતાં હતાં તે અંતે શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિમત્તાના જ સાબિત થયા. પરમાર્થ અને તે પણ યોગ્ય સમયે, ઉચ્ચસ્તરીય પ્રયોજનો માટે થાય તો સમજવું જોઈએ કે સોનામાં સુગંધ જેવો સુયોગ સૌભાગ્ય બની ગયું. આ સમયને ઓળખવો એ જ આજની સૌથી મોટી સમજદારી છે.

હમ બદલેંગે યુગ બદલેગા ।

હમ સુધરેંગે યુગ સુધરેગા ॥

સમર્પિત ભાવનાશીલો દ્વારા યોજાયેલ પ્રથમ પૂર્ણાહુતિ આયોજન

ગુરુ ગામમાં કીર્તિસ્તંભનું લોક સમર્પણ
અને દેવ શક્તિઓનું સંગતિકરણ

પરિજનોને યાદ છે કે આજથી સાડા ત્રણ વર્ષ પહેલાં જૂન ૧૯૯૨માં એક ભવ્ય શપથ સમારંભમાં પૂજ્યવરની જન્મભૂમિની માટી હાથમાં લઈને ગુરુસત્તાના કાર્યોને આગળ ધપાવવાના શપથ (સોગંધ) લીધા હતા. ત્યારબાદ એક-એક કરતાં ચઢિયાતા એક વિરાટ સ્તરના ભવ્ય ૨૬ આશ્વમેધિક પ્રયોગો યોજાતાં ગયા, જેમાં ૨૨ ભારતમાં અને ૪ વિશ્વના ચાર સ્થળો પર થયા હતા. તે પ્રયોગો પછી આ પ્રથમ પૂર્ણાહુતિ પૂજ્યવરના નિર્ધારણ અનુસાર આંવલખેડમાં યોજવામાં આવી હતી. જે માટીને હાથમાં લઈને શપથ લીધા હતા, તે જ માટીમાં વાસ્તવમાં સ્નાન કરીને, ઓતપ્રોત થઈને આ આયોજન ૧ નવેમ્બર ૧૯૯૫ના દિવસે ઠીક એક વર્ષ પછી યોજાયું. યજ્ઞ નગરના પ્રદર્શની વિસ્તારમાં પરમપૂજ્ય ગુરુદેવ તેમજ પરમ વંદનીય માતાજીના શક્તિ કળશોને, વિવિધ આશ્વમેધિક આયોજન સ્થળોથી આવેલ તથા મહાપુરુષોની જન્મભૂમિની ૨૪-૪૭થી પવિત્ર થયેલા કળશોની વચ્ચે રાખીને તે તીર્થ રૂપમાં તે જ વાતાવરણમાં પ્રાણવાન બનાવવામાં આવ્યું.

અનેક મનુષ્યોને આશ્ચર્ય થાય છે કે ફક્ત ૪૦૦૦ની વસતીવાળું એક ગામડું કે જ્યાં પાકા કહી શકાય તેવા શક્તિપીઠના સિવાય કંઈક આંગળીના વેદા પર ગણી શકાય તેવા થોડાંક જ ભવનો માત્ર છે ત્યાં આવડાં ભવ્ય ભવનનું કેવી રીતે નિર્માણ થઈ ગયું ? આના પાયામાં તે સર્વ એન્જિનીયરોનું સમર્પિત શ્રમદાન છે, જે કાર્યક્રમ શરૂ થવાના છ મહિના પહેલાં જ સર્વે વગેરે કરીને એક પૂર્ણ યોજનાના વિશાળ નકશા પર અઢી હજાર એકરમાં વસનારા નગરને બનાવી

ચૂંચ્યા હતા. વડોદરા અને ઈન્દોરના સમર્પિત એન્જિનીયરને ધન્યવાદ અમે કેવી રીતે અને કયા શબ્દોમાં આપીએ. તેઓએ કરેલા વૈજ્ઞાનિક વિધિપૂર્ણ સર્વેક્ષણ-ચોક્કસ માપતોલે કાર્યક્રમના બે મહિના અગાઉ આવનારા એન્જિનીયરોનું કાર્ય સરળ બનાવી દીધું હતું. નાગપુરના શ્રી મોરેશ્વર રામચંદ્ર પારધી જેઓ પરમપૂજ્ય ગુરુદેવની સાથે સને ૧૯૪૯-૫૦થી જોડાયેલા હતા તેમના પુત્ર શ્રી શરદ પારધી આ કાર્યક્રમની તૈયારી માટે કેન્દ્રિય દળના કહેણ પર દરેક ત્રીજા કે ચોથા અઠવાડિયે પહોંચતા રૂઢા અને જન્મભૂમિ સ્મારકથી લઈને ૨૪ નગરો, ભોજનાલયો, નિવાસ નગરો, કલામંચ, જ્ઞાનમંચ, દેવમંચ, સંસ્કારમંચ તથા વિચારમંચથી માંડીને પ્રદર્શનીના નિર્માણના સંપૂર્ણ નકશાઓ બનાવીને આપતા રહ્યા.

જે સ્થાનો પર નગરો, યજ્ઞશાળા, પ્રદર્શની બનવાનાં હતાં ત્યાં બાજરીના ખેતરોની ફસલની સૌથી મોટી સમસ્યા હતી. તે ફસલ ક્યારે કપાય અને તે સ્થાનો નિર્માણને યોગ્ય ક્યારે બને તે વાત મહત્વની હતી. ત્યાં નિર્માણ માટે આવેલા એન્જિનીયરગણોથી માંડીને લગભગ પાંચ હજારથી વધુ સમયદાનીઓએ ૧૫ દિવસ કરતાંય ઓછા સમય ગાળામાં સમગ્ર ફસલ કાપીને ખેડૂતોને પહોંચાડવાનું તથા તે સ્થાનો પર રોલર ચલાવીને તેને સમતલ બનાવવાનું ભગીરથ કાર્ય પરિપૂર્ણ કર્યું. જેમણે કદી પાવડો, કોદાળી, દાતરડું તો શું નાનું-મોટું બાગાયતી કામ પણ કર્યું ન હતું તેમણે ઓગષ્ટ, સપ્ટેમ્બર અને ઓક્ટોબરના પૂર્વાર્ધના સખત તાપમાં ઊભા પાકને કાપીને, દરરોજના ૧૫-૧૬ કલાકનો પરિશ્રમ કરીને એન્જિનીયરોના કાર્યને સરળ બનાવ્યું. કામચલાઉ પતરાના શેડ બનતા ગયા, સ્વયંસેવક નગર બન્યું, તેમનું ભોજનાલય શરૂ થયું, સંપૂર્ણ વિસ્તારના

આસપાસના ગામડાઓની પ્રવજ્યા દીવાલલેખન, ગ્રામસફાઈ વગેરેનું કાર્ય પણ ચાલતું રહ્યું. જે વિરાટ ટેન્ટોના નગરોના દર્શન કેટલાકે ૧ નવેમ્બરે, કેટલાકે ૩ નવેમ્બરે કળશયાત્રા દરમિયાન, કેટલાકે ૪ નવેમ્બરે દેવપૂજનના દિવસે, તથા કેટલાકે ૫-૬-૭ નવેમ્બરે યજ્ઞ દરમિયાન કર્યા, તેઓને સંભવ છે કે આ પૂર્વાર્ધની જાણકારી નહીં હોય. જો આ પુરુષાર્થ ગુરુસત્તાના સમર્થ સંરક્ષણમાં નિષ્ઠાવાન સર્જન સેનાનીઓ દ્વારા યોજાયો ન હોત તો યજ્ઞ નગરનું ભવ્ય નિર્માણ અચૂક અસંભવ હોત. બધાના તો નામ લઈ નહીં શકાય, પર સર્વને કૃતજ્ઞતાપૂર્વક યાદ કરી રહ્યા છીએ. ભલે તે વ્યક્તિ પ્રોફેસર હોય, ઍન્જિનીયર કે ડૉક્ટર હોય, વિદ્યાર્થી કે શ્રેષ્ઠ વર્ગના હોય, નિઃસ્વાર્થ શ્રમદાન જે ગુરુગામમાં યોજાયું તેઓની ઉપર ગુરુસત્તાના અનેક પ્રકારની કૃપા વરસવાની મંગળકામના આ લીટીઓના લખાણ દ્વારા કરી રહ્યા છીએ.

આંવલખેડા અને આસપાસના ખેડૂતોનો ત્યાગ : પોતાના પાકનું બલિદાન

જેમની આજીવિકાનો આધાર જ ખેતી છે તે ખેડૂત ભાઈઓના ત્યાગને કેવી રીતે દર્શાવીએ. જો કે આ વિરાટ આયોજન તેમના ગામમાં થનાર હતું અને તેથી આ ગામ અને આસપાસના બધા નગરોના ખેડૂતોએ ભાવયુક્ત સ્વરમાં કહ્યું, “અમે અમારા નિયમિત પાકની વાવણી કરીશું નહીં, સંપૂર્ણ અઢી હજાર એકરનો વિસ્તાર આપના માટે છે, આપ જેમ ઈચ્છો તેમ ઉપયોગ કરો.” નાની ખેતીવાળા ખેડૂતોથી લઈને મોટા ખેડૂતો સુધીના સર્વએ એક સ્વરમાં કહ્યું, “કાર્યક્રમ અહીં જ થવો જોઈએ, અમે બટાટા વગેરેનો પાક વાવીશું નહીં. આટલી મોટી વિશાળ જનમેદની ગુરુ ગામમાં સમગ્ર વિશ્વમાંથી આવી રહી છે, એના માટે શું અમે આટલો ત્યાગ પણ નહીં કરી શકીએ.” બાજરી, સરસવ વગેરેનો પાક

જે વાવ્યો હતો, ત્યાં જ્યારે નિર્માણકર્તાઓને જગ્યાની જરૂરિયાત પડી તો તેમણે કાચો, અડધો પાકો પાક પણ તેઓ સ્વેચ્છથી કાપતા રહ્યા. બાજરી, સરસવ વગેરે પાક સૂકાતાં અમારા સમયદાનીઓએ તેઓના ઘેર પહોંચાડી દીધો. સમગ્ર દેશમાંથી આવેલા કાર્યકર્તાઓના શ્રમદાનને જોઈને સર્વ દિગ્મૂઢ હતા. તેઓ કહેતા કે એમની સમક્ષ અમારો ત્યાગ તો કંઈ પણ નથી. ભાવનાનું પૂર તો એટલું પ્રચંડ હતું કે ઉસમાનપુર ગામે તો સર્વસંમતિથી પોતાનું નામ બદલીને શ્રીરામપુર કરી દીધું, જેની જાહેરાત સભામંચ પરથી કરવામાં આવી.

આ વાત એ પૂર્વાર્ધની છે જેને કેટલાય લોકોએ જોયું નથી. એટલા માટે આ બતાવવું અનિવાર્ય સમજીને લખવામાં આવેલ છે. આ દરમિયાન અખંડ જપ સતત ચાલતા રહ્યા. લોકો જપ કરતા, શ્રમદાન કરતા અને ગામેગામ જઈને ગુરુવરના ગામમાં આયોજિત કાર્યક્રમનું મહત્ત્વ બતાવતાં. આ રીતે વાતાવરણ સર્જાવા લાગ્યું.

કીર્તિ સ્તંભનું નિર્માણ, જન્મભૂમિ સ્મારક અને તેનું લોક સમર્પણ :

જે પવિત્ર સ્થાનમાં, શ્રાવણ વદની તેરસ વિં સં ૧૯૬૮ (૨૦ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૧૧)ના પુનિત દિવસે પરમપૂજ્ય ગુરુદેવ પં. શ્રીરામ શર્માજીના રૂપમાં એક સત્તા પં. રૂપકિશોરજી અને માતા દાનકુંવરીજીના ઘરમાં અવતરી હતી, ત્યાં એક ભવ્ય સ્મારકનું નિર્માણ કરવાનો, કીર્તિ સ્તંભ બનાવવાનો અને તેમના બાપદાદાનું ઘર જેવું તેમના સમયમાં હતું, તેવી સ્થિતિમાં ઊભું કરી દેવાનો નિર્ણય પરમ વંદનીય માતાજીની સમક્ષ જ લેવામાં આવ્યો હતો. એક વિલક્ષણ સ્વતંત્રતા સંગ્રામ સૈનિકના રૂપમાં સક્રિય રહેલા પરમપૂજ્ય ગુરુદેવની તે સમયની તેમના જીવન સંબંધી જાણકારી ઘણા ઓછા લોકોને છે. સને ૧૯૧૧થી ૧૯૪૦-૪૧ સુધીનો સમય તેમના આંવલખેડા

આગ્રામાં જ પસાર થયો. તેમનું પુરાતન ઘર જેને હમણાં જીર્ણ અવસ્થામાંથી ફરીથી યથાવત્ સ્થિતિમાં નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે, ત્યાં એક ગુપ્ત બેઠક અને ગુપ્ત દ્વાર હતું, જ્યાંથી તેઓ નીકળીને બહાર જતા રહેતા હતા. સમગ્ર ગામમાં ચારે તરફથી અંગ્રેજ સૈનિકોનો ઘેરો રહેતો હતો, પરંતુ તેઓ તેમ છતાંય પોતાની બેઠક કરીને જરૂરી સૂચના કરીને નીકળી જતા હતા. તેમની તે બેઠકને યથાવત્ બનાવી દીધી છે. એક એવો ઓરડો પણ છે જ્યાં અખંડ દીપકમાંથી પ્રગટ થયેલ સૂક્ષ્મ શરીરધારી તેમની ગુરુસત્તાએ તેમને સને ૧૯૨૬ની વસંતપંચમીના પુનિત દિવસે બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં દર્શન આપીને તેમની ભાવિ ભૂમિકા અને તેમના પ્રજાવતાર રૂપી વિરાટ સ્વરૂપની જાણકારી કરાવી હતી. જન્મભૂમિના આ પટાંગણમાં એક ભવ્ય કીર્તિ સ્તંભ તે જ સ્થાન પર સ્થાપવામાં આવ્યો છે અને તેની સામે લાલ ગ્રેનાઈટનો એક ચબૂતરો પણ નિર્મિત કરવામાં આવ્યો છે, જ્યાં કોઈ એક સમયે પૂજ્યવરનું લાલન-પાલન એક બાળકના રૂપમાં પોતાની માંના ખોળામાં થયું હતું. કીર્તિ સ્તંભના ઉપરના ભાગમાં જ્ઞાનયજ્ઞની લાલ મશાલ જે સંઘશક્તિનું પ્રતીક છે, તેને સ્થાપવામાં આવેલ છે. એના જ પાછળના ભાગ પર એક ભવ્ય ઓરડામાં પૂજ્યવરના જીવન રૂપી વિશાળ સાગરના મંથનથી નીકળેલા ચૌદ રત્નોના રૂપમાં તેમની જીવનયાત્રાના સોપાનોને ચૌદ શીર્ષકોમાં વહેંચીને કાળા ગ્રેનાઈટ પથ્થર પર સોનેરી શબ્દોમાં ઉપસાવાયાં છે. આ ઓરડો ગુરુસત્તાના એસી વર્ષના જીવનની વિરાટ સ્વરૂપની જાણકારી આપે છે અને હવે પછી અનેક વર્ષો સુધી વિશ્વભરમાંથી આ યુગ તીર્થમાં આવનારા પરિજનોને તે માર્ગદર્શન આપશે. ૫ x ૩ ફૂટના વિશાળ પથ્થરના રૂપમાં દીવાલ પર લગાવેલ એ સ્મારક પટલ, તે યુગઋષિના જીવનની સ્વયં

આપમેળે બોલતી ગાથા છે. પૂજ્યવર અને માતૃશ્રીના આકર્ષક ચિત્રો પણ અહીં મૂકવામાં આવ્યાં છે. પાંચ ફૂટની મોટી ટ્રાંસપેરેંસીમાં પૂજ્યવર અને માતૃશ્રીના આકર્ષક ચિત્રો પણ એમાં જ છે.

આ કીર્તિસ્તંભને ભારતના વડાપ્રધાન માનનીય શ્રી વી. પી. નરસિંહરાવે ૧ નવેમ્બરની બપોર પછી રાષ્ટ્રને અર્પણ કર્યો. તેઓ વિશેષ રૂપથી એના માટે વાયુસેનાના વિમાનમાં આગ્રા સુધી અને ત્યાંથી હેલિકોપ્ટર દ્વારા આ ગામમાં તેવા સમયે આવ્યાં હતાં કે બીજા દિવસે તેમને લાંબી વિદેશી યાત્રા પર રવાના થવાનું હતું. તેમની સાથે રક્ષા રાજ્યમંત્રી શ્રી સુરેશ પચૌરી, જળ સંસાધન અને સંસદીય કાર્ય મંત્રી શ્રી વિદ્યાચરણ શુક્લ, ગૃહ રાજ્યમંત્રી શ્રી રામલાલ રાહી, વડાપ્રધાનની કાર્યાલયના મંત્રી શ્રી ભુવનેશ્વર ચર્તુવેદી, કૃષિ રાજ્યમંત્રી શ્રી અરવિંદ નેતામ, ઉત્તર પ્રદેશના રાજ્યપાલ શ્રી મોતીલાલ વોરા અને અ. ભા. કોંગ્રેસ સમિતિના મહા સચીવ શ્રી માધવસિંહ સોલંકી અને જનાર્દન પુજારી પણ હતા. આવડો મોટો કાફલો અને તેમની સાથે સંકળાયેલી સુરક્ષા વ્યવસ્થા આવનાર પરિજનોને કંઈ અગવડ આપે તેમ હતી, પરંતુ થોડા સમય પૂરતી હોવાથી તેને સહન કરી લીધી. પરિજનોએ સંયમ રાખીને શાસન વ્યવસ્થાને સાથ આપ્યો અને દોઢ કલાકનો કાર્યક્રમ શાંતિથી પૂરો થયો. વડાપ્રધાનનો કાફલો પૂજ્યવરના વિરાટ જીવન દર્શન પ્રદર્શન, આદર્શ ગામનું મોડલ જોઈને જન્મભૂમિની તરફ આગળ વધ્યો અને ત્યાંથી પ્રવચન સભામંચમાં આવ્યો. મંચ પર શાંતિકુંજ પ્રતિનિધિએ તેમનું સ્વાગત કરીને કાર્યક્રમનું સમગ્ર સ્વરૂપ બતાવ્યું. આંવલખેડાને એક આદર્શ ગામ બનાવવાની જાહેરાત કરવાનો આગ્રહ કર્યો તથા પૂજ્યવરના સાહિત્યનું વાંગમય અથર્વવેદનો બીજો ખંડ અને

“દેવદૂત આયા હમ પહિયાન ન સકે” સ્મારિકાનું વિમોચન કર્યા પછી પોતાના પ્રવચનમાં આ યાત્રાને આધ્યાત્મિક યાત્રા ગણાવી. રાષ્ટ્રનિર્માણમાં ગાયત્રી પરિવારના જાણની પ્રશંસા કરી. તેમણે રાજ્યપાલ મહોદયની સાથોસાથ સ્વયંની તરફથી આંવલખેડને એક આદર્શ ગામ બનાવવાની જાહેરાત કરી. રાષ્ટ્રના દરેક જિલ્લામાં એક ગામ અને પછી એક બ્લોકને આદર્શ મોડલ બનાવવાનો આગ્રહ કર્યો. જેને ત્યાર બાદ શાંતિકુંજ પ્રતિનિધિએ બધાના તરફથી સંમતિ ગણીને અનુયાજ પ્રક્રિયાનું મુખ્ય સોપાન ગણીને જાહેરાત પણ કરી. ચાલતી વેળાએ અનૌપચારિક ચર્ચામાં તેમણે ડૉ પ્રણવ પંડ્યા અને શ્રીમતિ શૈલબાળા પંડ્યાની સામે પોતાની અંતવેદના પણ કહી. તેમાં કહ્યું કે જો બિનસરકારી સ્તર પર ગાયત્રી પરિવાર સર્જનાત્મક યોજનાઓની મોનીટરીંગ (નેતાગીરી) કરવાનું કાર્ય હાથમાં લઈ લે તો રાષ્ટ્રનું ગ્રામ સ્વરાજ્યનું સ્વપ્ન જે પૂજ્યવરે બાપુની સાથે જોયું હતું, તે સાકાર થઈ શકે છે. આ વિષયના સંદર્ભમાં વિસ્તારથી ચર્ચા કરવા માટે તેમણે પછીથી વધુ સમય માટે સલાહકાર મંડળની સાથોસાથ બેસવાની વાત પણ કરી. તે દિવસે રાત્રિના દૂરદર્શનના રાષ્ટ્રીય નેટવર્ક કાર્યક્રમમાં આનું પ્રથમ મુખ્ય સમાચારના રૂપમાં પ્રસારણ થયું.

એ પહેલેથી જ સ્પષ્ટ કરી દીધું હતું કે આ મિશન શાસન પાસે કોઈ અપેક્ષા, ધન કે અન્ય કોઈ વસ્તુ સહાયતાના રૂપમાં ઈચ્છતું નથી, ન તો રાજનૈતિક દૃષ્ટિથી એની કોઈ પક્ષ સાથે લેવાદેવા નથી. પરમપૂજ્ય ગુરુદેવની જન્મભૂમિમાં રાષ્ટ્રના મુખ્ય વ્યક્તિના રૂપમાં વડાપ્રધાનજીને આમંત્રણ તો ગાયત્રી પરિવારે માત્ર ૭૦ ટકા ગામડાઓમાં વસેલા આ રાષ્ટ્રને તેનું ગુમાવેલું સન્માન પાછું વાળવા માટે આપ્યું હતું. પ્રજાવતારની સત્તા તો પહેલેથી જ રાષ્ટ્રને અર્પણ

હતી. તેમની કીર્તિ તો અક્ષય છે અને રહેશે, પરંતુ રાજતંત્રના મુખ્ય વ્યક્તિએ એક ગામડામાં આવીને આ તથ્યનો સ્વીકાર કર્યો કે આપણે ફરીથી ગામડાઓનું પુનઃનિર્માણ, તેની સુવ્યવસ્થા અને ગામ તેમ જ રાજ્યની પ્રત્યે ધ્યાન આપવાનું મહત્વપૂર્ણ કાર્ય કરવું પડશે.

વિશિષ્ટ અતિથિ-મહેમાનો જેમણે કાર્યક્રમમાં ભાગીદારી કરી

ગાયત્રી પરિવારનું સ્વરૂપ હવે એટલું વ્યાપક થઈ ગયું છે કે અનેકવિધ મહાનુભાવો એમાં જોડાઈને સ્વયંને ગૌરવશાળી બનાવે છે. સભ્યતાને ધ્યાનમાં રાખીને બધાને આમંત્રણો આપવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ નવેમ્બર સુધી ચાલેલા આ કાર્યક્રમમાં રાજનૈતિક-બિનરાજનૈતિક દરેક પ્રકારના વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓ આ વિરાટ આયોજનમાં આવ્યા. તેઓએ પોતાના ઉદ્દગારોના માધ્યમથી એમ જ જણાવ્યું કે પરમપૂજ્ય ગુરુદેવના કાર્યોના રૂપમાં આ મિશનના વિરાટ સ્વરૂપનો તેમને ખ્યાલ આવ્યો છે અને આ જ તંત્ર દ્વારા હવે રાષ્ટ્રના નિર્માણની દિશામાં કેટલીક આશા રાખી શકાય છે.

દેવપૂજનના કાર્યક્રમમાં વયોવૃદ્ધ સ્વામી કલ્યાણદેવજીએ આવીને, સર્વને હાર્દિક આશીર્વાદ આપીને આયોજનને ધન્ય બનાવી દીધું. શુક્તાલના (મુજફ્ફરનગર) ગંગાતટ વાસી સંત શ્રી કલ્યાણદેવજી લગભગ ૧૦૮ વર્ષથી વધુ ઉંમરના છે. પરમપૂજ્ય ગુરુદેવ સાચા અર્થમાં બ્રાહ્મણની વ્યાખ્યા કરતી વેળાએ સૌથી પહેલાં તેમનું જ ઉદાહરણ આપતાં રહ્યાં છે. સાચા અર્થમાં તેઓ વીતરાગ સંત પણ છે. પોતાના ઉપર કઠિન સંયમ અને સરળ સાદું જીવન, અન્યને માટે વધુમાં વધુ સમર્પણ, આ વિચારધારા પર જીવન જીવી રહેલાં હજુ પણ એક સ્વસ્થ, “જીવેમ શરદઃ શરત્”ની ઉક્તિ ચરિતાર્થ કરનાર સ્વામીજી બધાને માટે પ્રેરણાના સ્ત્રોત છે. તેઓએ પધારીને પૂજ્યવર

અને માતાજીના ચિત્રો પર પુષ્પો અર્પણ કરીને દેવમંચ પરથી તેમણે ભાવભર્યા શબ્દોમાં કહ્યું કે, “મારો અને આચાર્યજીનો સંબંધ કૃષ્ણ અને સુદામા જેવો હતો. લોકો મથુરા-વૃંદાવન મંદિરોના દર્શન કરવા માટે જાય છે, હું તો માત્ર આચાર્યજીના અને તેમના વિવિધ કાર્યોનું યજ્ઞમય જીવનનું દર્શન કરવા માટે મથુરા જતો હતો. તેમના માર્ગદર્શનથી મેં અમારા વિસ્તારમાં સૌથી વધુ યજ્ઞો કરાવ્યા અને બધાને યજ્ઞ જેવું જીવન જીવવાની પ્રેરણા આપી” બીજા દિવસે સ્વામીજી પુનઃ આવ્યા, બધાને ઇળોનો પ્રસાદ આપીને અને યજ્ઞ કરીને તેઓ વિદાય થયા. અન્ય લોકો માટે તો રાજનૈતિક મહેમાનો વિશિષ્ટ અતિથિ હોઈ શકે છે. અમારા માટે તો સંત શ્રેષ્ઠ કલ્યાણદેવજી જ એક માત્ર એવા અતિથિ હતા જેમને સન્માનપૂર્વક દેવમંચ પરથી આશીર્વાચન માટે નમ્રતાપૂર્ણ આગ્રહ કરવામાં આવ્યો. તેનો સ્વીકાર કરીને તેઓ બોલ્યા અને તેમને સાંભળીને પ્રવાસી પરિજનો સહિત હાજર રહેલાં અઢી-ત્રણ લાખ પરિજનો ભાવવિભોર થઈ ગયા. બાકીના જે પણ અતિથિઓ પધાર્યા હતા તેઓને આયોજન તંત્રના વિચારમંચ પરથી બોલવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી અને તેને નિભાવવામાં આવી.

૧ નવેમ્બરના રોજ વડાપ્રધાનજી અને તેમના કાફલામાં આવેલા મંત્રીગણોના ઉપરાંત ૩ નવેમ્બરના રોજ સંસદ અને કોંગ્રેસ (તિ.)ના કાર્યકારી અધ્યક્ષ શ્રી અર્જુનસિંહ, ૪ નવેમ્બરના રોજ એના જ અધ્યક્ષ શ્રી નારાયણ દત્ત તિવારી, ભારત સરકારના સ્વાસ્થ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ સચિવ શ્રી જગદીશચંદ્ર પંત તથા કૃષિ રાજ્યમંત્રી શ્રી અરવિંદ નેતામ, ૫ નવેમ્બરના રોજ ૩૦ પ્ર૦ ના રાજ્યપાલ શ્રી મોતીલાલ વોરા, ૬ નવેમ્બરના રોજ મ૦ ૫૦ ના મુખ્યમંત્રી દિગ્વિજયસિંહ, ભારત સરકારના સંસદીય કાર્ય મંત્રીશ્રી વિદ્યાચરણ શુક્લ

અને રાજ્યપાલ મહામહિમ શ્રી મોહમંદ શકી કુરેશી તથા મહારાષ્ટ્રના સિંચાઈ મંત્રી શ્રી શિવશંકર પણ પધાર્યા. ૬ નવેમ્બરના રોજ રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘના સહ કાર્યવાહક શ્રી કુપ૦ સી૦ સુદર્શન પણ વિશેષ રૂપથી આ કાર્યક્રમના માટે પોતાના ભરચક કાર્યક્રમોની હારમાળાની વચ્ચે આવ્યા અને સાંજ સુધી જ્ઞાનમંચના કાર્યક્રમમાં પણ હાજર રહ્યાં. એ જ દિવસે મહારાષ્ટ્ર મહાનગરપાલિકાના ઉપાધ્યક્ષ શ્રી ખૈરનાર જેઓએ ભ્રષ્ટાચારની વિરુદ્ધ ભારતવ્યાપી મોરચો ખોલ્યો છે, શ્રી વિનીતનારાયણ (કાળચક્રના પ્રમુખ સંપાદક)ની સાથે આવ્યા, કાર્યક્રમમાં સામેલ પણ થયા અને સાંજ સુધી હાજર રહ્યા. ૭ નવેમ્બરને પૂર્ણાહુતિના દિવસે રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘના સરસંઘ સંચાલક શ્રી પ્ર૦ રાજેન્દ્રસિંહે (રજૂ ભૈયા) આવીને યજ્ઞશાળામાં હવન કર્યાં. સંયોજક મંડળને મળ્યા તથા પ્રદર્શન જોઈને પ્રસન્ન થયા અને પછીના કાર્યક્રમો માટે ચાલી નીકળ્યા.

બધાએ જે ઉદ્ગારો રજૂ કર્યા તેનાથી જણાય છે કે વૈચારિક સ્તર પર બધા લોકો હવે એ તથ્યને માને છે કે આધ્યાત્મિક આધાર પર સંગઠન કરવું મુશ્કેલ નથી. જો સજ્જનો એક સાથે મળીને રચનાત્મક રુચિ દાખવવાનો ક્રમ જાળવે તો નિશ્ચિત જ રાષ્ટ્રનું પુનઃનિર્માણ શક્ય છે. આ પૂર્ણાહુતિને સર્વ લોકો એક અદ્વિતીય અવસર સમજ્યા, જે યુગ સંધિની વેળામાં સંકલ્પબદ્ધ સર્જનાત્મક ચિંતન કરનારા ગાયત્રી પરિવારના કાર્યકર્તાઓના એક વિરાટ સંમેલનના રૂપમાં જણાતો હતો. ધર્મતંત્રમાં કેટલી શક્તિ છે, એ જો નવસર્જનના માટે નિયોજિત થઈ શકે, જેમ કે પૂજ્યવરની પ્રેરણાથી ગાયત્રી પરિવારની ચિંતનધારા બનેલી છે, તો ભારત સમગ્રવિશ્વને દિશા દર્શાવવામાં સમર્થ છે. “અમર ઉજાલા” આગ્રાના સંપાદક શ્રી અશોક અગ્રવાલજી, “દૈનિક જાગરણ”ના સંપાદક શ્રી શ્યામજી બેતાલ,

“આજ”ના સંપાદક શ્રી શશિશેખર તથા સુપ્રસિદ્ધ પત્રકાર શ્રી ઉદયન શર્મા જેઓ કાર્યક્રમમાં હાજર રહ્યા, આ જ ચિંતનને રજૂ કરતાં જોવા મળ્યાં.

દેવમંચ અને સંસ્કારમંચ પ્રત્યેકની પોતાની નિરાળી વિલક્ષણતાઓ :

સંપૂર્ણ યજ્ઞ નગરમાં પાંચ મંચ સ્થાપવામાં આવ્યા હતા જેમાં દેવમંચ, સંસ્કારમંચ અને જ્ઞાનમંચ આ ત્રણેય પરથી વિશુદ્ધ રૂપે આધ્યાત્મિક પ્રવચનો, માર્ગદર્શન અને પ્રેરણાઓનો ક્રમ ચાલ્યો. વિચારમંચ અને કલામંચ અલગ ઉદ્દેશ્યોના માટે બનાવાયા હતા. સાતે સાત દિવસ લગભગ વીસથી પચીસ લાખ વ્યક્તિઓ આ યજ્ઞ નગરમાં આવતાં-જતાં રહ્યા અને આ મંચો પરથી પ્રવાહિત જ્ઞાનગંગામાં સ્નાનનો લાભ લેતાં રહ્યાં. દેવમંચ ૧૨૫૧ કુંડીય યજ્ઞશાળાના આગળના ભાગ પર આવેલો હતો, જ્યાંથી કળશ યાત્રા પછી થયેલ કળશ સ્થાપના (૩ નવેમ્બર)થી લઈને પૂર્ણાહુતિ (૭ નવેમ્બર)ના દિવસ સુધી સમગ્ર સંચાલનગણ અધ્યક્ષ બ્રહ્મજ્ઞાચર્યસી બ્રહ્મ, અધ્વર્યુ, હોતા, ઉદગાતા ભાઈઓ અને બહેનોના મારફત થતું રહ્યું. અગાઉના હજારો વર્ષોના ઈતિહાસમાં સંભવતઃ પ્રથમ વખત નારી શક્તિ દ્વારા મંચ પરથી વેદમંત્રોનું ઉચ્ચારણ અને તેમની જ સૂચના મુજબ લાખો વ્યક્તિઓ દ્વારા યજ્ઞ કાર્ય યોજાયું. પરમપૂજ્ય ગુરુદેવે એકવીસમી સદીને નારી સદી કહી હતી અને યજ્ઞ, યજ્ઞોપવીત, ગાયત્રીમંત્ર સહિત અન્ય બીજા વૈદિક મંત્રો, સૂક્તો, ઋચાઓનું ઉચ્ચારણ કરવાનો અધિકાર નરના જેટલો જ નારીને પણ મળે એના માટે, સંઘર્ષ કર્યો. સમગ્ર મહામંડળેશ્વરનો વિરોધ હોવા છતાંય આ કાર્યને તેમના જેવી અવતારી સત્તા જ કરી શકવામાં સફળ થઈ શકી અને નારીને પુનઃ તેમનું ગૌરવપૂર્ણ પદ આપીને આશ્વમેધિક સ્તરના પ્રયોગ જ નહીં, યુગ સંધિ મહાપુરશ્ચરણની પ્રથમ પૂર્ણાહુતિને યોજવામાં અગ્રણી ભૂમિકા બ્રહ્મવાદિની

બહેનોની રહી.

હોતા અને પુરોહિતની ભૂમિકા વારાફરતી પાળી બદલાતાં શાંતિકુંજના બંધુઓ અને બ્રહ્મવાદિની બહેનો દ્વારા યોજાતી ગઈ. ઉદગાતાના સ્તુતિઓના ગાનનું કર્તવ્ય પૂર્ણ રીતે બજાવ્યું. ભવ્ય કળશયાત્રા પછી કળશ સ્થાપનાના ક્રમમાં દેવમંચ પરથી અખિલ વિશ્વ ગાયત્રી પરિવારના પ્રમુખના સંબંધે શ્રીમતિ શૈલબાળા પંડ્યાના પ્રવચન પછી ચાળીસ બ્રહ્મવાદિની બહેનોએ આરતીનો ક્રમ યોજ્યો. આ દેશ્ય અદ્ભુત અને જોવાલાયક હતું. બીજા દિવસે દેવપૂજનના ક્રમમાં ધ્વજા આરોહણ પછી માર્ચપાસ્ટ કરતાં રહીને બ્રહ્મવાદિની બહેનોએ દેવદ્વારથી પ્રવેશ કર્યો અને સમગ્ર દેવમંચ પર બિરાજમાન સાઈઠથી વધુ ઋત્વિકુણ્ડોએ એક સાથે જ્યારે હાથ ઊંચા કરીને ઋત્વિકુણ્ડો જવાબદારી નિભાવવાના સોગંધ લીધા ત્યારે દેવસંસ્કૃતિની એક વિલક્ષણ છટા જોવા મળી. તે જ દિવસે સાંજે દિવ્યાગ્નિનો પ્રવેશ બ્રહ્મવાદિની બહેનોના સંરક્ષણ અને બ્રહ્માજ્ઞના નેતૃત્વમાં દેવમાર્ગથી મંચ પર થયો અને વિશિષ્ટ પૂજન અને પ્રારંભિક યજ્ઞ પછી તે અગ્નિ કે જેને અખંડ દીપકથી પ્રજ્વલિત કરીને શાંતિકુંજથી લવાયો હતો તેને ૧૨૫૧ કુંડોમાં વિભાજિત કરીને વહેંચી દેવામાં આવ્યો.

દેવમંચ પરથી દરરોજ સામાન્ય રીતે યજ્ઞ સંચાલન પ્રાતઃ સામગનની પછીથી પ્રાતઃ છ વાગે શરૂ થવાનો ક્રમ રહે છે, પરંતુ ૪ નવેમ્બરથી જ જનમેદની એટલી પ્રચંડ સંખ્યામા ઉભરાવા લાગી અને પ્રાતઃ ત્રણ વાગે જ યજ્ઞશાળા સંપૂર્ણ ભરાયેલી જોવા મળી તો સાડચાર વાગે બ્રહ્મમુહૂર્તમાં ૫ નવેમ્બરના રોજ અને સાડાત્રણ વાગે ૬ અને ૭ નવેમ્બરના રોજ યજ્ઞ શરૂ કરવામાં આવ્યો. એક પાળીમાં લગભગ પંદરથી અઢાર હજાર પરિજનો યજ્ઞ કરતા હતા, આવી પહેલા દિવસથી લઈને અંતિમ દિવસ સુધી

ત્રીસ-ત્રીસ પાળીઓ થતી રહી, જે સાંજના પાંચ વાગ્યા સુધી ચાલતી રહી. પ્રજાજનોના ઉત્સાહ વિશે તો શું કહેવું. આગ્રા શહેર જે ૨૪ કિલોમીટર દૂર છે ત્યાંથી આંવલખેડા સુધી પીળીને પીળી જ છટા જોવા મળતી હતી. લોકો કેટલાય કિલોમીટર પગે ચાલીને પોતાનો રસ્તો કરતાં જઈને યજ્ઞનગરમાં પહોંચી રહ્યા હતા. રાષ્ટ્રીય ચેષ્ટા સંશોધન, રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિ પરિશોધન, રાષ્ટ્રીય સમૃદ્ધિ સંવર્ધનની આહુતિઓ, ગાયત્રી મંત્રની, મહામૃત્યુંજય મંત્રની તથા મૌન તાંત્રિક આહુતિઓ પહેલાંના આશ્વમેધિક પ્રયોગોની જેમ પણ અપાતી હતી. પરંતુ આ વેળાએ પ્રથમ પૂર્ણાહુતિના ક્રમમાં નારી શક્તિ સંવર્ધન, વિશિષ્ટ શક્તિ સંવર્ધન તથા સૈન્યશક્તિ સંવર્ધન સસ્ય (લીલોતરી અને કૃષિ ઉત્પાદન) સંવર્ધન માટે વિશેષ આહુતિઓ આપવામાં આવી. પ્રત્યેક આહુતિનો અર્થ સમજાવવામાં આવ્યો અને તેના પરિણામોની બાબતમાં, સિદ્ધિઓની બાબતમાં બધાને જાણકારી આપવામાં આવી.

સંસ્કાર મંચ આ વેળાએ વિશિષ્ટ બનાવાયો હતો. પર્ણોથી ઢંકાયેલી બે ચોવીસ કુંડીય યજ્ઞશાળાઓ પણ સાથે જ બનાવાઈ હતી. ગુરુ ગામમાં દીક્ષા લેવાનું મહત્ત્વ સમજીને પાંચ અને ૧૭ નવેમ્બરના રોજ ત્રીસ-ત્રીસ હજાર નવા પરિજનોના ઉપરાંત હજારો જૂના પરિજનોએ પણ પુનઃ સ્વયં દીક્ષિત કરીને ગુરુવરની પ્રાણ ઉર્જાથી પ્રાણવાન થઈ જવાનો સંકલ્પ લીધો. દીક્ષાના સમયે વ્રતધારણ વેળાએ અલૌકિક દેશ્યો જોવાલાયક હતાં. છેલ્લા દિવસે ૭ નવેમ્બરના રોજ અસંખ્ય પરિજનો સંસ્કારશાળામાં દીક્ષા સંસ્કાર માટે હાજર હતા. બધા દીક્ષાસેટ ખલાસ થઈ ગયા હતા. સાદા કાગળ પર ભરાયેલાં સંકલ્પ પત્રોથી કાર્ય ચલાવી લેવાયું. ગુરુસત્તાના સ્વયંસેવક પ્રતિનિધિના રૂપમાં શ્રી પ્રણવ પંડ્યા દ્વારા મંત્ર દીક્ષાનું મહત્ત્વ સમજાવવામાં આવ્યું અને કહેવામાં આવ્યું કે ગાયત્રી મંત્રને ઘરેઘર પહોંચાડનારા નૂતન સૃષ્ટિના સર્જક આ યુગના

વિશ્વામિત્ર પરમપૂજ્ય ગુરુદેવ પંડિત શ્રીરામ શર્માજી અને માતા ભગવતી દેવીજી દ્વારા તેઓ દીક્ષિત થઈ જનાર છે. સ્વયંસેવકના રૂપમાં પ્રતિનિધિઓ દ્વારા દીક્ષા અપાઈ રહી છે. શ્રીમતિ શૈલબાળા પંડ્યાએ ગાયત્રી મંત્રને ચરણોમાં બોલીને દીક્ષા આપી અને આ રીતે અઢીસો પ્રવાસી ભારતીઓ, કળામંચના માટે પધારેલા કલાકારો સહિત લગભગ દોઢલાખથી વધુ પરિજનો આ ત્રણ દિવસોમાં દીક્ષિત થઈને સ્વયંને ધન્ય માનીને ગયા.

વિશિષ્ટ સંસ્કારોના ક્રમમાં વેદ સ્થાપના (વેદ પૂજન)નો ક્રમ પણ ત્રણે દિવસોમાં યોજાયો. અગાઉના દિવસોમાં શાંતિકુંજ દ્વારા સાત ખંડોમાં પ્રકાશિત વેદોનો અંતિમ પૂરક ખંડ અથર્વવેદના દ્વિતીય ભાગના રૂપમાં પ્રાપ્ય બની ગયો હતો. આઠ ખંડમાં રચાયેલા વૈદિક વાંગમયને ઘરેઘર પહોંચાડવા સંકલ્પિત પરિજનોએ વધુમાં વધુ સંખ્યામાં ઘરેઘર વેદ સ્થાપના માટે વેદપૂજનમાં ભાગ લીધો.

દેવમંચથી ઓછો આકર્ષક અને ભવ્ય ન હતો સંસ્કારમંચ. સસ્વર મંત્ર પાઠ અને સંગીતની સાથે ભાઈઓની સાથોસાથ બ્રાહ્મવાદિની બહેનો દ્વારા પુંસવન, નામકરણ, અન્નપ્રાશન, મુંડન, વિદ્યારંભ, જન્મદિવસ વગેરે સંસ્કારો જે યોજાયાં તેનાથી એક નિરાળું જ વાતાવરણ બની ગયું. બાકીના સંસ્કારો ભાઈઓ દ્વારા યોજાયાં. પ્રાતઃ ચાર વાગ્યાથી શરૂ થઈને આ ક્રમ સાંજના ચાર વાગ્યા સુધી ચાલતો રહ્યો. ૧૦૮ આદર્શ લગ્ન, ૧૨૦૦ વાનપ્રસ્થ સંસ્કાર પણ યોજાયાં. સંસ્કારશાળાની સંપૂર્ણ વ્યવસ્થા નારી શક્તિએ સ્વયંસેવકોના રૂમમાં સંભાળી જે સર્વને માટે એક સુખદ અનુભવ હતો. શિખા સ્થાપનાના સંસ્કાર માટે ઉમટી પડેલા પ્રવાહને જોઈને સતયુગની સંસ્કૃતિનું પુનરાગમન થવાની અનુભૂતિ બધા કરી રહ્યાં હતાં.

(વધુ પૃષ્ઠાના અંકમાં)

પુનર્પ્રકાશિત વિશેષ લેખમાળા-૫
(દરેક લોકજીવી સર્જનશિલ્પી માટે પ્રથમ પૂર્ણાહુતિની વેળામાં વાંચવા યોગ્ય મનનીય લેખ)

સર્જન શિલ્પીઓ માટે આચારસંહિતા

ઈમારતોનું સર્જન સીધું-સાદું હોય છે. પુલ, સડકો, બંધોનું નિર્માણ નિર્ધારિત નકશાના આધારે ચાલતું રહે છે. પરંતુ યુગોના નવસર્જને અનેકાનેક આંટીઘૂંટીઓ અને મુશ્કેલીઓ ઊભી કરી છે. કાર્યનું સ્વરૂપ જ એવું છે, જેમાં પ્રવાહને ઊલટાવવાનો પ્રયાસ અને સામનો કરવાની વિદ્યા જ મુખ્ય બની જાય છે. વિચારક્રાંતિ, યુગ-પરિવર્તન, જનમાનસનું શુદ્ધિકરણ એવા સંકલ્પો છે જેની પૂર્તિ માટે લગભગ એ બધા સાથે ટકરાવું પડે છે જે અત્યાર સુધી સ્વજન, સંબંધી, હિતેચ્છુ નિકટવર્તી તથા પોતાના પ્રભાવક્ષેત્રના અંતર્ગત માનવામાં આવતાં હતાં. આમાં માર-કાટ ન થવા છતાં પણ એને ભૂતકાળમાં યોજાયેલ મહાભારતની સમકક્ષ માની શકાય છે, ભલે ને તે ટક્કરને દેશરૂપમાં જોઈ શકાતી ન હોય.

અભિમન્યુ ચક્રવ્યૂહમાં એકલો જ ઘેરાઈ ગયો હતો, બધી દિશાઓ શત્રુઓથી અવરોધાયેલી હતી, આવી દશામાં પણ અર્જુનપુત્રએ સમયની મહત્વની આવશ્યકતા અને ન્યાય-રીતિને વિજયી બનાવવાની તમન્નામાં એ બધું કર્યું, જે એના બાહુબળના વશમાં હતું. આ સંદર્ભમાં તેને પ્રાણ ગુમાવવા પડ્યા, પરંતુ વિજય દુદ્દુભિ ઈતિહાસકાર અનંતકાળ સુધી એના જ યશગાનની વગાડતાં રહેશે. આ સ્તરનું સાહસ તેમણે પણ પ્રાપ્ત કરવું પડશે, જે અનિચ્છનીયતા, મૂઢ-માન્યતા, લોભ-લાલચ, સંકીર્ણ-સ્વાર્થપણું અને કનિષ્ઠતાની મોહમાયા ચીરીને નવસર્જનનો માર્ગ બતાવવા ઈચ્છે છે.

આ બાબતમાં સાચી બાબતોનું અવલોકન પોતાનાથી શરૂ કરીએ. જન્મ-જન્માંતરોના સંચિત રાક્ષસ જેવા કુસંસ્કાર, જે નજીકના ક્ષેત્રના મોટાભાગના લોકો દ્વારા અપનાવાયેલ અનાચારના પ્રભાવમાં આવીને બહુ જ કઠોર બની જાય છે, તેને

અપનાવેલી હઠીલાપણાંથી અલગ કરવા, આદર્શવાદી સલાહ-સૂચનોના આધારે પણ ખૂબ કઠીન થઈ જાય છે. જ્યારે મોટાભાગના લોકો પૈસા અને વાહ-વાહ કરાવવા સિવાય ત્રીજી કોઈ વાત વિચારતા જ નથી, ત્યારે આપણે જ એકાકી દિશા-નિર્ધારણની વાત વિચારીને પ્રસ્તુત સમુદાયની સામે શું કામ હાસ્યાસ્પદ બનવું જોઈએ ? આ પ્રશ્ન પૂછે છે પેલી કહેવાતી સમજદારી જે સામાન્ય લોકો પર પૂરી રીતે કરી વળી હોય છે.

આદર્શોની વાત કહેવા-સાંભળવા પૂરતી જ સમજવામાં આવે છે. કથા સાંભળવા, કહેવાથી જ સ્વર્ગ-મુક્તિ મળી જાય છે એવી માન્યતા જ સરળ માલૂમ પડે છે. કઠોર કાર્ય સાથે સંબંધ જોડવાથી બધા ગભરાતા કાંપતા જોવા મળે છે, તો પછી પોતાનો માર્ગ એકાકી નિશ્ચયના આધાર પર કેવી રીતે અપનાવી શકે ? 'એકલા ચલો રે' ગીત ગાવા માત્રથી ઉત્સાહવર્ધક લાગે છે, પરંતુ કરી બતવાવામાં ખૂબ જ તકલીફો પડે છે. પોતાના કુસંસ્કાર જ લોભ, મોહ અને અહંકારના હાથકડી-બેડી જેવા બંધન બનીને ચોટી જાય છે અને તે જે તે સ્થિતિમાં પડ્યા રહેવા માટે જ મજબૂર કરે છે.

આ બંધનોને તોડી પણ ન શકીએ, તો એને ઓછામાં ઓછા ઢીલાં તો કરવાં જ પડે છે. નહીં તો ન સંકલ્પ બહાર આવે છે અને ન એવો પ્રયાસ કરી શકાય છે જેના આધારે નવ-સર્જનના સંદર્ભમાં કશું કહેવા યોગ્ય પરાક્રમ કરી શકાય. પહેલી તકલીફ આ ખાબોચિયાંના દેડકાં બનાવી રાખનારી સ્થિતિ છે. ઉછળીને સુવિસ્તૃત વિશ્વ-વસુધાની સાથે જોડાઈ જવાની યોજના પણ ગળે નથી ઉતરતી, પછી એ સ્તરનું પરાક્રમ કરવાનું કઈ રીતે થઈ શકે ? શ્રેષ્ઠ જીવન જીવવાની અને ઊંચા લક્ષ્ય સુધી પહોંચવાના

માર્ગ પર પગલાં માંડવાની વાત કેવી રીતે બને ? જ્યારે બધો જ સમય અને સાધન વણાઈ ગયેલી મૂર્ખામીઓમાં જ રોકાઈ જાય છે તો એવું કેવી રીતે થઈ શકે જેના માટે મહાકાળનું આમંત્રણ અંતરાત્માને જગાડવા માટે અને યુગધર્મને અપનાવવા માટે દબાણ કરતું રહ્યું છે. જેઓ પોતાની અંતરની ક્રિયાઓનું નિરાકરણ કરી લે છે, પોતાનો માર્ગ જાતે બનાવવા માટે કટિબદ્ધ થઈ જાય છે એના માટે જ આ સંભવ છે કે, “ક્ષુદ્ર હૃદય દૌર્બલ્યં, ત્યક્ત્વોત્પિષ્ઠ પરંતપ” વાળા ગીતા પ્રવચનને જીવનમાં ઉતારી શકે.

આ પ્રથમ મોરચા પર સામનો કરવાની વાત થઈ. આની તદેન નજીકનો જ બીજો મોરચો છે જેને સંબંધીઓ-હિતેચ્છુઓનું વર્તુળ કહી શકાય છે. ધર્મધારણા અને સેવા-સાધના માટે બધું જ કરી છૂટવા માટે વ્યક્તિ આજકાલ પોતાના કહેવાતા સ્વજનોનો જ સૌથી વધુ વિરોધ અનુભવે છે. આજના વાતાવરણમાં દરેકને સમૃદ્ધિ અને વિલાસિતાની સુવિધાઓ જ સર્વસ્વ લાગે છે. તેઓ પોતાની માન્યતા અનુસાર એક જ સલાહ આપી શકે છે કે પરમાર્થની કષ્ટદાયક પ્રક્રિયાથી વ્યવહારમાં ખૂબ દૂર રહેવું જ લાભદાયક છે.

તેમની વાત જે જેટલી હદ સુધી સ્વીકારી લે છે, તેને તે હદ સુધી સ્વાર્થમાં ડૂબેલા રહેવું પડે છે. પરમાર્થની દિશામાં આગળ વધવાનું તેના માટે એટલું જ મુશ્કેલ બની જાય છે. કોઈ વાસ્તવિક કારણ ન હોવા છતાં તર્કો, તથ્યો અને પ્રમાણોનો એટલો બધો નકામો ભાર લાવીને સામે રાખી દે છે કે પાછલા દિવસોની મિત્રતાને ધ્યાનમાં રાખીને તે સલાહ-શિખામણ જ અભેદ દિવાલ બની જાય છે. તે સ્થિતિમાં સ્વાર્થના પિંજરાની બહાર એક ડગલું માંડવાનું પણ શક્ય થતું નથી.

આ બીજા મોરચાની સામે ટકી રહેવાનો ઈશારો તુલસીદાસના તે પત્રમાંથી જ મળે છે, જે તેમણે મીરાને તેના પત્રના જવાબમાં લખ્યો હતો. તેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે, જાકે પ્રિય ન રામ વૈદેહી । તજિયે તારિ કોટિ વૈરીસમ. યદપિ પરમ સ્નેહી ॥

પિતા તજ્યો પ્રહલાદ, વિભીષણ બંધુ, ભરત મહતારી
બલિ ગુરુ તજ્યો, કંત વ્રજ વનિતન ભયે મુંદ મંગલકારી॥
આ નિર્દેશનમાં મીરાએ પોતાનું અને સમાજનું ભલું જોયું અને બધી દ્વિધાઓને બાજુ પર મૂકીને તે આદર્શવાદને નવેસરથી પ્રતિષ્ઠાપિત કરવા માટે નીકળી પડી અને વાદળાઓની માફક અમૃતવર્ષા કરાવમાં જીવનભર પ્રવૃત્ત રહી.

ત્રીજો મોરચો એ સમુદાય સાથે બને છે, જેમને ચિંતન ન કરવા યોગ્યથી ચિંતન કરવા યોગ્ય તરફ, અનુચિત ગતિવિધઓથી પાછા હઠવાની સલાહ આપવામાં આવે છે. તેઓ પણ એટલા સરળ ક્યાં હોય છે કે માન્યતાઓથી વિપરિત જે સારું છે તેનો આગ્રહ કરવામાં આવે છે તો સહજતાથી સ્વીકાર કરી લે. પૂર્વગ્રહોથી જે અભ્યાસમાં ઊંડે સુધી ધુસી જઈને બેઠેલી છે તેવી જકડાયેલી માન્યતાઓ અને આદતો કશું જ સાંભળવા નથી માગતી. માર્ગદર્શન કેટલુંય વ્યાજબી કેમ ન હોય, પરંતુ નશાબાજને ગળે એ વાત ક્યાં ઉતરે છે કે આત્મઘાતક કુટેવને છોડવામાં ભલાઈ છે. તે સલાહ આપનારા સામે વાદ-વિવાદમાં જીતવાની શક્યતાથી ક્યારેક ક્યારેક હા-હા પણ કરી લે છે, પરંતુ તે આશ્વાસન માત્ર હોય છે. નશાબાજ છોડવાની ન તો તેને ઈચ્છા થાય છે, ન તેવું સાહસ બહાર આવી નીકળે છે. બરાબર આવી મુશ્કેલી ત્યારે આવે છે જ્યારે પગથી માથા સુધી ક્રિયામાં ફસાયેલા લોકોને પોતાની સ્થિતિ બદલવાનું કહેવામાં આવે છે. દુર્બુદ્ધિ એવી પિશાચિની છે તે જેને એકવાર પકડી લે છે તેને સહેલાઈથી પોતાની પકડમાંથી છૂટવા નથી દેની.

આટલું થવા છતાં યુગ સર્જકોની સામે આના સિવાય બીજો કોઈ રસ્તો પણ નથી કે તેઓ ઔચિત્ય-ચિંતનમાંથી લોકોને છોડાવે અને કુમાર્ગ પર ચાલવાને બદલે પાછા વાળવાનો પ્રયાસ કરે. આ કાર્ય પ્રત્યક્ષમાં જંગલ ભરેલું છે. તર્ક, તથ્ય, પ્રમાણ, ઉદાહરણ રજૂ કરીને પોતાના પ્રતિવાદની યોગ્યતા તો સ્વીકાર્ય સાબિત કરી શકાય છે, પરંતુ એવા હઠીલાપણાનું શું કરવામાં આવે, જે સામાન્ય વ્યક્તિ પર વિશેષરૂપથી અણધાર વર્ગ પર પૂરી રીતે

સવાર રહેલું જોવા મળે છે. આવી દશામાં ઉપદેશકોની સલાહ પણ જંગલનું રૂદન બનીને રહી જાય છે. ઘણાબધા લોકોને ઘણી બધી વાતો સમજાવતાં રહેવા છતાં પણ લોકો આદર્શો તરફ વળવા તૈયાર નથી. લાભને હાનિ અને હાનિને લાભ સમજવાની દૃષ્ટિ જ એમની પરિપક્વ થઈ ગઈ હોય છે.

સર્જન શિલ્પી પાસે કરવા માટેના કામ તો ઘણા બધાં સામે છે, પરંતુ સૌથી મોટું કાર્ય એક જ હોય છે, પ્રવાહને-પ્રતિબંધ-રિવાજને અસ્વીકાર્ય ગણનાર લોકમાનસનું નવસર્જન કરવું. યુગ શિલ્પીઓએ મુખ્યરૂપે આ એક જ પ્રયત્નમાં આજીવન પરીવાયેલા રહેવું પડે છે. ભલેને પ્રત્યક્ષ કૃત્યો પરિસ્થિતિ પ્રમાણે બદલાઈ જતાં હોય. જ્યારે કરવું આ જ છે, એનો કોઈ વિકલ્પ હોઈ જ ન શકે, તો નવેસરથી નવું નિર્ધારણ નક્કી કરવામાં અને નવા હથિયાર એકઠાં કરવા માટે થોડો સમય વસ્તુસ્થિતિને સમજવા અને તેને યોગ્ય સમાધાન શોધી કાઢવાની જરૂર પડશે.

મોટાં કામ હલકાં સાધનોના આધારે પૂર્ણ નથી થઈ શકતાં. એના માટે અધિક સમર્થ સાધનો એકઠાં કરવા પડે છે. બંદૂકોના દાંત ખાટા કરવા માટે તોપના ગોળાનો મારો જ વિકલ્પમાં રહે છે. મજૂરો દ્વારા ન ઉઠાવાતાં ભારને મજબૂત કેન જ ઉઠાવી શકે છે. જે પથ્થરની શિલાઓને હથોડીથી નથી તોડી શકાતી તેને ડ્રાયનેમાઈટ કે કારતૂસોથી તોડવા પડે છે અથવા હીરાની અણીવાળા ઓજારોથી કાપવા પડે છે. મોટી સમસ્યાઓને મોટાઈની અનેક વિશેષતાઓથી પૂર્ણ મગજ જ ઉકેલી શકે છે.

આ તથ્યોને ધ્યાનમાં રાખીને એ મોર્યાઓ પર લડવાવાળાઓ અસાધારણ પ્રતિભાઓથી પરિપૂર્ણ હોવાં જોઈએ. સમયના દુઃખોને પડકાર આપવાવાળા અને એના સ્થાને સુસંપન્નતાને પ્રતિષ્ઠાપિત કરવા માટે જેઓએ નિશ્ચય કર્યો છે તેમનું વ્યક્તિત્વ અને કર્તૃત્વ એવું મજબૂત હોવું જોઈએ જે જાતે તો ડગમગે નહીં, પરંતુ પ્રતિકૂળતાઓ સાથે મલ્લયુદ્ધ

કરીને પછાડી શકવાની બળવાન-પહેલવાનની ભૂમિકા નિભાવી શકે. કોઈ મહાન પ્રયોજનમાં સફળતાનું શ્રેય દરેકને નથી મળી શકતું. આથી જો સાચે જ લક્ષ્ય સાધવું હોય તો અર્જુન તથા એકલવ્ય જેવી લક્ષ્ય પ્રત્યે એવી એકાગ્રતા એકઠી કરવી જોઈએ જેમાં કોઈ અડચણ આડી ન આવી શકે.

સર્જનશિલ્પીએ પોતાનું સ્તર શબ્દવેધી બાણ જેવું બનાવવું જોઈએ, નિશાન વિંધવા ઉપરાંત બીજે ક્યાંય ભટકવા જેવી મુશ્કેલીનો સામનો કરવો જ ન પડે. મનસ્વી આવા જ લોકોને કહેવાય છે. મનસ્વિતાના આધારે તેઓ ઈન્દ્રવજ અને બ્રહ્માસ્ત્રની માફક અભેદ લક્ષ્ય વેધવામાં સમર્થ થતાં રહે છે.

મનસ્વીની સાથે અન્યાન્ય વિભૂતિઓ પણ આવી મળે છે. ઓજસ્વી અને વર્ચસ્વી બનાવવાવાળી સહાયક શક્તિઓ એમના સુધી જાતે જ ખેંચાઈને ચાલી આવે છે. નદી જેટલી ઊંડી હોય છે, તેમાં એટલું જ વધારે પાણી ભરેલું મળી આવે છે. એટલું જ નહીં એ ઊંડાઈને અનુરૂપ જ દૂર-દૂર સુધીના નદીનાળા એ દિશામાં વહેતાં-દોડતાં ચાલ્યા આવે છે અને આત્મ-વિસર્જન કરીને સરિતાનો વૈભવ-વિસ્તાર વધારતા રહેવામાં પોતપોતાની ભૂમિકા પૂર્ણ કરતાં રહે છે. આ લાભ તેમને પણ મળતો રહે છે જે સાચા મનસ્વી, તેજસ્વી, વ્રતશીલ, સંયમી અને સંકલ્પવાન છે. આ વિશેષતાઓને મેળવવા માટે પોતાના ચિંતન, ચરિત્ર અને વ્યવહારને એવા બનાવવા પડે છે જેના કણ-કણમાંથી મનને કાબૂ કરી લેનારી સુગંધ ફેલાતી રહે છે. આવા વરિષ્ઠ વ્યક્તિત્વ વૈચારિક પ્રતિકૂળતા અને પરિસ્થિતિઓની મુશ્કેલીઓને પણ સંભાળી લેવામાં સફળ થતા જાય છે.

દૈઢ-નિશ્ચયી સ્વયં પોતાની માનસિકતામાં ધૂસેલી કાયરતા, ક્ષુદ્રતા અને લોભ લાલચ સામે લડે છે અને ઓછામાં ઓછું એટલું તો કરી જ લે છે કે બહારવાળાઓને આંગળી ઉઠવવાની તક ન મળે, જેથી સારાસ અને સેવાભાવના પ્રખ્યાત ખરાબીઓના ભારમાં દબાઈને ધૂળમાં ભળી જાય

અને નિરર્થક થઈ જાય. સંસારમાં અનેક દુર્ગુણીઓ પાછળની ભૂલોનું પ્રાયશ્ચિત કરીને ભાવિ જીવનમાં મહામાનવ બની શક્યા છે. દરેક ખરાબ વ્યક્તિ પણ સુધારની પ્રક્રિયાને સ્વીકારીને પ્રમાણિક જ નહીં, શ્રદ્ધાસ્પદ પણ બની શકે છે. આત્રપાલી, અંગુલિમાલ, અશોક જેવા અસંખ્યોના ઉદાહરણ આ સંભાવનાને સમર્થન આપવા માટે મોજૂદ છે.

જે બીજાઓને કહેવાનું અને કરાવવાનું છે તેને કાર્યાન્વિત કરવા માટે શુભારંભ સ્વયં પોતાનાથી જ કરવો જોઈએ અને જે નિશ્ચય કરવામાં આવ્યો છે, તેના પર દૈવતાપૂર્વક વળગી રહેવું જોઈએ. બેઠક વગરના લોટાની માફક આમથી તેમ ગબડીને પોતે હાસ્યાસ્પદ ન બનવું જોઈએ. સંકલ્પોને, નિર્ધારિત નિશ્ચયોને, એ દિશામાં પૂરાં કરવાં જ જોઈએ, જ્યારે તેઓ સુધાર, સંયમ જેવા આદર્શવાદી પક્ષ સાથે જોડાયેલાં હોય. રામાયણની આ ચોપાઈ દરેક પ્રામાણિક વ્યક્તિએ ધ્યાનમાં રાખવી જ જોઈએ જેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, “પ્રાણ જાહિ પર વચન ન જાઈ” નિત્ય નવી પ્રતિજ્ઞા કરીને જુસ્સો ઠંડો થતાં જ કાંચીડાની માફક રંગ બદલતા લોકો પોતાને હાસ્યાસ્પદ બનાવે છે અને અવિશ્વાસનું વાતાવરણ બનાવે છે.

યુગ પ્રવર્તકો, વિચારક્રાંતિના સૂત્રધારોનો સ્વભાવ એટલો શિષ્ટ, મૃદુલ અને શાલીનતા પૂર્ણ હોવો જોઈએ કે જેની સાથે પણ વાત કરવી પડે તે મળતાની સાથે જ પુલકિત થઈ ઉઠે. તેના પર સજ્જનતાની છાપ પડે અને એવી માન્યતા અનાયાસ જ બહાર આવે કે વ્યક્તિ પોતાનામાં એવા તત્ત્વ સમાવી ચૂક્યો છે જેના આધાર પર સહજ સદ્ભાવની સ્થિતિ બને છે.

આટલી સ્થિતિ બનાવી લીધા પછી પ્રતિકૂળતાઓને વાળી-મરોડીને અનુકૂળતામાં બદલી નાંખવાનું મુશ્કેલ નથી બનતું, સંકટ ક્યારે ઊભું થાય છે જ્યારે બંને પક્ષ જુદા પર હોય છે વિચાર વિનિમયમાં જ પોતાની વાત પર વળગી રહીને પ્રતિષ્ઠાનો પ્રશ્ન બનાવી લે છે. આવી સ્થિતિ

ક્યારેય, ક્યાંય પણ બનવી ન જોઈએ. એક વખતમાં વાત સફળ થતી ન દેખાય તો ઝઘડીને પ્રસંગને સમાપ્ત કરી દેવાની જગ્યાએ એટલી શક્યતા છોડી શકાય કે ભવિષ્યમાં સમય મળતાં જ નવેસરથી, નવા દૈષ્ટિકોણથી તેના પર ચર્ચા થઈ શકે. આંતરરાષ્ટ્રીય રાજનીતિમાં મતભેદોને અમૂક હદ સુધી દૂર કરવામાં આવાં જ વિચાર વિનિમય કામ આવે છે. એના માટે જે પ્રતિનિધિ નિયુક્ત કરવામાં આવે છે તેઓમાં આ વિશિષ્ટતા પારખવામાં આવે છે કે તે અતિશય મતભેદની વચ્ચે પણ સરળતા અને સહેલાઈથી બહાર આવવાની દૈષ્ટિએ અસરકારક અને પ્રભાવશાળી રહે અને ગૂંચવાડાઓને ઉકેલની દિશામાં ક્રમશઃ આગળ સફળતાપૂર્વક પાર પાડતી રહે. આવા જ કૂટનીતિવાળા પ્રતિષ્ઠા મેળવે છે અને મહાનીતિ માટે અધિકારી માનવામાં આવે છે.

નાગરિકતા, સામાજિકતા, સભ્યતા, શાલીનતાનો સમન્વય જ શિષ્ટાચાર બની જાય છે. તેના પ્રદર્શનનું વ્યાવહારિક સ્વરૂપ તો ક્ષેત્રો અને વર્ગોની સ્થાનિક પ્રચલિત પરંપરાઓને અનુરૂપ બને છે, પરંતુ તેના સામાન્ય સિદ્ધાંત બે છે - એક પોતાની નમ્રતા અને બીજાની પ્રતિષ્ઠાને સંપૂર્ણ રીતે ટકાવી રાખવી. ઉદ્ડતાનો, અસભ્યતાનો થોડો સરખો પણ એમાં સમાવેશ બનેલી વાતને બગાડી નાંખે છે. સામેના પક્ષવાળાઓને અનકૂળ બનાવવાનું તો દૂર, આ કારણથી પોતાને સમર્થક સમજતા લોકો પણ વાતનું વતેસર કરી નાંખે છે. યુગશિલ્પીઓએ મોટાભાગનો સમય જનસંપર્કમાં જ વિતાવવો પડે છે અને માન્યતાઓના ક્ષેત્રમાં લગભગ પોતાની ભૂમિકા એટલી અસરકારક રાખવી પડે છે કે ધારેલું પરિવર્તન થતું રહે, પરંતુ એમાં અસભ્યતા જરાપણ આડી ન આવે. અપેક્ષિત સફળતાનું મોટાભાગનું શ્રેય આ જ નાની-નાની વાતો પર નિર્ભર રહે છે. કળાધારક આનું પ્રદર્શન કરવામાં ચૂકતાં નથી.

યુગ શિલ્પીએ પોતાના વ્યવહારમાં બે અન્ય વાતોનો સમાવેશ કરવો જોઈએ, જે જોવામાં સાધારણ લાગે છે, પરંતુ તેની શક્તિ, પ્રતિક્રિયા

અસાધારણ સ્તરની હોય છે. તેમાંથી એક છે - સાર્વજનિક પૈસાને અત્યંત પવિત્ર આધાર માની એની એક-એક પાઈનો એટલી સાવધાનીથી પ્રયોગ કરવો કે તપાસ કરનારાઓને આમાં ક્યાંય ખોટ ન દેખાઈ પડે. સાથે જ પોતાની અંતરાત્મા અને સર્વસાધારણને એવો વિશ્વાસ ટકી રહે કે દાનના પૈસામાં ક્યાંય કોઈ પ્રકારની ગરબડ નથી થઈ. જેના પણ હાથમાં તે ધન રહ્યું, તેણે સંતો જેવી નિસ્પૃહતાનો પરિચય આપ્યો છે. લોકસેવક દ્વારા પ્રમાણિકતાની દૃષ્ટિએ આ પ્રસંગમાં સતર્કતા વર્તાવી જોઈએ.

બીજો પ્રસંગ છે - નર અને નારીની વચ્ચેનો સંબંધ. સાર્વજનિક ક્ષેત્રમાં નર અને નારી હળીમળીને જ સામૂહિક કાર્યક્રમો અને આયોજનોને પૂર્ણ કરે છે. આવી દશામાં એ આશંકાની શક્યતા રહે છે કે ક્યાંય અર્નેતિક ચિંતન અને આચરણ આડ ન આવવા માંડયા હોય. ભાવનાઓની પવિત્રતા તો આવા પ્રસંગોએ અક્ષય રહેવી જ જોઈએ, પરંતુ સાથે જ એ પણ ન ભૂલવું જોઈએ કે તરૂણ અને તરૂણિઓની ધનિષ્ટતા, નિકટતા અને અસાધારણ સહકારિતા પણ સામાન્ય લોકોની આંખોમાં ખટકે છે. તેટલા માત્રથી આશંકાઓનું એવું તોફાન ઊભું થાય છે જે બદનામીના સ્તર સુધી પહોંચાડી દે છે. આવી દશામાં ન ફક્ત સંબંધિત વ્યક્તિઓને, પરંતુ એ લક્ષ્યને પણ ભારે નુકસાન પહોંચે છે, જેના માટે એકત્રિત થવામાં આવ્યું હતું અને હળીમળીને કામ કરવામાં કશું અનુચિત માનવામાં આવ્યું ન હતું.

પોતાની દૃષ્ટિ અને ક્રિયા ગમે તે કેમ હોય, પરંતુ લોકો તો લોકો જ છે. સંસારમાં પ્રચલિત અનેકાનેક વિસંગતતાઓને જોઈને અશુભ આશંકા ક્યાંય પણ કરી શકાય છે. આ લોક માન્યતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, સંસ્થાગત હિસાબ-કિતાબમાં તથા નર-નારીની નિકટતાવાળા અવસરો પર આટલી વિશેષ સાવધાની રાખવી જોઈએ કુલ્પનાઓ માટે ક્યાંય કોઈ શક્યતાઓ જ બચે નહીં.

અહીંયા એક બીજી વાત દરેક સમાજસેવકે

નોંધ કરી લેવી જોઈએ કે શ્રેય લેવામાં, દરેક પ્રસંગમાં પોતાને અગ્રણી સાબિત કરનારા લોકો સામાન્ય જનતાની દૃષ્ટિમાં થોડાક બાળબુદ્ધિ સમજવામાં આવે છે, અને લોકસેવકનો વેશ પહેર્યો હોવા છતાં પણ ખૂબ જ હલકા પ્રકારના સમજવામાં આવે છે. તેમને જો ભૂલથી ક્યારેક સન્માન મળી પણ જાય છે, તો તે કાગળના ફૂલની માફક થોડા જ સમયમાં પોતાનું આકર્ષણ ગુમાવી દે છે. નેતા બનવા માટે લાલચું લોકો નામ છપાવવા, આગળ દેખાવવા અને માઈક પર છવાઈ રહેવાની કોશિશ કરે છે. મોટાઈ મેળવવા માટે વ્યાકુળ લોકો, થોડુ કાંઈ હાથમાં રહ્યું હોય, તો તેને પણ ગુમાવી બેસે છે. એમના અનેક પ્રતિસ્પર્ધી, વિરોધી અને ઈર્ષ્યાળુ ઊભા થાય છે. આવા વિગ્રહોનું પરિણામ એ સંગઠન કે મંચને પણ બદનામ કરે છે. જેના પર ચાલીને તેઓ ઊંચા બનવા માગે છે તેઓ જાતે જ બદનામ થાય છે અને તે સંગઠનને લઈ ડૂબે છે જેના તેઓ નેતા કહેવડાવવા માગે છે.

ગાંધીજીની સાદગી, સજ્જનતા અને વિનમ્રતા પ્રસિદ્ધ હતી, એટલા માટે તેઓ કોંગ્રેસના કોઈ નિયુક્ત નેતા પદાધિકારી ન હોવા છતાં પણ એ સમુદાય માટે પ્રાણરૂપ બનેલાં હતાં. વ્યક્તિત્વ વિકસાવવાનો આ જ રાજમાર્ગ છે. નેતાગીરી માટે ઉછળકૂદ કરનારા તો માત્ર નટનર્તક સ્તરના અભિનેતા બનીને રહી જાય છે. પ્રામાણિકતાના અભાવમાં કોઈપણ લાંબા સમય સુધી શ્રદ્ધાસ્પદ નથી રહી શકતા અને ન તો એની નેતાગીરી લાંબો સમય ચાલે છે. સર્જનશિલ્પીઓ આ તથ્યથી સારી રીતે જાણકાર રહે, તો જ ઠીક છે.

ઈમાનદાર માનવીને જોઈને જ તેને ત્યાં કોઈ વસ્તુ ગીરે મૂકવી જોઈએ, તેનું મક્કન ન જોવું જોઈએ. તમે તમારો પ્રેમ અને વિશ્વાસ તેને આપો જે પ્રામાણિક છે.

યુગ નિર્માણ સમાચાર

વિદ્યા વિસ્તાર હેતુ જમીન વેચીને સહયોગ

રાયપુર (મ. પ્ર.) ના તાલુકા ધમતરી ગામ કુરુદના નિવાસી શ્રી કૃપારામ સાહુએ ગાયત્રી શક્તિપીઠના નિર્માણ હેતુ તો પોતાની જમીન આપી જ છે, સાથે જ પોતાની બે એકર જમીન વેચીને ૩૫ હજાર રૂપિયા ધમતરી તાલુકાના બધા ગામોમાં પૂજ્ય ગુરુદેવના સાહિત્યના પ્રચાર પ્રસાર કાર્ય હેતુ લગાવ્યા છે. દેશ, ધર્મ, સંસ્કૃતિ તેમજ સમાજના ઉત્થાન હેતુ પોતાની ક્ષમતા તથા પ્રતિભાનું નિયોજન કરી શ્રી સાહુએ જે મહાનતાનો પરિચય આપ્યો છે તે અભિનંદનીય તેમજ પ્રશંસનીય પણ છે અને અનુકરણીય પણ.

વેદોનો દિવ્ય સંદેશ

પુસ્તકનું વ્યાપક સ્વાગત

માતૃસત્તા શ્રદ્ધાંજલિ પુસ્તકમાળા અંતર્ગત પ્રકાશિત ૧૦૮ પુસ્તકોમાં વેદોના દિવ્ય સંદેશ નું પણ પ્રકાશન થયું છે. આ પુસ્તક પાંચ ખંડોમાં છે અને પૂરા સેટની કિંમત માત્ર ૩૦ રૂપિયા છે. પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ દ્વારા ૧૯૫૮માં પ્રકાશિત પુસ્તકમાંથી ૧૮૫ વેદ મંત્રો શોધીને તેની સંક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે, જેને વાંચવાથી પાઠકને એ જાણ થાય છે કે એ મંત્રથી અમારા જીવનમાં ઉત્કૃષ્ટ પ્રેરણા પ્રાપ્ત થાય છે. ચારે વેદોમાંથી પસંદ કરેલ મંત્રોને વિષયવાર રાખ્યા છે જે આ પ્રમાણે છે- બ્રાહ્મણત્વ, આત્મબળ, ચરિત્ર નિર્માણ, દુષ્ટવૃત્તિ દુર કરવી તથા પરિવાર અને સ્વાસ્થ્ય સરળ રોચક તથા બોધગમ્ય શૈલીમાં લખાયેલ આ પુસ્તકોની બધાએ મુક્ત કંઠથી પ્રશંસા કરી છે. પ્રથમ સંસ્કરણ તો હાથોહાથ વેચાઈ ચુક્યું પ્રતદિન આ પુસ્તકોની માંગ આવી રહી છે, અનેક પરિજન તો સો-સો સેટ મંગાવી પોતાના પરિવારજનો તથા પરિચિતોમાં વિવાહ આદિ

માંગલિક અવસરો પર ઉપહાર સ્વરૂપ વહેંચી રહ્યા છે. વેદોની સ્થાપનાની સાથે વેદોનો દિવ્ય સંદેશ પણ ઘેર ઘેર પહોંચાડવાનું અભિયાન પરિજનોએ સ્વતઃ જ પ્રારંભ કરી દીધું છે. વેદોનું પૂજન કરવા માત્રથી કોઈ વિશેષ લાભ નથી થતો પણ વેદ મંત્રોમાં નિહિત પ્રેરણાઓ તથા સંદેશ ને હૃદયમાં ઉતારી પોતાના જીવનમાં ઉતારવા માટે મનુષ્યના ચિંતનમાં જડ મુળથી પરિવર્તન થવું જરૂરી છે.

એ ધ્યેયથી ગુમ્બોર જિલ્લા પત્રા (મ.પ્ર.) ના શિક્ષક શ્રી રામલખન સોનીએ પોતાની પત્ની શ્રીમતિ સીયા દેવીના નામથી ૨૪ હજાર રૂપિયા બ્રહ્મભોજ યોજનામાં દાન આપી વેદોનો દિવ્ય સંદેશ પુસ્તકના એક હજાર સેટ વિતરણ કરવાનો અનુરોધ કર્યો છે. સાથે જ પ્રજ્ઞાવતાર હમારા ગુરુદેવ તેમજ થોડા બીજા પુસ્તકો પણ બ્રહ્મભોજ કરાવવામાં પોતાનો સહયોગ આપ્યો છે.

અન્ય પરિજન પણ આ પ્રકારના પ્રયાસોનું મન બનાવી રહ્યા છે અને પત્ર વ્યવહાર કરી રહ્યા છે.

કથા પરંપરાના પ્રચલન હેતુ

૧૦૦૦ પ્રજ્ઞા પુરાણોની સ્થાપનાનો સંકલ્પ

અમદાવાદના વરિષ્ઠ તેમજ જાગ્રત પરિજનોએ ઘેર-ઘેર કથા પરંપરાને પુરુષ્ણીત કરવાના હેતુએ એક અભિનવ પ્રયોગ પ્રારંભ કર્યો છે. બ્રહ્મભોજ યોજનાના અંતર્ગત અનુદાન એકત્રિત કરી એક હજાર ઘરોમાં પ્રજ્ઞા પુરાણોની સ્થાપનાનો સંકલ્પ લેવાયો છે.

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવે પ્રજ્ઞા પુરાણમાં ચાર અંકોમાં કથા સાહિત્યનો વિપુલ ભંડાર ભરી દીધો છે. પુરાણ શૈલી એક જાણેલી માનેલી તથા જોયેલી પારખેલી શૈલી છે, જેમાં કથાઓના માધ્યમથી ઉચ્ચસ્તરીય આસ્થાઓની પૃષ્ઠભૂમિ સમજાવવી અને હૃદયમાં ઉતારવી અત્યંત સરળ અને પ્રભાવી હોય છે.

યુગાંતરીય ચેતના આજના યુગની આવશ્યકતાઓની પૂર્તિ માટે વિભિન્ન પ્રકારના

આધાર બનાવી લે છે. જન સાધારણને યુગ વિચાર આપવો એક મહાન કાર્ય છે અને ઋષિ યુગ્મની સૂક્ષ્મ સત્તાની પ્રેરણાથી જ એ પરિજનોએ આ રચનાત્મક તથા પ્રશંસનીય પ્રયાસ પ્રારંભ કર્યો છે.

આશા છે કે અન્ય ક્ષેત્રોના કર્મઠ પરિજન પણ આનાથી પ્રેરણા ગ્રહણ કરશે.

આગામી ચૂંટણીઓમાં આપણે શું કરીએ

આજે દેશના નવયુવાનો રાજનીતિના અપરાધીકરણ અને ચૂંટણીઓમાં વ્યાજ્ઞ ભ્રષ્ટાચાર તથા ગુંડા ગર્દાથી ભુરી રીત ત્રસ્ત છે. જેથી મુખ્ય ચૂંટણી આયુક્ત શ્રી ટી. એન. શેખનથી લઈ દેશના પ્રત્યેક પ્રબુદ્ધ તથા જાગૃત નાગરિક મુઝવણમાં છે. જે રીતે કરોળીયો જાળથી છુટકારો મેળવવા હાથ પગ મારતો રહે છે. તેની કલ્પના પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ બહુ પહેલેથી કરી દીધી હતી. તેમણે આ સમસ્યાનાં નિરાકરણ માટે પોતાના વિચાર બે પુસ્તકોમાં લખ્યા હતા જે છે- હમ રાજનીતિ મેં ભાગ ક્યો નહીં લેતે તથા એક અનુરોધ મતદાતાઓ સે આ બંને પુસ્તકોમાં જે વિવેચન પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યું છે તે આજે પણ પ્રાસંગિક છે પ્રત્યેક નાગરિકે આ પુસ્તકોને વાંચી સાચો માર્ગ પસંદ કરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ જેનાથી રાષ્ટ્રની ગરિમા બની રહે.

ગુજરાતની અમદાવાદ અને વડોદરા શાખાઓએ જન જનને જાગૃત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી

ગુરુદેવના આ પુસ્તકની ત્રીસ હજાર કોપીઓ મંગાવી છે. આ શાખાઓના ભાવનાશીલ રાષ્ટ્ર ભક્ત પરજિનો એ અનુયાજ પ્રક્રિયાના રાષ્ટ્ર સેવા મંદિર કાર્યક્રમના અંતર્ગત આ અભિયાન પ્રારંભ કર્યું છે. તેઓ આ પુસ્તકોને શિક્ષિત લોકો પાસે પહોંચાડી રહ્યા છે અને અશિક્ષિતોને વાંચી સંભળાવી તથા સમજાવી રહ્યા છે.

વર્તમાન સમયમાં આ પ્રકારના અભિયાનની બહુ મોટી આવશ્યકતાની પૂર્તિ કરશે આ પ્રકારનું અભિયાન જો સારા દેશમાં ચાલે તો ભારતીય પ્રજાતંત્ર પોતાની વાસ્તવિક શક્તિથી સંસારને ચમત્કૃત કરી દે.

સમાચારો માટે આહ્વાન

પરિજનો એ જાણે છે કે હવે આ પત્રિકામાં યુગ નિર્માણ સમાચાર નું પ્રકાશન પ્રારંભ થઈ ચૂક્યું છે. એના અંતર્ગત મિશનની આધ્યાત્મિક તથા અન્ય રચનાત્મક ગતિ- વિધિઓનું સંક્ષિપ્ત વિવરણ પ્રકાશિત કરવામાં આવે છે. એનાથી બધાને પ્રગતિની જાણકારી મળતી રહે છે.

સર્વે કર્મઠ તથા ભાવનાશીલ પરિજનોને આગ્રહ છે કે પોતાના ક્ષેત્રમાં આયોજિત ઉલ્લેખનીય વિદ્યા વિસ્તાર કાર્યક્રમો અને વિશેષ રૂપથી પંચ સૂત્રી યોજના વર્ષની પ્રગતિના સંબંધમાં સમાચાર મોકલે જેનાથી તેનું પ્રકાશન થઈ શકે ક્વર ઉપર યુગ નિર્માણ સમાચાર લખો તો સુવિધા રહેશે.

હાર્દિક સંવેદનના સાથે શ્રદ્ધાંજલિ

ગાયત્રી માતાના પરમ ભક્ત અને આ મિશન માટે પ્રેરણા રૂપ એવા શ્રી અરવિંદભાઈ કાળીદાસ પટેલ પો. વહેરાખાડી જી.ખેડાનું અચાનક ૫૯ વર્ષની વયે તા. ૫-૧૨-૯૫ ના દેહાવસાન થયેલ છે. સ્વ. અરવિંદભાઈ વહેરાખાડીના અગ્રણી સમાજ સેવક અને સામાજિક કાર્યકર હતા. સ્વાભાવે નમ્ર, ઉદાર, દાનવીર અને સખાવત તરીકે તેમણે સુવાસ ફેલાવી હતી. તેઓશ્રી વહેરાખાડી ગામની કે. એફ. સાર્વ. હાઈસ્કૂલના પ્રારંભના સમયથી પ્રમુખ હતા તેઓશ્રીએ અનેક સંસ્થાઓને આર્થિક સહાયતાઓ આપી હતી.

તેઓ ગાયત્રી મા અને પૂ. ગુરુદેવ માતાજીનાં પરમ ભક્ત અને ઉપાસક હતાં જેથી જ તેઓ પોતાના અંતિમ સમયે પરિવારના દરેક સદસ્ય સાથે આંવલખેડા અશ્વમેધ યજ્ઞમાં લાભ લઈ શક્યા. યજ્ઞના બરોબર ૧ મહિને કોઈ પણ તકલીફ વગર પાંચ મીનીટમાં જ શરીરનો આત્મા મહાન સત્તા સાથે એકાકાર થઈ ગયો.

દિવંગત આત્માની સદગતિ માટે ગાયત્રી પરિવારના પ્રજાજનોવતી હાર્દિક શ્રદ્ધાંજલિ.

સ્વ. અરવિંદભાઈ પૂ. ગુરુદેવની વિચારધારાથી ખૂબજ પ્રભાવિત હતાં. આ મહાન વિચારોનાં પ્રચાર પ્રસાર માટે સ્વ. અરવિંદભાઈના પરિવાર જનોએ રૂ. ૧,૨૫,૦૦૦ સંસ્થાને આર્થિક સહાય આપેલ છે. જ્ઞાન દાન રૂપે આ સર્વશ્રેષ્ઠ અનુદાન ગણાશે.